

BRUK OG RETT

I

SVARTSKOGEN

ET CASESTUDIE FRA MANNDALEN I KÅFJORD KOMMUNE

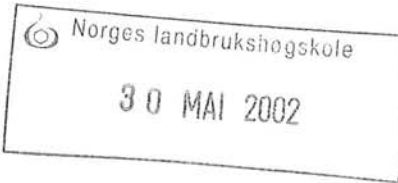
ARNULF O. PRESTBAKMO

Hovedoppgave ved Institutt for Landskapsplanlegging

Norges Landbrukshøgskole

Mai 2002

HOVEDOPPGAVE

<p>Tittel: Bruk og rett i Svartskogen Et casestudie fra Manndalen i Kåfjord kommune.</p> <p>Title: Right and use in Svartskogen A case study from Manndalen i Kåfjord municipal.</p>	<p>Identifikasjon/datering</p>
<p>Forfatter: Arnulf O. Prestbakmo</p>	
<p>Extract: Denne oppgaven tar for seg et utmarksområde i Kåfjord kommune, kalt Svartskogen. Staten ble ved Høyesterettsavgjørelsen i Rt. 2001 s. 1229, ikke tilkjent eiendomsrett til området. Jeg har undersøkt og beskrevet oppfattelsen om bruk – og rettighetsforholdene til Svartskogen, samt skissert mulige organisasjonsløsninger for Svartskogen. Oppgaven bygger på intervjuer samt deltagelse på folkemøte om områdets fremtid.</p> <p>Et av mine funn er en kollektiv eiendomsrett til område. Trolig er de tradisjonelle eiendomsformene ikke egnet ved organisering Svartskogen.</p>	
<p>Abstract: The basis of this thesis is a Supreme court sentence, Rt. 2001 p. 1229, where the Stat was rejected as proprietor to Svartskogen in Kåfjord municipal. Based on interviews and participation in one public meeting I have described the privilege of use and ownership. I have further discussed possible future organisation of the area.</p> <p>One of the discoveries is a co-ownership of the property. Probably are the traditional models of organising property unsuitable for Svartskogen.</p>	
<p>Emneord på norsk: Allmenning Sameie Høyesterettsavgjørelse, Rt. 2001 s.1229. Siida Svartskogen Manndalen</p>	<p>Emneord på engelsk: Common Joint ownership Supreme court sentence, Rt. 2001 p. 1229. Siida, sami term Svartskogen Manndalen</p>

Forord

Denne oppgaven markerer avslutningen på et 5-årig studium ved Norges Landbrukshøgskole, Institutt for Landskapsplanlegging. Oppgaven er skrevet ved studieprogrammet arealplanlegging og eiendomsfag, studieretning jordskifte og eiendomsfag.

Arbeidet utgjør 10 vektall av totalt 100 og er utført våren 2002.

Veileder for oppgaven har vært Håvard Steinsholt, førsteamanuensis ved Institutt for Landskapsplanlegging, NLH.

Jeg vil rette en stor takk til Manndalens befolkning for deres vennlighet og gjestfrihet i forbindelse med mine intervjuer. Videre ønsker jeg å takk min onkel, Hans Prestbakmo, for veiledning, informasjon og korrekturlesning av oppgaven. Mine foreldre fortjener en takk for konstruktive og kritiske betraktninger etter hvert som arbeidet har skredet frem. Retter også en takk til Geir Hågvar som tok seg tid til mine spørsmål.

Ås - NLH, 1. juni 2002.

Arnulf O. Prestbakmo

Sammendrag

I mars 1999 avsa Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms sin dom angående Manndalenfeltet. Område som var oppe til doms er på ca. 116 km² og ligger sør i Manndalen i Kåfjord kommune, Troms fylke. Svartskogen som området heter, er en egen matrikkelenhet med gnr. 32 bnr. 2. Dommen gav Staten eiendomsrett til Svartskogen, mens befolkningen fikk bruksrett til område. Denne dommen ble anket av bygdefolket til Høyesterett. Avgjørelsen fra Høyesterett falt 5.oktober 2001 og er gjengitt i Rt. 2001 s. 1229. I dommen sier Høyesterett at staten ikke er eier til Svartskogen, den sier ingenting om hvem som da er å anse som berettiget til område. Dette er utgangspunktet for denne oppgaven.

Gjennom oppgaven har jeg prøvd å belyse de rådende rettighetsforhold til Svartskogen, samt skissert mulige organisasjonsløsninger for eiendommen. Problemstillingen for oppgaven er todelt og som følger:

- 1) Undersøke og beskrive faktisk situasjon, holdninger til bruk og andre rettigheter til Svartskogen.*
- 2) Ut fra dette skissere en mulig organisering av Svartskogen med utgangspunkt i lokale oppfatninger, Høyesterettsavgjørelsen i Rt. 2001 s. 1229 samt generell lovgivning.*

For å svare på problemstillingen har jeg benyttet en kvalitativ metode gjennom intervjuer av sentrale aktører i Manndalen, samt gjennom deltagelse på et folkemøte angående Svartskogens fremtid. Oppgaven bygger i hovedsak på intervjuene foretatt i januar 2002, samt på synspunkter og holdninger som kom frem på folkemøte avholdt 26. januar 2002. Relevant litteratur er også benyttet for å underbygge mine funn, samt benyttet i arbeidet rundt skisseringen av mulige organisasjonsmodeller.

Etter min mening er det hensiktsmessig at dommen fra Høyesterett tinglyses slik at det markeres for offentligheten hvem som er eier til Svartskogen. I andre omgang kan det dannes en organisasjon som er en juridisk enhet og dermed kan stå som hjemmelshaver til eiendommen.

Et av mine funn i forholdet til Svartskogen er at det etter all sannsynlighet eksisterer en kollektiv tankegang på eiendomsrett og bruksrett til område. Det vil si at samtlige innbyggere i Manndalen er berettigede til område i kraft av sin tilstedeværelse i bygda. Denne kollektive tankegangen er kun relatert til innbyggerne som i øyeblikket er bosatt i dalen. Det vil si at personer som flytter til Manndalen vil være berettigede til Svartskogen på lik linje med dem som bor der fra før. Dette uten behov for eierskap til landbrukseiendom eller annen eiendom. En er å anse som berettiget når en bor der. Det vil også si at personer som flytter fra Manndalen ikke lengre er å anse som berettiget til Svartskogen. Dette selv om personen har bodd i bygda i mange år. På bakgrunn av denne kollektive tankegangen, kan man eksempelvis ikke frakte ved ut av Manndalen. Svartskogen skal være til beste for Manndalens befolkning.

I samsvar med andre del av problemstillingen har jeg skissert mulige organisasjonsløsninger. Det er flere organisasjonsformer som kan benyttes for Svartskogen, men jeg har konsentrert meg om de jeg mener er mest aktuelle. Disse vurderer jeg til å være sameie, allmenning, siida, forening eller stiftelse, samt muligheten for å kreve en bruksordningssak ved jordskifteretten.

Ved første øyekast virker sameie eller allmenning som de mest naturlige organisasjonsformene. Problemet er at de låser seg til eiendom eller person. Dette er motstridende med den kollektive tankegangen. Av den grunn har jeg ikke ansett sameie og allmenning som aktuelle organisasjonsformer, men lovverket kan benyttes for å danne mer egnede organisasjonsformer.

Siida er et samisk begrep for både et område og brukerne av samme område. Den kollektive tankegangen i en siida ligner mye på det jeg fant i Manndalen. Problemet med siida er at den ikke er en juridisk enhet, og dermed kan den ikke benyttes ved tinglysning av hjemmel. Begrepet er heller ikke allment kjent for eiendomsrett. Videre er det usikkerhet i hva som legges i begrepet siida. Jeg vurderer derfor bort siida som en egnet organisasjonsform. Likevel kan ordet siida benyttes på en eventuell forening.

At befolkningen i Manndalen krever en bruksordningssak ved jordskifteretten ser jeg som mindre sannsynlig. For at en bruksordningssak kan fremmes av jordskifteretten må vilkårene for jordskifte være oppfylt. Det første vilkåret er at bruken av område må være lite hensiktsmessig og at et jordskifte kan gjøre bruken enklere. Det andre vilkåret er at ingen av partene må lide tap i saken. Slik jeg ser det må retten dermed få klarhet i hvem som er

berettiget til Svartskogen. Et mulig utfallet av arbeidet med å finne de riktige partene kan være at samtlige alle i Manndalen ikke anses som berettiget. Dette vil stride mot den kollektive tankegangen, og kan dermed det skape interne konflikter. Av den grunn anser jeg det som mindre sannsynlig at befolkningen ønsker jordskifteretten inn i Svartskogen og deres anliggende.

De siste organisasjonsløsningen jeg har vurdert til å være mest aktuell er ikke-økonomisk forening eller stiftelse. Ved begge organisasjonene vil problemet med inn – og utflyttere ikke eksistere. Siden begge organisasjonene kan stå som hjemmelshaver er det ikke behov for å låse Svartskogen til personer eller eiendommer. Hele befolkningen i Manndalen kan være medlemmer i foreningen og kan dermed benytte seg av Svartskogen slik de alltid har gjort. Hvis en ser på en stiftelse er det ikke behov for medlemskap da stiftelsen er selveiende. Det vil si at den ikke har eiere eller medlemmer. Innbyggerne i bygda kan da benytte område slik de vant til. I første omgang ser jeg likevel for meg en dannelse av en forening. Grunnen til dette er den demokratiske åpningen en forening gir ved arrangering av årsmøter m.m. Innbyggerne får et diskusjonsfora for forvaltningen av område og kan enes om felles tiltak i område. Etter at foreningen har ”satt seg” kan en gå over til en stivere organisasjonsform som en stiftelse er. Eiendommen vil dermed alltid ligge til det beste for Manndalens befolkning i all fremtid, uavhengig av antall innbyggere.

Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	1
1.1	VALG AV EMNE	1
1.1.1	BEGREPSAVKLARING	2
1.1.2	BAKGRUNN FOR SAKEN	3
1.1.3	GEOGRAFISK AVGRENSNING	3
1.2	PROBLEMSTILLING	5
1.3	FREMGANGSMÅTE	5
1.3.1	KRITISKE BETRAKTNINGER VED OPPGAVEN	7
2	<u>GENERELT OM MULIGE ORGANISASJONSFORMER</u>	9
2.1	TINGLYSNING	9
2.2	ULIKE ORGANISASJONSMÅTER	9
2.2.1	INNLEDNING	9
2.2.2	SAMEIE	9
2.2.3	ALLMENNING	10
2.2.4	SIDA	11
2.2.5	SAMMENSLUTNING	13
2.2.6	JORDSKIFTE	14
3	<u>EIENDOMSHISTORIEN I HOVEDTREKK</u>	16
3.1	STATENS GRUNN I KÅFJORD KOMMUNE	16
3.2	DEN PRIVATE GRUNNEN	17
3.3	SVARTSKOGEN	18
3.3.1	NÅR HAR BRUKEN AV SVARTSKOGEN STARTET?	19
4	<u>EMPIRI RUNDT SVARTSKOGEN</u>	20
4.1	INNLEDNING	20
4.2	GENERELLE SYNSPUNKTER RUNDT AVGJØRELSEN TIL HØYESTERETT	20
4.3	BRUK	22
4.3.1	RESTRIKSJONER PÅ BRUKEN	22
4.3.2	KONFLIKTER	25
4.3.3	UTMARKSSLÅTT	26
4.3.4	SKOGEN	27
4.3.5	BEITE OG SETERDRIFT	28
4.3.6	JAKT, FISKE, BÆRPLUKKING OG REKREASJON	31
4.3.7	OPPSUMMERING AV BRUKEN	33
4.4	EIENDOMSFORHOLD	34
4.4.1	HVEM HAR HATT EIENDOMSRETTE TIL SVARTSKOGEN?	34

4.4.2	HVEM HAR EIENDOMSRETTE TIL SVARTSKOGEN I DAG?	35
4.4.3	LIGGER EIENDOMSRETTE TIL PERSON ELLER EIENDOM?	37
4.5	FORVALTNING	38
5	<u>DRØFTING MOT EMPIRIEN</u>	41
5.1	EIENDOMSRETTE I SVARTSKOGEN	41
5.1.1	INDIVIDUELL ELLER KOLLEKTIV?	41
5.1.2	ER DET BEHOV FOR AT HJEMMELEN STÅR PÅ MANNDALENS BEFOLKNING?	43
5.1.3	OPPSUMMERING AV EIENDOMSRETTE	44
5.2	ORGANISASJONSMÅTENE OPP MOT BYGDAS FORSTÅELSE	45
5.2.1	INNLEDNING	45
5.2.2	FØRUTSETNINGER FOR MULIGE ORGANISASJONSLØSNINGER	46
5.2.3	SAMEIE	47
5.2.4	ALLMENNING	54
5.2.5	SIIDA	58
5.2.6	SAMMENSLUTNING	59
5.2.7	BRUKSORDNING VED JORDSKIFTE	67
6	<u>AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER</u>	69
6.1	EIENDOMSRETT	69
6.1.1	HJEMMELEN	69
6.2	HVILKE ORGANISASJONSFORM PASSER TROLIG BEST?	70
6.2.1	STATUS QUO	70
6.2.2	SAMEIE	70
6.2.3	ALLMENNING	70
6.2.4	SIIDA	71
6.2.5	SAMMENSLUTNINGER	72
6.2.6	JORDSKIFTE	73
6.2.7	OPPSUMMERING AV ORGANISASJONSFORM	73
6.3	KAN EN SLIK ORGANISASJONSFORM BENYTTES ANDRE STEDER?	74
7	<u>KILDER</u>	78
7.1	LITTERATUR	78
7.2	DOMMER	80
7.3	PERSONLIGE MEDDELELSER	81
8	<u>VEDLEGG</u>	82
8.1	VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDEN	82
8.2	VEDLEGG 2: KART OVER SVARTSKOGEN	84

Figurliste

FIGUR 1 EIENDOMSRETT TIL SVARTSKOGEN	41
FIGUR 2 FREMGANGSMÅTE FOR DANNELSE AV EN FORENING	60
FIGUR 3 MULIG ORGANISERING AV FORENING	62
FIGUR 4 MULIG FREMGANGSMÅTE FOR OPPRETTELSE AV STIFTELSE	64

1 Innledning

1.1 Valg av emne

"(...) bruken av Svartskogen avspeiler en dominerende lokal oppfatning om at alle oppsitterne i dalen er berettiget. Hvordan disse spørsmålene skal løses internt, og hvordan område skal forvaltes i fremtiden, skal ikke avgjøres i denne saken" (Rt. 2001 s. 1229).

Slik avslutter Høyesterett¹ sin behandling av anken fra befolkningen i Manndalen, og dette er utgangspunktet for denne hovedoppgaven. Grunnen til valg av emne kommer av et interessant og utfordrende startpunkt. Spørsmålene og problemstillingen er aktuelle med tanke på samenes sterke ønske om rettigheter til land og vann i Finnmark. Et annet moment som var utslagsgivende er at dette er "upløydt" mark både ved Institutt for landskapsplanlegging og andre steder i Norge. For første gang har ei bygd fått eiendomsretten til et område med oppfattelsen av at samtlige beboere er berettiget til eiendommen. Det er mer spennende å arbeide med slike spørsmål enn temaer som er gjennomdiskuterte i årenes løp.

Høyesterettsavgjørelsen kom i oktober 2001, men det var samtale med min onkel, Hans Prestbakmo, som gjorde at jeg fattet interesse for denne saken. Etter samtaler med Hans Sevatdal² og Daniel Rogstad³ samt veileder Håvard Steinsholt kom vi frem til muligheten for å se nærmere på saken etter avgjørelsen fra Høyesterett. Min onkel gav meg en del bakgrunnsinformasjon om både denne saken, men også historiske hendelser i hele Nord-Norge.

Formålet med oppgaven er ikke bare å se på hva som eksisterer i dag, men å se på hvilke muligheter befolkningen har med tanke på organisering. Når jeg snakker om organisering, har dette å gjøre med en etablering av et mønster for samhandling mellom parter. Altså etablere et mønster for samhandling mellom innbyggeren i Manndalen i Kåfjord kommune.

¹ Når jeg snakker om Høyesterett eller Høyesterettsavgjørelsen i denne oppgaven er det relatert til avgjørelsen som ble avsagt 5. oktober 2001 og gjengitt i Norske Retstidende (Rt.) 2001 s. 1229.

² Professor ved Institutt for Landskapsplanlegging

³ Professor ved Institutt for Landskapsplanlegging

1.1.1 Begrepsavklaring

Når det gjelder de forskjellige begrepene sameie, allmenning, siida, sammenslutninger og jordskifte, blir disse avklart og i enkelte tilfeller definert i kap. 2. Det eksisterer derimot begreper som blir benyttet gjennom hele oppgaven som bør avklares tidlig.

Svartskogen:	Utmarksområde sør i Manddalen i Kåfjord kommune. Område er på ca. 116 km ² og omfatter både lavland og høyfjell. Det er dette område staten er frakjent eiendomsretten til etter Høyesterettsavgjørelsen 5. oktober 2001.
Utmarkskommisjonen:	Utmarkskommisjon for Nordland og Troms opprettet ved lov av 7. juni 1985 nr. 51. Lovens §1 sier: "Det opprettes en dømmende kommisjon (utmarkskommisjonen) for å ordne rettsforholdene mellom staten og andre vedrørende høyfjellsområder og andre utmarksområder i Nordland og Troms fylker." I oppgaven blir både Utmarkskommisjonen og kommisjonen benyttet.
Gård:	Jeg mener matrikelgård; altså et gårdsnummer. En gård kan bestå av flere bruk.
Bruk:	Bruk som har eget bruksnummer under et gårdsnummer. Dette begrepet er også det folk benytter område til; altså bruker det til.
Eiendomsforhold:	Egenskaper ved eier, dvs. eierforhold egenskaper ved eiendommen, eks. arrondering egenskaper ved eieformen, dvs. relasjonen eier - eiendom
Rt.:	Norsk Retstidende. Utgitt av Den Norske Advokatforening. Utgivelse av Høyesterettsdommer og kjennelser.

Det er en forholdsvis uryddig terminologi på område gård og bruk. Det kan forekomme i oppgaven at jeg bruker disse litt om hverandre.

1.1.2 Bakgrunn for saken

Saken som var oppe for Utmarkskommisjonen, gjaldt grensefastsettelse for statens eiendom og spørsmål om bruksrettigheter på statens grunn i fjellområde i Kåfjord kommune for tilstøtende private eiendommer. 16. juni 1993 ble det reist søksmål mot de tilstøtende grunneiere og rettighetshavere i Kåfjord kommune. Opprinnelig omfattet saken et fjellområde beliggende både i Kåfjord og Storfjord kommuner. Feltet ble delt slik at den delen som lå i Storfjord ble fremmet til behandling i 1994, mens den delen som lå i Kåfjord ble utsatt i påvente av nærmere undersøkelser. Det ble av den grunn utarbeidet en ny stevning for Kåfjord-feltet, datert 1. desember 1997. De innstevnede partene var reinbeiteberettigede i distrikt 36 og 37, Foreningen til Ophævelse af Leilændingsvæsenet samt grunneiere og rettighetshavere i Manndalen. Det ble inngått forlik mellom staten og reinbeitedistrikt 36 og 37. Det kom ikke til forlik med Foreningen til Ophævelse af Leilændingsvæsenet og grunneiere og rettighetshavere i Manndalen (innbyggerne i dalen). Dom ble avsagt 5. mars 1999 og staten ble tilkjent eiendomsrett til område, mens Manndalens befolkning fikk bruksrettigheter i området.

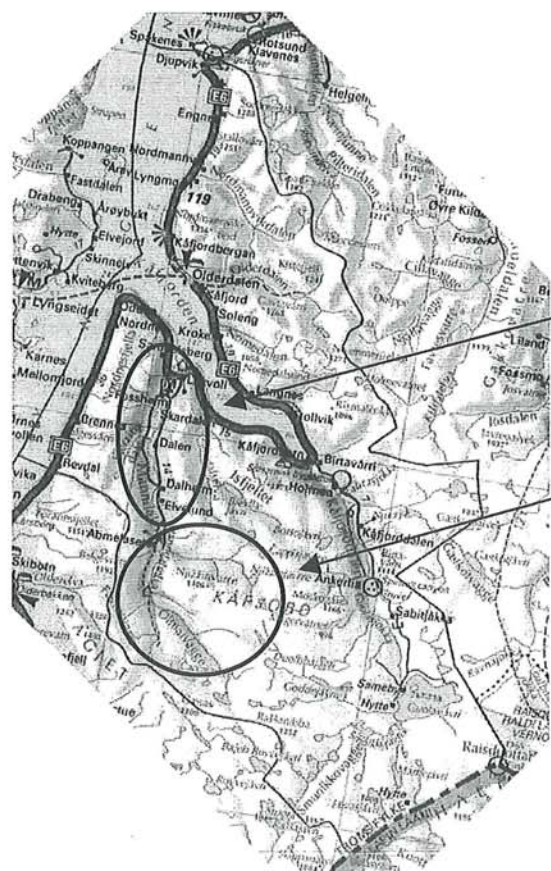
1.1.3 Geografisk avgrensning

Caseområde er en dal – og fjellstrekning i indre deler av Kåfjorden som er en sidearm til Lyngenfjorden. Området kalles Svartskogen og er den sørligste delen av Manndalen som ligger i Kåfjord kommune, nord i Troms fylke. Feltet grenser i vest, sørvest og sør til Storfjord. Den østlige grensen er avgrenset av punkter avsagt i Høyesterettsavgjørelsen. I nord følger grenser Ápmelasjohka (elv) og danner en linje mot eiendommene i Manndalen. For nærmere avgrensning se Vedlegg 2: Kart over Svartskogen. Størstedelen av område er over skoggrensen. Den nordligste delen av område, som ligger nede i dalen, utnyttes sterkest både gjennom uttak av skog og seterdrift. I Manndalen bor det ca. 800 innbyggere i alle aldre.

Oversikt over hvor man finner Kåfjord kommune og Manndalen i Norge.

Kåfjord kommune i Troms fylke.

Manndalen i Kåfjord kommune.

Svartskogen, røft begrenset.
For nærmere avgrensning se vedlegg 2.

Kartene er hentet fra
www.kafjord.kommune.no

1.2 Problemstilling

Avgjørelsen fra Utmarkskommisjonen ble anket inn for Høyesterett av grunneiere og rettighetshavere under gnr. 29-35 i Kåfjord kommune. De ankende hadde lagt ned påstand om eiendomsrett til utmarksområdet kalt Svartskogen. Høyesterett reiste spørsmål om vilkårene for erverv av eiendomsrett ved alders tids bruk og avsa dom 5. oktober 2001. Anken førte frem og staten er ikke eier av utmarksområdet, Svartskogen, sør i Manndalen. Høyesterett gjengir at det er en lokal oppfatning om at alle oppsitterne i dalen er berettiget, men hvordan dette skal løses internt er det ikke gitt noe svar på i dommen.

Siden det ikke er sagt hvem som er eier av område, er det interessant å se på mulige organiseringsløsninger som kan være i samsvar med en mulig lokale oppfatningen om at alle i dalen er berettiget. På bakgrunn av dette har jeg formulert følgende hovedproblemstillinger:

- 1) *Undersøke og beskrive faktisk situasjon, holdninger til bruk og andre rettigheter til Svartskogen.*
- 2) *Ut fra dette skissere en mulig organisering av Svartskogen med utgangspunkt i lokale oppfatninger, Høyesterettsavgjørelsen i Rt. 2001 s. 1229 samt generell lovgivning.*

Det første som må avklares er hva den lokale oppfatningen av eiendomsrett og bruksrett til Svartskogen er? Det andre er hvordan området kan organiseres i tråd med den lokale oppfatningen uten å komme i strid med lovverket.

1.3 Fremgangsmåte

Fremgangsmåte og metode er i mange sammenhenger benyttet om hverandre. I forskning er kanskje metode det mest anvendte begrepet. En kan si at metode er en fremgangsmåte for å oppnå ny kunnskap og som er et hjelpemiddel slik at andre kan etterprøve forskningsresultatet, (Halvorsen, 1993).

Jeg bestemte meg for å skrive oppgaven senhøstes 2001 etter samtale med veileder. Jula og begynnelsen av januar gikk med til å formulere en foreløpig problemstilling og lage en

intervjuguide. Det ble tidlig klart at jeg måtte intervju sentrale personer i Manndalen for å få en personlig innføring i hvordan de så på Høyesterettsavgjørelsen og på Svartskogen.

Jeg har benyttet meg av en kvalitativ undersøkelsesmetode. I forhold til kvantitative data er kvalitative ofte mer usystematiske i utgangspunktet. Meningen med en kvalitativ undersøkelse er å undersøke et emne grundigere, og da er det hensiktsmessig å benytte seg av relativt få informanter, som sitter på mer ”utfyllende og inngående” informasjon.

Av den grunn kontaktet jeg Hans Prestbakmo som satte meg i kontakt med Kjell Lundnes og Bjørn Inge Mo. Førstnevnte arbeider for Statskog SF på Moen i Målselv. Bjørn Inge Mo er heltidsbonde i Manndalen og er aktivt med i Tillitsmannsutvalget⁴ som var initiativtaker til anken. Gjennom disse personene fikk jeg navn på flere personer i Manndalen, som var både for og mot anken til Høyesterett. I tillegg fikk jeg tilgang til GAB- registret via en CD fra Norsk Eiendomsinformasjon as. Dette hjalp meg til også å finne personer som ikke var nevnt av de to ovenstående personene. Jeg ønsket å snakke med personer på begge sider, samt personer som var mindre engasjerte i saken. Totalt fikk jeg kontakt med ca. 12 privatpersoner som sa seg villig til å være med på et intervju. Intervjuene foregikk enkelte ganger kun med enkelt personer til stede, andre ganger har naboer, familiemedlemmer og besøkende vært til stedet og kommet med opplysninger. Jeg var også i kontakt med 5 andre, men disse ønsket ikke å delta. I tillegg deltok jeg på et folkemøte⁵. Foruten privatpersonene og Kjell Lundnes i Statskog SF, har jeg også vært i kontakt med skogbrukssjef Viggo Johansen, landbrukssjefen Jarle Bruvold, begge i Kåfjord kommune. Representanten for befolkningen i Manndalen Høyesterettsadvokat (Hr.adv.) Christian Hjort og Statens representant Hr.adv. Steinar Magerli snakket jeg med tidlig i prosessen. I tillegg har jeg vært i kontakt med Sorenskriveren i Lyngen ved Nord- Troms Tingrett.

Før intervjuene ble foretatt utformet jeg som nevnt, en intervjuguide der spørsmålene var knyttet til problemstillingen, se vedlegg 1. Intervjuobjektene fikk dermed de samme spørsmålene, men enkelte av spørsmålene ble modifisert da de ikke passe like bra for alle.

⁴ Tillitsmannsutvalget bestod av 4 personer og disse har vært foregangspersonene i prosessen med Utmarskommisjonen og rundt anken til Høyesterett. Utvalget har bestått av Kåre Pedersen, Bjørn Inge Mo, Reidar H. Solberg og Eilif O. Larsen.

⁵ Møte om Svartskogens fremtid som ble avholdt 26. januar 2002. Saker som hjemmelsoppføring og organisering var en del av diskusjonstemaene. Fremmøte var på ca. 35 personer. Når ordet folkemøte blir benyttet i teksten fremover vil det være relatert til dette møte.

Intervjuene ble likevel en åpen dialog og mer preget som en uformell samtale. Jeg lot intervjuobjektet snakke fritt, men passet på at de berørt samtlige spørsmål. På den måten oppnådde jeg en mer direkte kontakt med informantene og dette mener jeg er viktig for å få et mest mulig korrekt bilde av forholdene.

Intervjuene samt deltagelsen på folkemøte ble foretatt i uke 4 i 2002. Jeg renskrev intervjuene fortløpende, og laget meg en personlig sammenfatning av meninger og ytringer. Det tok noe tid før jeg så alle kravene og forstod hvordan innbyggerne trolig tenkte og handlet med tanke på Svartskogen og som igjen påvirker en mulig organiseringen.

Sammen med litteratur, har intervjuene og folkemøte dannet grunnlaget for denne oppgaven. Litteraturen jeg har benyttet kan hovedsakelig deles opp i tre grupper:

- Historisk litteratur: litteratur om Manddalen og bruken av Svartskogen, utredninger for Utmarkskommisjonen.
- Faglitteratur: eiendomsfaglig litteratur om sameie og allmenning, juridisk litteratur, to hovedoppgaver.
- Offentlige dokumenter: dommer, utskrift av vitne avhør, GAB, NOUer.

Den historiske litteraturen er for å danne meg et nærmere bilde av Manddalen. De utredningene som er gjort, både for Utmarkskommisjonen og Høyesterett, er mer utfyllende enn mine intervjuer når det gjelder bruken av område. Litteraturen er benyttet gjennom hele oppgaven, både før, under og etter intervjuene.

Opgaven er i hovedtrekk tredelt, foruten innledningskapitlet. Første del er en generell gjennomgang av mulig organisasjonsmåter samt en historisk gjennomgang, andre del er empiri fra mine intervjuer i Manddalen. Siste del er drøftinger og avsluttende betraktninger der jeg har sett på empirien opp mot de generelle organisasjonsmåtene.

1.3.1 Kritiske betraktninger ved oppgaven

Det er flere momenter ved oppgaven som kunne vært gjort annerledes eller utført på en mer omfattende måte. For det første er utvalget av intervjuobjekter noe snevert. Navnene på intervjuobjektene har blant annet kommet ved at enkelte har nevnt andre på mitt spørsmål om det er flere interessante personer å snakke med. Jeg burde snakket med flere personer som

ikke ønsket å anke til Høyesterett. Det hadde vært ønskelig å intervjuet personer som ikke er bosatt i Manndalen, men som eier eiendom i dalen.

Antallet intervjuobjekter kunne vært større spesielt med tanke på en mulig kollektiv eiendomsrett. Slik det er nå, har jeg intervjuet 12 personer samt deltatt på et folkemøte. Antallet informanter er dermed over 45 personer. For å få en sikker bekreftelse av det eiendomsrettslige, burde trolig antallet vært høyere. Likefullt mener jeg dette er representativt med tanke på om eiendomsretten er av kollektiv eller individuell karakter.

Det er klart at det er flere mulige organisasjonsløsninger enn de jeg har gjennomgått i denne oppgaven, men jeg mener det er de naturligste jeg har sett på. Dette kan selvfølgelig diskuteres, men en fullstendig gjennomgang av alle mulige løsninger ville ikke vært mulig i en slik oppgave.

Jeg må påpekte at det trolig ikke er mulig å trekke allmenngyldige konklusjoner på bakgrunn av mine undersøkelser. Bruken av intervjumaterialet og dokumentasjonen ellers i oppgaven står forfatteren alene ansvarlig for. Samtlige av mine informanter er anonyme i oppgaven. Grunnen til dette valget er ønske om ikke å skape interne gnisninger i bygda på bakgrunn av mitt arbeid.

2 Generelt om mulige organisasjonsformer

2.1 Tinglysning

Dommen til Høyesterett (Rt. 2001 s. 1229) sier ”staten er ikke eier av grunn i Manndalen med tilliggende fjellstrekninger, avgrenset av (...)”. Indirekte sier da Høyesterett at befolkningen i Manndalen er eier. Likefullt bør statens tap av hjemmel og eiendomsrett til Svartskogen markeres på grunnboksbladet til eiendommen. Svartskogen er en egen matrikkelenhet med gnr. 32, bnr. 2. Pr. 18. januar 2002 står staten fortsatt som hjemmelshaver ved Statskog SF⁶. Befolkningen har i dette tilfellet to muligheter, enten la det stå slik eller tinglyse dommen fra Høyesterett (pers. med⁷. Hågvar⁸). Det siste markerer for omverden at staten ikke lenger er eier av nevnte eiendom. Det befolkningen kan gjøre er å sende eller kontakte Sorenskriveren i Lyngen for å få tinglyst nevnte dom. Et videre steg fra tinglysning, er å organisere seg slik at organisasjonen kan stå som hjemmelshaver. Hjemmelen kan trolig ikke overføres fra staten da den ikke lenger er eier av område. Staten har sannsynligvis ikke mulighet til å utstede et skjøte for noe de ikke eier.

2.2 Ulike organisasjonsmåter

2.2.1 Innledning

Jeg vil i det følgende gi en kort gjennomgang av ulike organisasjonsmåter. Det eksisterer flere muligheter for organisering enn de jeg fremhever, men det er etter min mening de mest aktuelle. Det er også muligheter for forskjellige kombinasjoner av de aktuelle organisasjonsmåtene. De formene for organisering jeg trekker frem må på ingen måte ses på som uttømmende med tanke på Svartskogen.

2.2.2 Sameie

Definisjon av et sameie er; ”to eller flere eier et formuesgode sammen på en slik måte at de enkeltes retter regnes i parter etter brøk- og eller forholdstall”, (Gisle, 1999). Det eksisterer flere definisjoner av sameie. Blant annet sier forarbeidene til sameieloven (Rådsegn 4 fra Sivillovbokutvalget s. 5): ”Ålment sagt er det sameie når to eller fleire eig noko saman såleis

⁶ Opplysningen stammer fra CD – rom fra Norsk Eiendomsinformasjon as, versjon 1/2002.

⁷ Personlig meddelt

at ingen av dei kan peika ut nokon serskild del som sin åleine. Berre retten er delt, og ingen kan seie at kvar eig ein tenkt eller ideell part.”

Loven som omhandler sameie er sameieloven⁹ og den er deklarasjonsform, altså fravikelig. Sameie kan ligge mellom bruk eller gårder, altså et realsameie, eller en kan ha et sameie mellom personer. I det siste tilfellet får man det en kaller et personlig sameie. Det er også andre begreper for realsameie, eks. brukssameie eller jordsameie, men jeg har valgt å benytte realsameie.

Under realsameie kan en ha det som kalles en - gårdssameie eller flere - gårdssameie. Forklaringen på de respektive sameiene ligger i ordet. En - gårdssameie vil si sameie mellom brukene under ett gårdsnummer, mens flergårdssameie vil si mellom flere gårder og da kan man snakke om ei bygd. Organisasjonsoppbygningen under sameie kan også være forskjellig og spenner fra sameier uten noen form for styre til sameier med et omfattende styringsorgan. Som en middelvei er sameier med bruksstyre, altså ett styre for hver aktuell bruk. Sameier kan også kombineres med utfyllende regler mellom partene.

2.2.3 Allmenning

Allmenning er ett av våre eldste rettsinstitutter og vi kjenner det allerede fra Gulatings - og Frostatingslovene. Definisjonen av allmenning er i følge Gulbransen, (1994):

”Skog og fjellstrekning hvor bygdefolket som driver gårdsbruk har forskjellige bruksrettigheter, så som rett til hogst, fiske, havnegang, seter o.l”.

I følge annen litteratur finner man litt andre versjon av hva en allmenning er. Falkanger, (2000 s. 436), sier dette om hva en allmenning er:

”Den er i dag kjennetegnet ved at det til gårdsbruk i bygdelag i nærheten av allmenningsområde (et større eller mindre utmarksområde) ligger bruksrettigheter av ulike slag. Bruksrettighetene er knyttet til gårdsbruk; de kan bare utøves av den som til enhver tid er eier av vedkommende gårdsbruk, og de kan ikke selges eller pantsettes separat. Allmenningsretten er m.a.o. en *realrettighet*. Men det er realrettigheter av en begrenset karakter, idet gårdens behov setter en yttergrense for bruksutøvelsen.”

⁸ Geir Hågvar, Førsteamanuensis ved Institutt for Landskapsplanlegging, NLH.

⁹ Lov om sameige (saml.) av 18. juni 1965 nr. 6

Det har egentlig aldri kommet en nærmere avgrensning av allmenningsbegrepet. Falkanger, (2000 s. 437), mener det mest gjengitte definisjonen er å finne i K. Meinich Olsen, Norsk almenningrett (1928 s. 220):

”Ved almenning forstaar jeg en strækning, hvor et eller flere bygdelag i kraft av loven har bruksret.”

Falkanger, (2000 s. 437), henviser også til Utmarkskommisjonens avgjørelse av 26. april 1990 i Skjerstad- Beiarn-saken der kommisjonen velger en videre definisjon enn nevnt ovenfor:

”At spørsmålet om bruksrett er brakt inn, har forårsaket adskillig forvirring vedrørende almenningbegrepet. Som det foran er redegjort for stiller det seg med hensyn til bruk i de forskjellige almenningene noe forskjellig. Om det på en almenningstrekning hviler bruksrettigheter til hugst, beite og seter m.v. avhenger av om det fra gårder eller gårdsgrupper ved alders tids bruk er ervervet slik rett. Etter Utmarkskommisjonenes mening vil det riktige være å betegne all grunn i vårt land som staten er blitt ansett for å eie i kraft av opprinnelig eiendomsrett, og som uavbrutt og fortsatt er i statens eie, for statsalmenning.”

Som man skjønner er det ikke en enkel definisjon av begrepet allmenning og heller ikke hva som er bruksrettene i allmenningen. Det kan muligens sies det er svært ulike allmenninger i Norge, alt etter hvilken bruk som gjøres. De kategoriene som skiller de forskjellige allmenningene fra hverandre, er forholdet til eierskap. Det sondres derfor mellom stats - og bygdeallmenning. Vi har i tillegg en tredje kategori, nemlig privatallmenning. Her er eieren en enkelt privatperson eller flere personer der de enten utgjør et mindretall av de bruksberettigede eller ikke hører til dem. Det skal sies at de fleste privatallmenninger er oppløst. Eierne fikk vanlig eiendomsrett til en del av det opprinnelige arealet, mens resterende ble en bygdeallmenning med de bruksberettigede som eiere.

Allmenningslovgivningen ble sist revidert og nyorganisert i 1992. Reglene er samlet i tre lover: en lov for bygdeallmenning og to for statsallmenning. Det er 1) bygdeallmenningsloven¹⁰, 2) statsallmenningsloven¹¹ og 3) Fjellova¹².

2.2.4 Siida

I dag nyttes begrepet siida bare i forbindelse med reindrift. En reindriftssiida er en gruppe familier som driver reindrift i fellesskap. I eldre tid antar vi at begrepet omfattet alle samiske

¹⁰ Lov om bygdeallmenninger av 19. juni 1992 nr. 59

¹¹ Lov om skogsdrift m.v. i statsallmenningene av 19. juni 1992 nr. 60

bosetningsområder. En jakt- og fangstsida, eller en sjøsamesiida var en sammenslutning av mennesker, familier, innenfor et avgrenset geografisk område som i fellesskap utnyttet ressursene innenfor området etter uskrevne lover. De kunne enten bruke ressursene helt ut i fellesskap, f. eks. drift av et fangstanlegg, eller fordele dem mellom seg, f. eks. fiskevann der hver familie kunne ha sitt vann. På store deler av Nordkalotten har en rekonstruert de gamle siidagrensene, men i Troms har en ikke rekonstruert grensene for sjøsamesidaene. Her var det vanlig at siidaen omfattet fjordbotn, dalføret og fjellene som naturlig hørte til, (pers. med. Hans Prestbakmo¹³).

Siida er en gammel samisk ordning for deling av store områder mellom grupper. En siida er altså en betegnelse på både området og brukerne av samme området. Disse gruppene kunne bestå av flere familier, men medlemskapet til en siida var ikke bestemt en gang for alle ved fødselen. For å komme inn i en annen siida enn den man var født i, var muligheter inngift, adopsjon eller rett og slett flytte til en annen siidaen og påberope seg slektskap med en av familien. De nyankommende måtte enkelte steder bli godkjent for medlemskap i siidaen før han eller hun var fullverdig medlem. Ser vi videre på de territorielle grensene for siidaen ble de gjerne knyttet til bestemte landskapsformer. Dette kunne være elver, fjellvann, fjellrygger, fjellskjæringer eller andre naturlige skiller i naturen. På denne måten ble konfliktene mellom de forskjellige siidaene mindre da grensene var enkle, logiske og lett å følge i terrenget. Når folk forflyttet seg i terrenget brukte de kurvaturen på en naturlig måte og fulgte der det var meste logisk å gå, hvis da grensen gikk på steder det ikke var naturlig å bevege seg var de enkle å "se".

I enkelte områder hadde siidaen et råd eller styre bestående av familieoverhodene i de familiene som var innbefattet. Kunnskapen om dette stammer fra øst - samenes siidaordning, og det er ikke sikkert at dette var alle steder. (Bjerkli & Thuen, 1997). Likevel er det funnet beviser for at samene kunne kreve inn skatter fra nordmenn som bosatte seg innenfor deres område, i Tromsø len inntil 1608. (Bjerkli & Thuen, 1997 s. 15). Fram til Kalmarkrigen (1611-1613) var det de svenske birkarlene, svenske bønder og handelsmenn, som tilnærmet hadde enerett til handel med og skatteoppkreving for svenskekongen blant sjøsamene i Troms,

¹² Lov om utnyttning av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane av 6. juni 1975 nr. 31

¹³ Hans Prestbakmo, konsulent i reindriftsspørsmål og tidligere lappfogd i Troms.

(pers. med. Hans Prestbakmo). For at skattene skulle kunne kreves inn må det etter all sannsynlighet ha vært et styrende organ, da samene også skattet til kongen kollektivt.

Siida - styrene kunne også fordele fangstbytter mellom familiene etc., samt godkjenne medlemskap for nye i siidaen. Det må også antas at det oppstod konflikter både utad og innad i siidaen. Dermed var det behov for et organ som kunne løse tvistene. Det fortelles om siidaer som la frem sine tvister for dansk – norske rettsmyndigheter, samt opplysninger om egne dommere som avgjorde interne tvister i siidaene. (Bjerkli & Thuen, 1997 s. 16).

2.2.5 Sammenslutning

Sammenslutninger faller i to hovedgrupper: selskaper og foreninger (organisasjoner og lag). Forskjellen mellom disse gruppene, eller grensedragningen kan være:

”Hos oss har man gjerne lagt mer vekt på om deltagerne har eiendomsrett til selskapsformen eller ikke: Har de eiendomsrett, er sammenslutningen et selskap, ellers er den en forening.” (Knoph, 1998 s. 543).

Likevel finner en foreninger som har eiendomsrett og motsatt. Det er sammenslutningsfrihet i Norge, men samfunnet kan ha interesse i å kontrollere de sammenslutningene som dannes. Grunnen til dette ligger i et ønske om å hindre at deltagere, kreditorer og andre interesserte skal utsettes for svik.

Selskaper kan på ny deles opp i fire hovedgrupper etter formen på deltagerens ansvar. Man har selskaper med ubegrenset (personlig) deltageransvar (ANS), selskaper med delt deltageransvar (DA), selskaper med begrenset deltageransvar (AS, ASA og BA), og tilslutt selskaper med blandet deltageransvar altså kommandittselskap (KS) samt stille selskaper. Selskaper er med få unntak lovregulert. Selskapsloven¹⁴ gjelder for ANS, DA og KS. For AS og ASA gjelder aksjeloven¹⁵ og allmennaksjeloven¹⁶. Det finnes forskjellige formål for selskaper, men som en regel kan en si at selskaper drives for økonomisk vinning. Betegnelsen benyttes også på enkelte forening, uten at jeg skal gå nærmere inn på det. Alle disse selskapene er juridiske enheter som kan være hjemmelshaver. Som nevnt ovenfor drives selskaper på partenes regning og risiko for å skape en økonomisk vinning. Blant annet skal et aksjeselskap ha en aksjekapital på minimum 100 000 kroner, mens et allmennaksjeselskap

¹⁴ Lov om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper av 21. juni 1985 nr. 83

¹⁵ Lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 44

skal minimum ha en aksjekapital på 1 million kroner. Disse formuesgoder trenger ikke kun være kontanter, men også andre verdier. I Svartskogen vil det f.eks. si selve eiendommen. Jeg vurderer ikke å se på selskaper som en egnet organisasjonsform for Svartskogen. Grunnen til dette ligger både i minimumskapital, men også lovreguleringen som trolig ikke er noe befolkningen ønsker for mye av. Selskaper drives for økonomisk vinning og dette er trolig ikke noe innbyggerne ønsker.

De andre hovedgruppen, foreninger, kan igjen deles opp i foreninger med økonomisk formål og dem med ikke-økonomiske formål. Det er den siste gruppen som er interessant i denne sammenheng. Grunnen til at jeg ser på ikke-økonomiske foreninger som det interessante er at befolkningen etter all sannsynlighet ikke ønsker at område skal benyttes for økonomiske vinning. Typiske foreninger som faller inn under denne kategorien er idrettslag, fagforeninger og grunneierlag. Svartskogen skal være til alles beste og dermed vil dette enklest styres hvis formålet er av ikke-økonomisk art.

Foruten de ovennevnte sammenslutningene har man også stiftelser. Disse blir regulert gjennom stiftelsesloven¹⁷ og er en formuesmasse som er gjort selvstendig. Opprettelsen av en stiftelse skjer gjennom en rettslig disposisjon fra en eller flere oppretteres side. Disposisjonen kan være et testament, en gave, en tildeling fra stat, kommune, person, forening, selskap eller avtale mellom oppretterne. Siden en stiftelse er en egen juridisk enhet har den ingen eiere eller medlemmer. Derimot er stiftelser revisjonspliktig etter stiftelses lovens §11, og er undergitt et visst tilsyn fra fylkesmannen, jfr. stiftl. kap. IV. En stiftelse kan tilføres kapital i form av gaver, testasjoner osv., men den kan også oppta lån. Når det gjelder vedtektsendringer kan dette gjøres, men problemet er at stiftelsen ikke har eiere. Vedtektsendringer kan fastsettes i vedtektene, eller oppretterne angir hvordan endringer kan gjøres. I følge lovens §32 kan kongen (justisdepartementet eller fylkesmannen) omdanne stiftelsen. En stiftelse kan være et eget konkurssubjekt, på lik linje med et selskap.

2.2.6 Jordskifte

Jordskifteretten er en særdomstol i Norge som bla. kan gi regler for bruksordninger. Lovverket som styrer hva jordskifteretten har kompetanse til, er jordskifteloven¹⁸. Det er to

¹⁶ Lov om allmennaksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 45

¹⁷ Lov om stiftelser m.m. (stiftl.) av 23. mai 1980 nr. 11

¹⁸ Lov om jordskifte (jskl.) av 21. desember 1977 nr. 77

vilkår som må være oppfylt før en sak kan fremmes av jordskifteretten. Dette er paragrafene 1 og 3a). Første vilkåret etter §1 er; ”eigedomar som det er vanskeleg å nytta ut på en tenelig måte etter tid og tilhøve, kan leggjast under jordskifte (...)”. Altså må eiendommene være uhensiktsmessige og jordskifte skal gjøre at hele skiftefeltet blir hensiktsmessig organisert. Det andre vilkåret som må være tilstede er det som kalles tapsgarantien etter §3a). Summen av kostnader og ulemper kan ikke være større enn nytten. Dette gjelder både for hver enkelt eiendom, men også for hele skiftefeltet. Det vil altså si at ingen parter må lide tap.

For å finne hvem som er berettigede til Svartskogen kan folk i Mandalen kreve en rettsutgreiing etter §88a), eller de kan kreve en bruksordningssak etter §2c)1. I siste tilfelle vil retten etter all sannsynlighet ta stilling til de berettigede som subsumpsjon. Paragraf 2c)1 sier at retten kan gi regler om bruk der det er sambruk mellom eiendommer.

For øvrig kan jordskifteretten skipe de lag som er nødvendig for å kunne ordne bruken innenfor skiftefeltet etter §34b).

3 Eiendomshistorien i hovedtrekk

3.1 Statens grunn i Kåfjord kommune

Fra tidlig middelalder har kongen blitt regnet som eier av uopptatt jord, kalt statsallmenning. På grunn av økonomiske problemer på 1600-tallet solgte kong Fredrik III de nordligste fogderiene som også omfattet Tromsø fogderi, til Joachim Irgens ved skjøte 12.01.1666. Krongodset i Troms fogderi ble i 1682 solgt til Jacob de Petersen fra Holland, mens det meste av det øvrige Krongodset gikk tilbake til Kongen. Jacob de Petersens arvinger solgte godset videre til Johan Hvid i 1751. Etter dette salget oppstod det tvist om omfanget av det opprinnelige salget fra 1666. Dette resulterte i at Kongen i 1761 utstedet skjøte til Hvid på allmenningene i Tromsø fogderi. Dette skjøte avklarte ikke forholdet til høyfjellsstrekningene da det på 1800-tallet utviklet seg en juridisk teori om at høyfjell som eies av staten ikke kunne betraktes som allmenninger, (Utmarkskommisjonen, 1999 s. 6; (NOU 1977:16)). Denne striden ente til slutt i Høyesterett der staten tapte kravet om at salget av allmenningene til Hvid i 1761 ikke omfattet høyfjellsstrekninger (Rt. 1986 s. 1122). I 1764 solgte Hvid godset til Johan Hysing som igjen delte godset i tre deler i 1783.

Skjervø- godset omfattet de nordligste delene av Troms, og dermed også nåværende Kåfjord kommune. Dette godset ble overtatt av Ahlert Hysing som overdro godset til sin sønn Johan Hysing d.y. Hysing den yngre, døde i 1787 og enken Ovida Fredrikke bestyrte godset. Hun giftet seg på ny med Thomas Lyng som døde i 1817. Ovida Lyng ble av folk omtalt som Mor Lyng på Havnnes og hun er en sentral skikkelse i Skjervøy prestegjelds historie (Friis, 1965). Hun var en markant personlighet som med klok forstand, fasthet og bestemthet styrte godset. Alle kunne henvende seg til henne, både fattig og rik. Ingen av hennes egne barn vokste opp slik at hun tok til seg 32 pleiebarn (Friis, 1965). I dag er det fortsatt personer som vet av Mor eller Madam Lyng i Mandalen etter muntlig overleveringer om hennes vennlighet. Ovida Lyng døde i 1848 og på skifte etter henne kjøpte Foreningen til Ophævelse af Leilændingsvæsnet i Skjervø, senere kalt Foreningen, godset.

Svartskogen ble kjøpt av staten fra Foreningen for å ordne forholdet mellom reindriftssamene og de fastboende i Mandalen. Denne eiendommen ble opprinnelig kalt Mandalen øvre allmenning og ble utskilt ved skylddeling av 2.7.1885 fra gnr. 32 bnr. 1 og fikk bnr. 2. Staten

kjøpte Manndalen øvre allmenning ved skjøte av 23.10.1885 (LV s. 155). I GAB har eiendommen fortsatt navnet "Manndalen Almenning", men Svartskogen er navnet som benyttes i dag.

3.2 Den private grunnen

Prøvematrikkelen av 1723 nevner tre finnerydninger i Kåfjord. Dette er Trollvika, Skardalen og Manndalen. Benevnelsen "finnerydning" innebærer at disse ble bebodd og drevet av samer som etter datiden var fritatt for skatt. Da Hysings proprietærgods ble delt i tre deler i 1783 lå Kåfjord under Skjervø- godset. Utredningen til avdelingsarkivar Låg 1993, beskriver utviklingen i Manndalen slik, (s. 9 flg.):

"Distriktsmatrikuleringskommisjonen deler i 1819 Manndalen inn i 6 gårder som skyldsettes hver for seg. Det er gnr. 36 Samuelsberg, 35 Sandmælen, 34 Vatnet, 31 Stordvollen, 30 Manndalen og 29 Løkvoll. I tillegg skyldsettes gnr. 33 Kjerringdalen og gnr. 32 Dalen som rydningsplasser under Manndalen. Heller ikke her ser det ut til at kommisjonen har kjent til de tidligere skyldsettingene. (LV s. 38-41).

Sammenligner en de trykte matriklene i 1836 og 1905, ser det også ut til at samtlige andre matrikkelgårder i de to dalførene var blitt skyldsatt av Distriktsmatrikuleringskommisjonen. Etter 1819 har det imidlertid foregått en ganske betydelig busettingseksponasjon i form av oppdeling av matrikkelgårdene i flere bruk.

I 1819 var det i alt 27 oppsittere på de 15 matrikkelgårdene i Manndalen og Kåfjorddalen. I den trykte matrikkelen 1838 var det 31 bruk på disse gårdene, (LV s. 147-148). Herredsbeskrivelsen fra 1867 regner opp 39 bruk (LV s. 131-134) og den trykte matrikkelen fra 1905 har 95 bruk. Blant disse 95 er det også de utskilte parsellene Ankerlien og Olalund regnet som egne bruk, slik at det reelle tallet er en 7-8 bruk mindre, (LV s. 153-154). Reinbeitekommisjonen av 1913 regner opp i alt 87 brukere med husdyr bare på de 7 matrikkelgårdene i Manndalen. Alle disse behøver imidlertid ikke å ha vært matrikulerte gårder i Manndalen."

Etter kjøpet av Skjervø- godset i 1850 startet Foreningen arbeidet med å selge leilendingseiendommene i Manndalen. Salget gikk tregt, men i løpet av siste del av 1800 – tallet og begynnelsen av 1900 hadde de fleste brukene blitt solgt.

Det vi skal merke oss er at i 1879 begjærte Foreningen utskiftning av nordre del av "Manndalens allmenning" som lå mellom Ápmelasjohka i sør, og gnr. 32 Dalen og gnr. 33 Kjerringdalen i nord. Etter begjæringen skulle denne delen av "allmenningen" tillegges 19 bruk hvorav 13 var solgt og 5 var usolgt. Ett bruk var i sameie mellom Foreningen og en selveier. Ved utskiftningen ble arealet tillagt 18 bruk, det siste bruket frafalt sin andel.

Eiendommene ble tillagt brukene vederlagsfritt. Dermed ble dagens Svartskogen værende igjen som en siste del av Foreningens ”allmenning”.

3.3 Svartskogen

Eiendomshistorien til Svartskogen starter ved statens kjøp av område i 1885. Før 1885 var Foreningen eier av nevnte område og jeg viser til kap. 3.1 når det gjelder historien. Bakgrunn for kjøpet ligger i det noe konfliktfylte forholdet mellom fastboende i Manndalen og reindrifta, se ellers kap 4.3.2.

Foreningens regnskapsfører var i 1874 lensmann Hegge. Han tok opp i brev av 24. august 1874 spørsmålet om innløsning av området sør for Ápmelasjohka og oppføring av et gjerde på tvers av dalen for å hindre reinen i å trekke ned. I 1879 sendte ordføreren i Lyngen, som Kåfjord var en del av på den tiden, et skriv til amtmannen i Troms der han foreslo det samme som lensmann Hegge hadde gjort 5 år tidligere, (Rt. 2001 s. 1229). Foreningen fikk gjennomført en utskiftning av den nedre delen av ”Manndalen allmenning” i 1879, som man kjenner til. Utskiftningsformann Falck anbefalte salget av den resterende allmenningen i brev av 26. januar 1880, (Rt. 2001 s. 1229).

Delings- og skyldsetningsforretning ble avholdt den 2. juli 1885 der den øverste delen av ”allmenningen” ble utskilt fra løpenummer 131a Dalen. Foreningen eide fortsatt denne eiendommen da den ikke var solgt til leilendingen. Svartskogen ble dermed fradelt løpenummer 131a selv om dette bruket eller andre bruk, ikke hadde fått tildelt nevnte areal ved utskiftningen av 1879. Staten kjøpte Svartskogen, og skjøte ble utstedt 23. oktober 1885. Dagen etter ble skjøte tinglyst. Oppføringen av gjerde som var planlagt på tvers av dalen, ble aldri gjennomført. Grunn til dette var at den opprinnelige bevilgningen var for liten i forhold til de reelle kostnadene.

Skogforvalteren i Lyngen forvaltet Svartskogen fram til 1936 da Lappefogden i Troms overtok jobben. Siden 1980 har Direktoratet for statens skoger, nå Statskog SF, forvaltet området.

Etter kjøpet har all bruk av Svartskogen vært foretatt av Manndalens befolkning, med unntak av reindrifta, se ellers kap. 4.3 for nærmere beskrivelse.

3.3.1 Når har bruken av Svartskogen startet?

Dette spørsmålet er det ingen direkte og entydig svar på, derimot er det visse indikasjoner som gjør at vi kan med ganske stor sikkerhet si, at bruken av Svartskogen som vi i dag snakker om, startet rundt 1850 (Bjerkli & Thuen, 1997).

Det har vært utmarksslått i området som ligger nedenfor, nord for, det vi i dag definerer som Svartskogen og denne har trolig vært utøvd før 1850. En underbygging av brukens start, får vi i politiavhørene som ble foretatt i forbindelse med at Skogforvalteren i Lyngen anmeldte flere personer i 1921 for ulovlig slått på Lappevesenets eiendom. Flesteparten av de avhørte påpekte en langvarig bruk av Svartskogen. Erik Johnsen som avga forklaring i 1914 til Reinbeitekommissjonen av 1913, uttalte at hans familie hadde benyttet Svartskogen til hogst og slått i lang tid. Bjerkli & Thuen (1997) viser også til kart fra Reinbeitekommissjon som viser at utmarksslåtter var etablert i store deler av Svartskogen.

En kan dermed si at bruken av Svartskogen sannsynligvis startet opp rundt 1850. Det har trolig foregått bruk av området tidligere, men i en mye mindre skala.

4 Empiri rundt Svartskogen

4.1 Innledning

Det er utarbeidet en omfattende rapport om bruken av Svartskogen for Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms av Bjørn Bjerkli og Trond Thuen. Denne rapporten er vesentlig større og grundigere enn mine intervjuer når det gjelder den faktiske bruken av Svartskogen. Jeg har derimot i mine intervjuer verifisert noe av den bruken som Bjerkli & Thuen har kommet frem til. Av den grunn benytter jeg også deres arbeid i den videre utdypningen rundt bruken av Svartskogen opp gjennom tiden. Samtlige gårder i Manndalen, altså gnr. 29 til 36, har benyttet området. Denne bruken har ikke vært konstant, men variert etter behovet for det enkelte bruk.

Intervjuobjektene syn på eiendomsretten blir gjengitt i denne delen av oppgaven, men vil bli nærmere drøftet under kap. 5.1.

Avdelingsarkivar Torbjørn Låg har laget en utredning for Utmarkskommisjonen ang. Manndalfeltet. Det vil bli referert til Låg i det følgende ved å vise til sidetall i Lågs vedlegg slik: (LV s. x).

4.2 Generelle synspunkter rundt avgjørelsen til Høyesterett

De fleste av informantene ser positivt på avgjørelsen til Høyesterett. Likevel er det noen som helst hadde sett at Utmarkskommisjonens dom ble stående. De aller fleste er likefullt overrasket over avgjørelsen. En informant uttalte:

Glad for avgjørelsen, men den var over all forventning. Jeg hadde ikke trudd på gjennomslag på alle punkter med full eiendomsrett.

Bakgrunnen for avgjørelsen til Høyesterett er derimot forskjellig. Enkelte mener det skyldtes bruk av ILO-konvensjonen¹⁹, mens andre mener saken ble vunnet på grunnlag av alders tids bruk. Det er som sagt enkelte som sier at årsaken til avgjørelsen ligger i at Manndalen er ei

¹⁹ ILO - konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater. Ratifisert av Norge den 20. juni 1990.

samisk bygd og dermed kunne påberope seg ILO – konvensjonen, og av den grunn vant frem. Enkelte av informantene sier det er greit å påberope seg dette så lenge de vant frem. En informant fortalte en historie der en person hadde fått stipend fra sametinget og denne personen skulle ha uttalt at ” jeg kan alltid gått gå i kommaga for XX kroner”. Til opplysning er kommaga et samisk fottøy. To av informantene mener det var en modningsprosess som gjorde at Høyesterett kom frem til avgjørelsen. Den ene sa det så klart at ”hadde saken kommet opp for Høyesterett for 3-4 år siden ville vi ikke vunnet frem”. Det er tydelig på de fleste informantene at de føler en lettelse ved å ha fått eiendomsretten til Svartskogen.

De fleste ser på tidensbruken fra saken kom opp i utmarkskomisjonen til avgjørelsen i Høyesterett, som fornuftig. Det har ikke tatt for lang tid og som nevnt ser enkelte på dette som en modningsprosess, og dermed har det vært positivt med bruken av tid. Det som likevel er brakt opp ved mitt spørsmål om hvordan tiden har vært, er det økonomiske aspektet. Staten dekket saksomkostningene under behandling av saken for Utmarkskommisjonen, men da de ønsket å anke dommen, måtte de betale dette selv. Enkelte i Tillitsmannsutvalget har uttalt at det var tyngst frem til økonomien ble avklart. Da det ble enighet om en anke og de hadde fått en del personer med seg, kom spørsmålet om hvordan dette skulle dekkes økonomisk. En annen informant forteller at de tok fatt på anken uten å være klar over de økonomiske konsekvensene. I følge enkelte informanter verserte det historier som hva som ville skje hvis de ikke anket. Blant annet skulle det ha blitt uttalt at befolkningen måtte begynne å betale for å benytte beiteretten. En informant forteller om det økonomiske rundt anken:

I første omgang måtte partene selv betale omkostningene til Høyesterett. Det kom frem i skrevet fra advokaten samt at folk kunne reservere seg fra deltagelse i anken. Jeg deltok og er oppført som part.

Den økonomiske bekymringen forsvant da de fikk innvilget fri rettshjelp. I tillegg fikk de økonomiske bistand fra Sametinget på ca. 170 000 kr. samt at Bonde og småbrukerlaget gav ca. 10 000 kr. Disse beløpene har jeg ikke sjekket opp, men er blitt fortalt av en i Tillitsmannsutvalget som arbeidet med saken fra den førstegang kom opp i Utmarkskommisjonen.

De byttet også advokat som endret ”angrepsvinkel”. Advokat Brekken som førte saken for Utmarkskommisjonen skulle i følge informantene ha lagt vekt på at kjøpet staten gjorde i 1885 var ugyldig. Advokat Hjort førte saken for Høyesterett og endret vinklingen til at

område var benyttet i svært lang tid. Høyesterett har ikke tatt stilling til om salget var gyldig eller ikke, men sagt at salget fant sted.

Statskog SF opplyste at bakgrunnen for statens kjøp av Svartskogen i 1885 var for å hindre rein i å trekke ned i den bebodde delen av Manndalen. Når jeg derimot spurte mine informanter om bakgrunn for kjøpet var det flere forskjellige svar. Enkelte svarte at de var usikker, mens andre svarte at staten skulle beskytte fastboende mot reindrifta. Noen informanter mente at lensmann Hegge satt med to hatter når han både var lensmann og satt i styret til Foreningen for Ophævelse af Leilændingsvæsenet i Skjervø. En informant mente at lensmannen hadde personlig interesse i salget til staten. På folkemøte kom det frem at enkelte mener grunnen til statens kjøp kommer av kraftige snøvintre som gjorde at reinen trakk ned i dalen, (jfr. kap. 4.3.2).

4.3 Bruk

4.3.1 Restriksjoner på bruken

Generelt

Det har ikke vært noen form for skriftlige restriksjoner på bruken i Svartskogen verken når det gjelder hvem som kan utnytte område eller uttaksmengde. Derimot har det vært enkelte normer for bruken. Informantene uttaler at det aldri har vært noen form for regler eller restriksjoner, men alle har en oppfatning av hva de kan gjøre og ikke gjøre. Det eksisterer da en felles forståelse av bruken noe som også bekreftes ved at de fleste har noenlunde samme oppfatning av hva som ikke er godtatt i bygda. Dette er enkle regler som at ved vinterhogst skal stubbene også tas, det skal kun drives hogst for nødvendighet, ved seterdrift skal disse fjernes når bruket slutter eller at andre overtar disse bygningene. Mange av mine informanter har påpekt at enkelt ganger har det stått igjen høye stubber etter hogst på vinteren. Personene som har gjort dette har ”fått høre det”, uten at det er noen spesielle som har utpekt seg som ”landsbyhøvding”. Det er som sagt hogst for nødvendighetens del som er godkjent. Det vil si at de som har skog på egen eiendom bør ta denne og helst ikke benytte seg av fellesskapets ressurser, selv om de har rett til det. Et intervjuobjekt uttalte; ”de som har mye skog hjemme, skulle ikke drive hogst i allmenningen” og ”kun hogge for nødvendigheta”.

Det er som nevnt det nødvendigste personer kan ta av ressursene i Svartskogen. Når disse ressursene skulle fordeles, var det altså etter behov der husmenn og leilendinger har hatt størst nytte av dette. Denne praksis kan ses på som en slags sosial utjevning mellom Manndalens befolkning. De som hadde lite hadde mulighet til størst utnyttelse. Dette er noe samtlige informanter har påpekt gjennom samtale. En informant sa at; ”husmenn brukte område mest som en sosial utjevning”.

Hvem har benyttet Svartskogen?

Når en nå snakker om restriksjoner på hvem som har kunnet og kan benytte område er det en klar lokal oppfatning at det kun er befolkningen i Manndalen som har rettigheter i Svartskogen. På spørsmålet om hvem som har stått for bruken i Svartskogen, svart en informant; ”Kun befolkninga i Manndalen og det forklares med tilgjengeligheta opp gjennom tida”. Det vil si at utenforstående utenfor bygda eller personer som har flyttet ut av bygda, trolig ikke har rettigheter i dette fellesområde. Det er i dag et tilfelle der en saubonde som er bosatt i Trollvik, ca. 35 km. fra Svartskogen mot Olderdalen, har sine sauer på beite inne i Svartskogen. Han er opprinnelig fra Manndalen, men har flyttet ut. Til nå har han gjort dette uten noen form for restriksjoner, men hvordan dette skal løses eller gå i fremtiden med tanke på at bygdefolket nå har fått eiendomsretten til Svartskogen er usikkert. Historisk sett har ”regelen” om at personer bosatt i Manndalen har muligheter til å benytte område, dannet seg ved at det kun har vært Manndalens befolkning som har utnyttet Svartskogen. Trolig er det en enkel forklaring på dette, da tilgjengeligheten til Manndalen og Svartskogen har vært vanskelig. Utenforstående som ønsket å komme til Manndalen, før veien kom, måtte bruke sjøen eller gå over fjellet. Ved bruk av hest eller andre trekkdyr over fjellet måtte de langt inn på ”vidda” for å ha mulighet til å komme ned Manndalen. Siden dette var de eneste adkomstveiene, har bruken kun vært utført av befolkningen under de seks gårdsnumrene. I dag er det fortsatt kun befolkninga i Manndalen, med unntak av saubonden i Trollvik, som benytter Svartskogen, utenom ved jakt, fiske og sanking av bær som også har vært bedrevet av utenforstående.

Restriksjoner på egen bruk eller allmenningens tragedie²⁰

Personer jeg har snakket med, sier at de på ingen måte har satt noen restriksjoner på sin egen utøvelse av bruken, selv om de har sett at hogsten enkelte steder har vært for sterkt utnyttet. Jeg har stilt informantene overfor problemstillingen med allmenningens tragedie, og de fleste svarer at dette ikke har forekommet. Enkelte informanter, 4 av 12, har likevel uttrykt at allmenningens tragedie har forekommet, der det har vært "de to beinete som har beita mest på skogen", som en informant uttrykte det. Det har vært overforbruk, men ikke slik at arealet har blitt ødelagt, sier andre. En informant uttaler at det har vært en oppblomstring av vedhogst etter at staten²¹ har prøvd å gjennomføre restriksjoner på bruken, uten at dette kan bevises. Man kjenner til anmeldelsene fra begynnelsen av 1920-åra der enkelt personer ble anmeldt for ulovelig å ha høstet utslått i Svartskogen. I 1936 overtok lappevesenet forvaltningen av Svartskogen og i brev av 20. desember 1943 (LV s. 254) henvente lappfogden seg til ordføreren i Kåfjord der han konstaterte at Svartskogen blir benyttet "helt uten kontroll, hvilket spesielt av hensyn til skogen, ikke kan fortsette på denne måten".

Informantene forklarer den lave skogveksten i dag med beite og setring i nedre del av Svartskogen. En av informantene forteller en historie der de skulle ta ut fyringsved i Svartskogen:

Under arbeidet lot vi enkelte trær stå igjen som frøtrær. Vi ville også forhindre at område ble snauhogget. Året etter kom vi opp til samme område og da hadde noen andre vært å hogget alle trærne vi hadde satt igjen. Vi hadde prøvd å kultiver, men det er svært vanskelig når folk hogger der de ønsker.

Dette viser, som informanten sier, at det har vært svært vanskelig å kultivere enkelt områder når folk tar der de måtte ønske og der det er lettest. Det er også påpekt at holdningen til hogst har endret seg fra uttak av nedfall og det som står noe vanskelig tilgjengelig, til uttak i dag der det som er lettest tilgjengelig blir tatt. En eldre informant forteller at før i tiden ble alt tatt med ned, altså kvist og selve treet. I dag ligger kvisten igjen og det er mindre pent i følge informanten. For å frakte ned brensel benyttes snøscooter, og enkelt mener det blir for mye kjøring i området.

²⁰ Allmenningens tragedie vil si at et område utnyttes sterkere av en person enn normalt. Andre rettighetshavere vil da prøve å kapre sin andel ved å utnytte område litt mer. Vi får dermed en spiralvirkning der ressursene blir utarmet og alle taper til slutt.

²¹ Felles betegnelse på de offentlige etater som har hatt forvaltningsansvaret av område opp gjennom tiden

4.3.2 Konflikter

En kan spørre seg om det har oppstått konflikter mellom brukerne av Svartskogen. I følge de fleste har det aldri vært noen konflikter, og dette synes jeg høres litt unaturlig ut, men etter hvert har jeg blitt fortalt at det har vært noen små gnisninger. Dette gjelder spesielt de av befolkninga som har prøvd å tilegne seg sær retter ved hjelp av kontrakter med staten om slått eller hogst. Det er en kjensgjerning at det har vært prøvd fra staten sin side, ved flere anledninger, å få kontroll med bruken ved å påpeke at kontrakter måtte inngås før område kunne benyttes. Enkelte personer i Manndalen inngikk slike kontrakter, men dette ble ikke respektert av den øvrige befolkningen. Disse kontraktene hadde dermed ikke noen virkning. En informant forteller at:

Dette har aldri blitt respektert av folk. Noen leide av staten, men de fikk ikke benyttet dette av de andre i området.

At disse kontraktene ikke er overholdt kan trolig mer ses på som en nektelse av det offentliges forsøk på kontroll, enn en mulig intern konflikt. Noen gnisninger har det vært mellom geitbønder og saubønder med tanke på tidspunktet for slipp av dyrene på våren inn i området, samt små praktiske problemer knyttet til at porter ikke lukkes osv. Likevel er ikke disse små gnisningene åpne, men ligger litt under overflata. Det skal sies at bøndene ser til hverandres dyr når de er i området.

Et annet aspekt med tanke på konflikter er mellom de fastboende i Manndalen og reindriftsnæringa. Høyesterett har i sin gjennomgang av den historiske utviklinga i Svartskogen påpekt at det var "et noe konflikt fylt forhold mellom deler av de fastboende i Troms og reindriften". Dette blir forklart med at grensen mot Finland ble stengt i 1852 for rein slik at mange Kautokeino-samer søkte til nye områder for sommerbeite. I 1866 ble det nedsatt en komité som skulle se på forholdene og fremme forslag til løsninger. En av disse løsningene var å kjøpe Svartskogen. Trolig var reindriftsnæringa en medvirkende årsak til at staten i sin tid kjøpte område.

I følge informantene har det derimot aldri vært noen problemer eller konflikter mellom de fastboende og reindriftsnæringa. Det samme synspunktet ble også frembrakt på folkemøte. På folkemøte ble det sagt at konflikten mellom fastboende og reindriftsnæringa oppstod på grunn av kraftige snøvintre i årene i forkant av 1866. Reinen trakk derfor ned til et område med

mindre snø. Det skal bemerkes at reindriftssamene ikke benyttet vinterbeite i dette område på 1800 - tallet. Det har i eldre tider vært sommerbeite for både norsk og finsk rein her. Helt frem til 1960 var det svensk reindrift som nyttet vestsiden av Manndalen. Grensen mellom norsk og svensk reindrift gikk etter dalen og inn til riksgrensen. Etter 1960 har Baalgruppa i Skibotn - dalen som tilhører Troms, benyttet vestsida som sommerbeite og hele område som vinterbeite. På østsiden av dalen er det Kautokeino-rein som har sommerbeite (pers. med. Hans Prestbakmo).

4.3.3 Utmarksslått

Det har i følge mine informanter, samt rapporten fra Bjerkli & Thuen (1997), foregått en utbredt utmarksslått i Svartskogen. Denne slått har foregått helt frem til begynnelsen av 1950- åra da landbruket for alvor begynte sin maskinalisering samt en mer intensiv oppdyrking av arealene som lå i nær tilknytning til brukene. En utbredt holdning blant bøndene har vært at det er bruk som ikke hadde de nødvendige arealer hjemme rundt gården, som benyttet Svartskogen til slått for å dekke sitt fôr behov. Når jeg nå snakker om slått er det innhøsting av plantemateriale (gress etc.) til vinterfôr. Bruk som hadde nok arealer, men fikk en dårlig fôr – sommer, benyttet også Svartskogen. Høyet som ble slått, ble enten tørket på hesjer eller på brøye²². Lagring foregikk ved oppsamling i høystakker som ble hentet ned på vinteren med hest og slede. Slått ble også gjort langt oppe i liene, opp mot skoggrensen, slik at store deler av området var benyttet. Fôret ble enten båret ned eller firt ned med streng til dalbunnen der det kunne hentes ut på vinterstid. Da slått også ble gjort høyt oppe i de bratte dalsidene, kan dette være et tegn på at områdene ned mot dalbunnen har vært intensivt utnyttet. Videre kan det også indikere at svært mange i Manndalen har benyttet seg av Svartskogen. Mine informanter bekrefter at hele Manndalens befolkning har stått for bruken, men at det hovedsakelig har vært de som har hatt behov av ulike art.

Denne måten å høste på, med slått både rundt brukene og i Svartskogen, har ikke skapt optimale forhold for innhøsting. En bekreftelse på dette er brevet ordføreren i Kåfjord, datert 5. januar 1944, skriver til lappfogden i Troms om at slått i Svartskogen foregikk for tidlig, opptil 2-3 uker, og 2 uker for sent nede i dalen, (LV s. 256). Dette kan indikere at det har foregått en hvis konkurranse omkring utmarksslåttene. Dermed har nok enkelte reist opp til Svartskogen tidligere enn andre for å sikre seg de beste slåttemrådene, uten at det har skapt

²² Tørket på bakken, der gresset blir vendt ved jevne mellomrom

noen konkrete interne konflikter. De som har kommet ”for sent”, har funnet seg andre steder å høste. Dette er i samsvar med de normer som har eksistert i Manndalen med tanke på at alle har like rettigheter i Svartskogen.

Slåttebruken ble gradvis redusert etter andre verdenskrig og forsvant helt på 1950-tallet. Grunn til dette var som nevnt en større effektivisering av landbruket med bruk av maskiner samt oppdyrking av områdene rundt brukene ned i dalen. Staten gikk inn med tilskudd for nydyrking som gjorde at dette ble mer lønnsomt enn å drive med utmarksslått. Bruk av maskiner gjorde det også vanskeligere å utnytte bratte lier og mindre flate arealer som Svartskogen består av. 1953 var trolig det siste året det ble drevet utmarksslått i Svartskogen, med unntak av ei seter lengre inn i Svartskogen. Det eksisterer ikke nevneverdig synlige bevis etter denne driften i dag, (Bjerkli & Thuen, 1997). Grunnen til dette er at det i svært liten grad ble satt opp bygninger i forbindelse med slåttene. Hvis folk var i område i en lengre periode, bygde de seg ”risgammer” eller ”høygammer” av svært enkel og midlertidig karakter, som hurtig ble brutt ned i naturen, (Bjerkli & Thuen, 1997).

En ting som likevel er underlig, er befolkningens negative holdning til en bedre arrondering av arealene rundt brukene når de begynte med oppdyrking på 1950-tallet. Det har vært gjort forsøk på gjennomføring av jordskifte, men befolkningen ”jaget” landmåleren fra bygda. I dag hadde enkelte av informantene sett at dette skulle vært gjennomført, men de mener det er for sent nå. Grunnen til denne skepsisen vites ikke og det ønsker jeg heller ikke fabulere rundt, men det kan slås fast at i dag er teigene så smale at ” jeg enkelte steder kan pisse fra den ene teigen til den andre”, som en informant så fortreffelig uttalte det. Jeg kjenner til, og har fått det bekreftet hos enkelte, at det er foretatt makebytte mellom brukerne uten noen innblanding av offentlige institusjoner. Dette er en ”løs” avtale mellom partene da den ikke er skriftlig, men det fungerer, og det er funksjonaliteten folk er opptatt av.

4.3.4 Skogen

Som tidligere nevnt har utnyttelsen av skogen vært en viktig ressurs for befolkningen i Manndalen både gjennom vedhogst og bygningsmateriale til uthus, fjøs og bolighus. Skogen har også vært benyttet til gjerdestolper, trevirket i grinder og til hesjer. Det har også vært brukt never til takteking.

Den største bruken av skogen er uten tvil vedhogst. Denne har pågått like lenge som slåttebruken, men har intensivert seg på 1970 og '80 – tallet. Økt tilgjengelighet har trolig vært en utløsende årsak. Likevel nevner en informant at det ikke er lønnsomt å hente ut brensel fra Svartskogen på grunn av at den må hentes med snøscooter. Man får altså en prosess der veden blir felt og lagt i lunner. Når snøen kommer, kan den hentes ut med scooter og kjøres ned til farbar vei. Herfra og ”hjem” må man enten benytte traktor eller bil med tilhenger. Det er ca. 15 km. fra setrene og ned til Løkvoll eller havet. Dette gjør at flere som bor på tomter i den nordlige delen av Manndalen, kjøper ved fordi dette er billigere. Antallet som tar/henter vinterbrensel i Svartskogen i dag, er for meg uvisst, men samtlige informanter klager over at det ser stygt ut etter hogst. Både på grunn av at det er hugget på vinteren der stubbene står igjen, men også på grunn av snauhogst.

En av de eldre informantene forteller at:

Før i tida tok folk med seg alt fra trærne ned. Det lå ikke igjen kvist eller noe som helst. Området så mye ryddigere og penere ut. I dag hogges det på våren, ligger til vinteren da det kjøres ned på scooter til traktorvei og hentes ut. Det ser mye styggere ut.

Prinsippet med først til mølla eksisterer også på hogst. Man får og en større virkning av dette ved at det som er nærmest og lettest tilgjengelig tas ut først. Tidligere tider ble det hogget oppe i liene, men i følge mine informanter forekommer ikke denne hogsten i stor utstrekning i dag. Det eksisterer løpestrenger fra tidligere tider for å ta ut brensel fra høytliggende områder, men disse benyttes ikke i særlig grad i dag.

I forbindelse med intervjuene har jeg også kommet inn på om det har foregått salg av ved fra Svartskogen og ut av bygda. Enkelte har svart at det kjenner de ikke til, mens andre har fortalt at det har forekommet. Denne typen salg ble det likevel slutt på. Jeg har ingen klare kilder som sier noe om omfanget av salget, men det har trolig funnet sted. Det har neppe vært noen direkte reaksjoner på om noen tok med seg noen sekker til ”byen”, men folk snakket om det og ”pekefingeren” var trolig fremme.

4.3.5 Beite og seterdrift

Innledning

Bruk av Svartskogen til beite og seterdrift går tilbake i tid, men når området ble benyttet til utmarksslåtter, er det naturlig at det ikke fant sted mye beiting og ingen setring. Likevel har

det funnet sted beiting i område helt tilbake til begynnelsen av 1900-tallet, men ikke før, (Bjerkli & Thuen, 1997). Det beite som har funnet sted på første halvdel av 1900 – tallet, har vært relatert til dyr som er sluppet ved brukene ned i dalen, og dyrene har tatt seg inn i Svartskogen utover sommeren. Da effektiviseringen av landbruket for alvor begynte etter krigen, økte eng på dyrket mark betraktelig. Fra 1939 til 1949 økte dyrket mark fra 673 til 1172 daa, (Schøtt, 1958). Staten gav tilskudd til nydyrking samt at traktoren etter hvert ble det naturlige arbeidsredskap, som gjorde det enklere med nybrott. Dette gjorde at det ble naturlig å benytte Svartskogen til beite for husdyrene.

Saubeite

Da slåtten i Svartskogen forsvant, ble området tatt i bruk til beite og seter. På 1960 – tallet endret saubeite seg slik at dyrene ble sluppet i Svartskogen, og ikke slik som tidligere da de ble sluppet ved brukene. Utover 60 - og 70 – tallet økte antall sauer da flere bruk begynte å holde sau i større skala. På 1990-tallet var det registrert 9 bruk som slapp sauene i Svartskogen (Bjerkli & Thuen, 1997). I dag er fortsatt disse 9 brukene i drift, men om de har sauene i Svartskogen eller andre steder er mer usikkert. Det er også muligheter for at flere bruk har kommet til. Jeg vil likevel anta at det fortsatt kun er disse brukene som er aktive brukere av Svartskogen som beite for sau. Bakgrunn for dette er dagens utvikling i landbruket der det årlig legges ned flere bruk. I følge de tall jeg har innhentet ble det i 2001 sluppet 2029 sauer på beite i Svartskogen, av disse 9 brukene, etter innmelding av produksjonstillegg i august 2001 (pers. med. Bruvold²³). Det totale antallet sau som beiter er noe vanskelig å anslå da det trolig trekker inn andre dyr som ikke slippes direkte i Svartskogen. Området sauene beiter i er generelt der det finnes gress og dermed hele dalen, med side daler pluss ller. Det er sannsynligvis et mindre antall sau på fjellet over skoggrensen.

Seterdrift

Det er ikke bare sau som beiter eller har beitet i Svartskogen, vi finner både kyr og spesielt geiter. Dette er dyr som for det meste har vært knyttet til seterdrift i Svartskogen. De første setrene var kusetre og Halvdan Nilsen fra Kjerringdalen forteller (Bjerkli & Thuen, 1997):

”Foreldrene mine dreiv med kyr. Faren min var Olaf Nilsen. (...) De brukte ha kyrne på seter her i Svartskogen. De begynte å flytte opp hit i 1950. De bygde setergamme på Ruovdas-vollen og brukte flytte opp med 2-3 kyr. De var de første

²³ Jarle Bruvold, jordbrukssjef i Kåfjord kommune.

som kom med kyr i Svartskogen. Han var ikke alene. Også Nils Nilsen og Hans Nilsen fra Kjerringdalen hadde kuseter. De brukte en fellesgamme. *De var med kyr her fra 1950 til 1956. Da var det ikke enda kommet geiter her (min utheving).*”

Rouvdas – vollen er samme sted som geitsetrene ligger i dag. På begynnelsen av 1950-tallet var ikke utmarkslåttene helt avviklet enda slik at de som hadde seter flyttet opp i begynnelsen av juni og flyttet ned igjen ved St. Hans - tider (Bjerkli & Thue, 1997). En av mine informanter forteller:

Mine svigerforeldre var de første som hadde kyr i Svartskogen på beite, men til St. Hans måtte de flytte ned fordi da kom samene med reinen. Etter hvert utviklet det seg med geiter og sau.

Grunnen til at min informant har en annen oppfatning av hvorfor de flyttet ned fra Svartskogen kan ha å gjøre med en annen oppfattelse av bakgrunn. Reinbeitekommissjonen av 1913 intervjuet en rekke personer i Mandalen i 1914 blant annet Lars Pedersen. Han forteller at reinen oppholdt seg på fjellet på begge sidene av dalen fra midtsommers til Olsok (LV s. 142). Videre sier han at reinen ikke kom ned i dalen og syntes heller ikke på fjellbrinken. En annen person som ble intervjuet var Erik Jonssen på gården Dalen og han forteller;

”nu för tiden komma renarna till fjällen på ömse sidor om Mandalen ved midsommartiden och stanna till omkring Olsok (...)” (LV s. 143).

En tredje person, Hans Joramo forteller at:

”Paulus-byn kommer vid St. Hans-tid till Abmilasvagge; harsina rener där 3-4 veckor (...)” (LV s.145).

Dette er altså forklart i 1914 til den svensk/norske Reinbeitekommissjonen og dette var før det var setre i Svartskogen. Informanten har rett i at reinen kom til Mandalen ved St. Hans tider, men den holdt seg oppe på fjellet og dermed var det trolig ikke behov for å ta beitedyr hjem på grunn av rein. En mulighet er at dyrene ble tatt hjem på grunn av at slåtte områdene ikke skulle bli nedbeitet. Ved sammenlikning av kilder er det trolig slik at de flyttet ned med kyrne på grunn av at det fortsatt var slått i området.

I 1953 ble det etablert en kuseter lenger inn i Svartskogen, Cearpamat – vollen, der det ble drevet seter og noe slått. Dette fortsatte til 1968 slik at det er absolutt siste gang det ble drevet slått i Svartskogen (Bjerkli & Thuen, 1997). Kusetrene ble avviklet rundt 1956 og på dette

tidspunkt begynte flere bruk med geitseter. I dag er det fortsatt geitseter i Svartskogen i det området de første kusetrene var. Bakgrunn for oppblomstringen av geitsetre er i følge en av informantene, det nye meieriet i Nordreisa. Meieriet startet opp i 1954 og gjorde at det ble lettere å få omsetning på geitmelka. På det meste var det 15 setre som var i drift i Svartskogen, men antallet har variert (Bjerkli & Thuen, 1997).

I dag er det 9 seterfjøs som står, men det er kun 6 som er i drift. Disse er lokalisert på Bubakken (Ápmelásseter) og Ruovdas som ligger sør for munningen der Ápmelasjohka renner ut i Manndalselva, (se vedlegg 2). Rundt Ruovdassetra er det satt opp et gjerde for å holde dyrene ute fra selve seter område. Det er kjørbar vei på vestsiden helt opp til Ruovdassetra slik at melkebilen kan hente melk direkte. På østsiden derimot stopper veien ved Ápmelasjohka, men det ble bygget bru fra Ruovdas til Bubakken for å forenkle leveringa av melk fra Bubakken i 1981. I 2001 var det 397 geit i Manndalen fordelt på 5 bruk. Det er dermed disse med kje som beiter i Svartskogen (pers. med. Bruvold). Bruvold sier også at det beiter noen ungdyr fra en storfebesetning inne på Cearpmat, men at dette kun er et mindre antall.

4.3.6 Jakt, fiske, bærplukking og rekreasjon

Jakt, fiske og bærplukking er trolig den eldste bruken av Svartskogen. En må anta at så lenge det har bodd folk i Manndalen har området vært benyttet til dette. I de tidligere tider var dette en nødvendig matauke, men i dag er det trolig mer å regne som rekreasjon. Område har etter all sannsynlighet vært benyttet til jakt, fisk og bærplukking så lenge det har vært folk på Nordkalotten, uten at det har vært noen stedsbunden bruk. I Svartskogen har det vært endel ryper og en informant fortalte også at det var gauper i område. Disse ble trolig utryddet etter at det ble vanlig å benytte område til beite. Jeg kan ikke verifisere informasjonen, kun videreformidle det jeg er blitt fortalt. Informanten forteller:

Før krigen var det noe jakt i Svartskogen, spesielt på rype og gaupe. Derfor var det bygget noen gammer inne i området, men ikke mange av disse står i dag. Det var også mye ørret i elva, men nå er det ingenting.

Det er en kjensgjerning at det har vært drevet endel rypejakt i Svartskogen samt at Manndalselva hadde en god ørretbestand. Dette har jeg fått bekreftet hos flere informanter. Informanten forteller videre at; ”det var mye ørret i elva da jeg var unge, men nå er det ingenting”. Ørretbestanden forsvant trolig i forbindelse med elveforebyggelsen og

dreneringen som ble foretatt på 1970-tallet (Bjerkli & Thuen, 1997). Det har også vært drevet fiske i noen fjellvann, men også disse er nå utdød. Grunnen til at fisken har forsvunnet har jeg ikke fått undersøkt. Det er ytre ønske om kultivering av noen fjellvann av informantene for å få opp en levedyktig bestand, slik at fiske kan være en rekreasjon for bygdas befolkning. Et av intervjuobjektene sier i klartekst at det er et ønske å kultivert 3- 4 fiskevann slik at disse vannene også kan brukes i sammenheng med turisme, der inntektene kan gå til organisasjonen for forvaltningen av Svartskogen.

Når det gjelder bærplukking, har ingen av informantene nevnt dette, men man må anta at det gjøres. Sanking av bær blir trolig ikke sett på som en stor bruk, men noe som ligger til allemannsretten. Dermed kan man ikke si at kun befolkninga i Mandalen har bedrevet dette. Da det ikke er moltemyrer i Svartskogen, ligger det ikke noen restriksjoner på bærplukkingen.

Det finnes tufter etter gammer i deler av Svartskogen. Det skal finnes en tuft inne i Ápmelasvaggi, to tufter ved utløpet av Lilledalen (Uhcavákkás) og en i området ved Mandalens (Olmmaivaggi) sørøstre utløp (Bjerkli & Thuen, 1997). Sannsynligheten for flere gammer er til stede, men det er ikke foretatt noen systematisk registrering av tufter. I følge Bjerkil & Thuen (1997), finnes det i dag to intakte jaktgammer. Den ene står ved utløpet av Lilledalen mens den andre befinner seg ca. 4 km opp langs Vuopmegeasjohka. Det er ingen som i dag snakker om en særskilt eiendomsrett til de eksisterende gammene med unntak av en restaurerte gamle i Cearpmat. De andre er åpne for alle til å benytte (Bjerkli & Thuen, 1997).

Med tanke på rekreasjon i Svartskogen er denne ikke mer en normal. Område benyttes av alle til jakt, fiske, bærplukking og turgåing. Dette er normale rekreasjonsformer i hele landet og i de fleste områder. Bærplukking er en allemannsrett slik at dette kan alle bedrive. Derimot er jakt og fiske mer interessant spesielt med tanke på løsning av jakt- og fiskekort. De fleste og spesielt de yngre, har sannsynligvis løst kort for jakt oppe på fjellet. Det samme må kunne sies om folk utenfra. I eldre tider var jakt og fiske sett på som en allemannsrett og dermed har område vært benyttet til dette fritt. Når det gjelder fiske ned i dalen, er det trolig innbyggerne som har drevet med dette. Kom man opp på fjellet kunne folk fra nabodalene og reindriftssamene etter all sannsynlighet fiske. Først på 1800-tallet kom også reindriftssamene helt ned til fjorden for å fiske i hele Lyngen området.

Det er oppført en hytte av Manndalen Ungdoms og Idrettslag (MUIL) og Manndalen Jeger og Fiskeforening (MJFF) i fellesskap vis à vis Lilledalen (Uhcavákkás). Denne hytta ble oppført i 1978, men det ble først inngått en formell festekontrakt i 1986. Bakgrunn for dette er at de nevnte aktører søkte om byggetillatelse fra kommunen samt om økonomisk bistand.

Kommunen svarte med at eiendomsforholdene måtte være i orden før noe tillatelse ble gitt, noe også søkerne hadde søkt om. Søknaden gikk mellom Statens skoger og lappfogden i både Troms og Vest- Finnmark uten at noe klart svar ble gitt. Tillatelse fra kommunen ble gitt uten noen formell grunnavståelse fra den antatte offentlige eier. En formell kontrakt ble dermed først inngått i 1986 (Bjerkli & Thuen, 1997). Denne hytta er åpen for alle og går under navnet Skaidi- hytta eller MUIL- hytta, alt etter hvem man spør. Svartskogen benyttes også av skolen i et undervisningsopplegg om natur- kultur- miljø- ressurser blant annet med tanke på biotopene i fjord, dal og fjell. Det må ses på som en naturlig og positiv ting at skolen benytter sitt nærområde i undervisningen. Opplegget kan trolig være spesielt for akkurat denne skolen, men også andre skoler bruker sitt nærområde til undervisning.

4.3.7 Oppsummering av bruken

Svartskogen har vært benyttet gjennom tiden av Manndalens befolkning med tanke på slått, beite, hogst og seter. Denne bruken går tilbake til 1800-tallet og må ses på som eksklusiv, da tilgjengeligheten til område var svært begrenset.

Utmarkslått har vært en nødvendighet for Manndalens befolkning for å livnære seg. Det samme kan også sies om hogst. Dette har vært en form for sosialt utjevning der de som ikke har hatt de nødvendige arealer og ressurser, har hatt muligheten til å utnyttet området. Som flere informanter har påpekt, har det blitt sett på som negativt hvis personer som har tilstrekkelig med ressurser også benytter Svartskogen. Grunn til dette er at område indirekte burde utnyttes av de som ikke har hatt de nødvendige arealer.

Beite har foregått opp gjennom tiden der dyrene i begynnelsen trakk innover dalen på egen hånd. Dyrene ble sluppet ved brukene, men trakk altså innover. Noen dyr ble også holdt nær bruket for melking (Bjerkli & Thuen, 1997). Da landbruket ble effektivisert på begynnelsen av 1950-tallet, forsvant også utmarkslåttene. Dette åpnet for en annen utnyttelse av området. Befolkningen begynte å slippe sauer på beite i selve Svartskogen, ikke nede ved brukene. De første setrene som kom i område, var kusetre, men utover 50-tallet ble det bygget opp geitsetre ved utløpet av Ápmelasvággi. I dag er det 5 bruk som har setre i to områder ved

Bubakken og Ruovdas. Bakgrunn var trolig oppstarten av Meieriet i Nordreisa som gjorde det lettere å omsette melka.

Jakt, fiske, bærplukking, rekreasjon og annen bruk av område er å anse som naturlig og har trolig ikke vært utnyttet eksklusivt av Manndalens befolkning. Reindriftssamer og andre har sannsynligvis kommet over fjellet for å drive slik aktivitet både i dag og i tidligere tider.

Bruken viser at befolkninga i Manndalen har utnyttet område etter de behov de har hatt, samt at de har endret bruken fortløpende etter behovene. Setervirksomheten er spesiell da den startet like etter at slåttene i Svartskogen minket. Dette kan vise et lokalt engasjement og behov for området.

4.4 Eiendomsforhold

4.4.1 Hvem har hatt eiendomsretten til Svartskogen?

Det er interessant å se på hvem folk har sett på som eier til Svartskogen tidligere, altså før Høyesterettsavgjørelsen i oktober 2001. Eiendomsrett oppfattes generelt som et privatrettslig anliggende mellom parter.

Jeg finner sprikende svar på spørsmålet og det kan virke som om det råder en uvisshet i oppfatningen av eiendomsretten. Enkelte har rett og slett ikke gitt noe svar på dette, de har bare trekt på skuldrene. Resterende informanter skiller seg i to grupper. De som ser staten som tidligere eier, og de som ser bygda som tidligere eier. På intervjuobjektene virker det som om staten formelt, og i storsamfunnet, er sett på som eier, men uoffisielt er det innbyggerne som er eiere. Likevel gir ikke intervjuobjektene et klart svar på hvem som har hatt eiendomsretten. En informant uttalte at:

Staten påberopte seg dette etter 1885, skjøte fra Madam Lyng og Skjervøy gods.
Madam Lyng nektet aldri noen å bo noen steder.

Flere er av samme oppfatning:

Staten har påberopt seg eiendomsrett. Folk hadde ikke papirer på noe som helst. Fikk rettigheter først etter dommen til Utmarkskommissjonen.

På den andre siden sier et tredje intervjuobjekt at:

Befolkninga har hatt eiendomsretten hele tida.

Det er altså en sprik i retning av hvem som har retten offisielt og uoffisielt på grunnlag av skriftlige bevis. Muligens er ikke eiendomsrett det ”viktige” spørsmålet, men heller hvem som kan utnytte område. Med tanke på utnyttelsen er svaret trolig enklere. Sannsynligvis har befolkningen i Manddalen hatt og har fortsatt rett til bruk av område. Dette er stadfestet både gjennom dommen til Utmarkskommisjonen og avgjørelsen til Høyesterett.

4.4.2 Hvem har eiendomsretten til Svartskogen i dag?

Det er trolig en gjengs oppfatning av hvem som har eiendomsretten i dag. Samtlige av mine informanter uttaler at eiendomsretten er felles og ligger mellom alle beboerne i Manddalen til enhver tid. Enkelte informanter hadde helst sett at staten fortsatt stod som eier på grunn av at ”da kunne ingen i dalen dirigere andre”. Den lokale oppfatningen, som Høyesterett også har oppfattet, er at de som skal ha rettigheter i Svartskogen, i kraft av å være eiere, må være bosatt i Bygda. På mitt spørsmål om personer som leier husrom i bygda, har rettigheter, har jeg ikke fått noe konkret svar. Jeg fikk inntrykk av at dette ikke var noe problem. Måten å være bruksberettiget på er ikke helt ukjent. Det er enkelte andre steder i Norge, eksempelvis Kvitseide allmenning og Misund allmenninger der de har en lignende tankegang, med at alle er bruksberettiget (pers. med. Steinsholt²⁴).

Hva menes med bosatt i bygda? Slik jeg har forstått mine informanter på spørsmålet om hvem som har eiendomsretten til Svartskogen i dag, svarte et intervjuobjekt slik:

Alle som bor i dalen. Tomteboerne kan ta ut ved. Det blir feil å si at kun dem som har landbrukseiendom har eiendomsrett til Svartskogen. Hele bygda har det.

En annen uttaler at:

Alle som bor her, også innflyttere.

Er dette en gjengs oppfatning kan det legge føringer på organisasjonsformen som velges.

²⁴ Håvard Steinsholt, førsteamanuensis ved Institutt for Landskapsplanlegging.

Et tredje intervjuobjekt uttaler også på spørsmålet:

Til befolkninga i Manndalen. Alle i dalen inklusiv de som måtte mene at område burde tilhøre staten.

Det som også intervjuobjektene opplyser, er at de som flytter inn bør få eiendomsrett og de som flytter ut bør miste denne. En informant uttalte på spørsmålet om utenforstående hadde rettigheter til bruk:

Ingen. Kun de som bor i bygda. Gjelder selv om du eier eiendom.

En annen informant sier på samme spørsmål at:

Utflyttere flytter fra sine rettigheter. Rettsbærere er de som bor i Manndalen og dermed også dem som flytter inn. Det som må telle er folkeregistret.

En tredje informant forteller at:

Ingen. Enhver fastboende har rettigheter. Må være registrert som boende i dalen. Pendlere er ok, selv halvårspendlere til Spania så lenge det de tar ut holdes innenfor dalen. Disse får rettigheter med engang de flytter inn.

Spørsmålet mitt er stilt i forbindelse med bruk av Svartskogen, men jeg fikk likevel inntrykk av at dette også gjelder spørsmålet om eiendomsretten. De fleste av informantene er klare på at rettighetene og de berettigede til Svartskogen er de som bor i bygda.

Under mine samtaler med intervjuobjektene kom jeg også inn på spørsmålet om en fordeling av eksempelvis erstatninger. Jeg laget et fiktivt eksempel om at staten eksproprierte deler av område og skulle utbetale erstatning; hvem skulle da erstatningen tilfalle? Informantene gir nesten samstemt svar om at en eventuell erstatning bør komme Svartskogen til gode. Likevel er det to av intervjuobjektene som mener erstatningen bør deles på folk, altså de som blir berørt og bor i bygda. Det virket på meg som at personene som svart slik ikke hadde tenkt særlig på problemstillingen tidligere, men gav et enkelt svar. Den ene svarte:

Hvis vi får erstatning, bør den deles på folk. Det blir konflikter uansett.

Resterende av intervjuobjektene svarte at erstatning bør gå inn i et fond som skal ha til formål å forvalte Svartskogen.

En informant uttalte at:

Ved en eventuell erstatningsutbetaling må det opprettes et fond til Svartskogens beste.

Andre uttalte at:

Ved en eventuell erstatning må årsmøte avgjøre hvordan disse skal forvaltes. Helst holdes i et fond til bygdefolkets beste og benyttes til ymse gode tiltak i bygda.

Denne tanken med opprettelsen av et fond kan tyde på at personene har tenke gjennom problemstillingen og dermed ser det som best at noe slikt skjer. Et erstatningsbeløp vil trolig ikke utgjøre mye på hver enkelt person som bor i bygda, men mer for fellesskapet. Det kan også skape interne stridigheter hvis erstatningen kun blir fordelt på enkelte og ikke alle. For en nærmere drøftelse viser jeg til kap. 5.1.

4.4.3 Ligger eiendomsretten til person eller eiendom?

Det er også en sprikende oppfatning blant intervjuobjektene om hvordan de ser på eiendomsretten. Rettere sagt en sprikende bruk av begrepene og trolig forståelsen rundt. Enkelte ser på Svartskogen som et sameie mellom de boende i Manddalen, mens andre ser på område som en bygdeallmenning eller som en udefinert tredje variant.

En informant uttaler at:

Dette må ses på som en eksklusiv sak, men eiendomsretten ligger til personene. De som leier husrom har også rettigheter.

En annen informant ser derimot på område som et sameie som:

Folk har rett til å bruke og forvalte i fellesskap. Eiendomsretten ligger til person.

Enkelte benytter også begrepet bygdeallmenning. En sier at bygdeallmenningen er:

Knyttet til felles ressursutnytting, særlig til de som ikke har eiendom.

Videre uttaler han likevel at eiendomsretten ligger til ”personen og har ingenting med eiendom å gjøre”. Det kan virke som om folk har en annen oppfatning av begrepene enn det lovverket opererer med. Det er ingen konkrete svar å finne her heller. Informantene kan uttale

at eiendomsretten ligger til personer, men at område er en allmenning. Det kan trolig være en stor usikkerhet rundt begrepet eiendomsrett, og forskjeller i hva den enkelte legger i begrepet.

4.5 Forvaltning

Forvaltningen følger i hovedtrekk samme syn som eiendomsretten. De fleste mener staten ikke har noe i Svartskogen å gjøre og at forvaltningen kan skje lokalt. Tidligere har det, etter mine opplysninger, ikke vært noen form for forvaltning. En informant uttaler at:

Området er brukt etter behov. Ikke vært noen formelle forvaltningsregler. Ikke akseptert at brensel har vært tatt ut av bygda. Ikke akseptert noen formelle regler av folket heller.

Denne uttalelsen om at det ikke har vært noen formell forvaltning av område er underbygget av samtlige intervjuobjekter. Andre intervjuobjekter uttaler at:

Det har ikke vært noen form for forvaltning. Folk har vært enige i alle år.

Denne lokale enigheten om at de selv styrer område og ikke har noen formelle regler for forvaltning er som nevnt, forklart av samtlige informanter.

En informant forteller følgende:

Ingen forvaltning frem til nå. Det er ingen som har bestemt. Når lensmannen kom hit i 1946 løfta en av personene som lensmannen prøvde å stoppe, øksa for å hugga handa av han.

Hendelsen informanten sikter til skjedde på grunnlag av en hogst med et omfattende omfang som startet på høsten 1945. Lappefogden i Troms kunngjorde at et forbud mot hogst fra 1943 fortsatt var gjeldende. Forbudet ble ikke respektert og forholdene ble politianmeldt. Bjerkli og Thuen, (1997), sier følgende:

”Haldor Hansen som var 16-17 år i den tiden, husker godt enkelte deler av hendelsene og forteller: Jeg husker godt at de skulle nekte oss å bruke Svartskogen i 1946-1947 så vi dro dit opp. Vi kom ned med vedlass. Lensmann møtte oss ved Abmelas. Pappa hadde med den gamle skjellboka og viste lensmannen, Rivertz. Men han ville ikke lese det som stod der. Han ville beslaglegge veden og kreve 2 kroner pr. lass. ... Når vi ikke kom noen vei med lensmannen, så kjørte vi bare vekk. (...)”

Skjellboka som det siktes er et mulig skriv om hvilke rettigheter manndalingene hadde i Svartskogen. Dette skrivet skal ha eksistert også med betegnelser som "Svartskogplakaten" og "Svartskogbrevet" (Bjerkli & Thuen, 1997).

Slik alle informanter har uttalt har det altså ikke vært noen formelle forvaltningsregler selv om de statlige organer har prøvd å innføre regler for bruk.

Selv om informantene uttaler at det ikke har eksistert noen regler for bruken spurte jeg om det har eksistert noen "landsbyhøvding". I begrepet "landsbyhøvding" legger jeg personer som styrer eller er en lederskikkelse når avgjørelser skal tas. Dette er også forklart mine informanter. På nytt svarer informantene sprikende. Enkelt sier at det ikke har eksistert noen slike, mens andre sier det har vært. For å belyse dette nærmere siterer jeg enkelte av informantene. En sier:

Nei, ikke som jeg kjenner til når det gjelder bruken av Svartskogen. Det har heller ikke vært uvennskap om Svartskogen. Alle brukte område etter behov.

En annen uttaler:

Nei, det har jeg ikke hørt om. Ikke noe behov heller da folk ikke tar ut mer enn det de har bruk for.

Noen informanter uttaler at det derimot kunne ha vært noen slike personer. Informanten sier:

Innflyttere som roper. Noen har prøvd seg, men det har ikke fungert. Samene stopper alt.

En annen forteller:

Det har vært, men ikke i forbindelse med Svartskogen. Felles drøftinger, så tok man affære. Den eneste felles drøftinga, et folkemøte, var oppføringen av Skaidi-hytta.

Et tredje intervjuobjekt forteller at:

Han oldefar var en gammel predikant og lederskikkelse. I forhold til Svartskogen var den norsk – svenske reinbeitekommissjonen å intervjuer han der han uttrykte seg om manndalingens forståelse av eiendomsretten.

Det har trolig vært lederskikkelser i bygda, men folk har muligens ikke sette på disse som noen "landsbyhøvdinger" i forbindelse med bruken av Svartskogen. Oppsummert kan en si at noen er sikker på at "landsbyhøvdinger" aldri har eksistert, mens andre mener at enkelte hadde prøvd, men at det ikke gikk. Andre derimot mener at det har vært "sterke" personer, men at det ikke har vært noen form for "høvdinger" når det var snakk om Svartskogen. Jeg vil dermed ikke si noe konkret om dette, men trolig har det vært personer som bygdefolket har hørt på og som har blitt spurt til råds både om enkelt saker og saker som gikk på fleres anliggende.

Med tanke på den fremtidige forvaltningen av område er det naturligvis ulike oppfatninger. Enkelt ønsker ingen eller få regler, mens andre ser det som hensiktsmessig å ha noen regler for hvordan område kan utnyttes. En informant sammenligner situasjonen nå med Russland, da de fikk demokrati. De viste ikke hvordan dette skulle organiseres eller forvaltes. En gjengs oppfatning i mine intervjuer er regler for hogst. En informant uttaler:

Det har vært bedre med kontroll slik at ikke skogen blir ødelagt. Det er best med styr og stell.

Enkelte informantene er opptatt av at ingen skal få fortrinnsrett til å bruke område, men at alle skal få like muligheter. Av den grunn uttaler enkelte informanter at det beste hadde vært om staten eller utenforstående hadde stått for den fremtidige forvaltningen. Enkelte tror ikke bygdefolket skal klare dette, eller som en sa: "det blir bare krangel". På den annen side ser de fleste av informantene positivt på fremtida til Svartskogen hvis det kommer noen regler for bruken. Enkelte har tenkt igjennom dette og under folkemøte kom det opp flere forslag til hvordan man kunne løse problemet med at geitene hindret ungsbogen i å komme opp. Likevel er alle informantene opptatt av at ingen må bli tilsidesatt, men at alle skal ha lik mulighet til å utnytte område.

5 Drøfting mot empirien

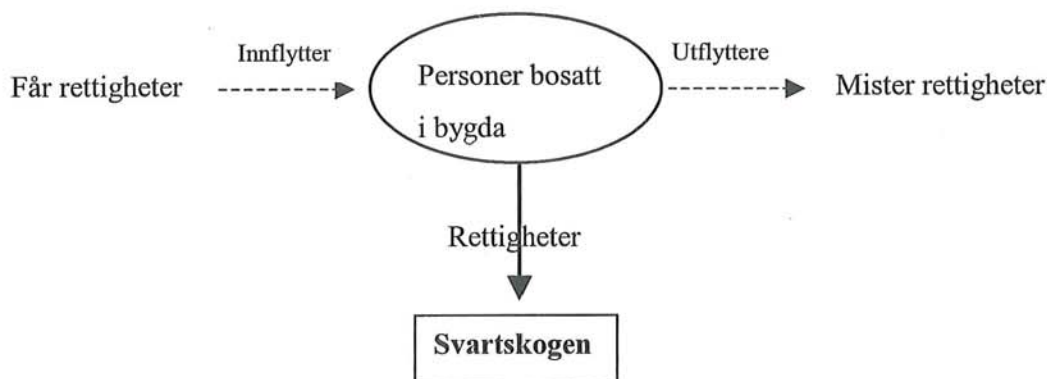
5.1 Eiendomsretten i Svartskogen

5.1.1 Individuell eller kollektiv?

Eiendomsrett oppfattes i generellhet som et privatrettslig anliggende. Altså ligger rettighetene normalt enten til person eller på eiendom. Den individuelle tankegangen kjenner man fra romerretten. Eier tilkommer all den rådighet som ikke er forbudt ved lov eller strider mot rettigheter som ved særlig adkomst er hjemlet andre enn tingens eier, altså servitutter. Når en begrensning faller bort, utvides derfor eierens rådighet over eiendommen. Spørsmålet i dette tilfellet er om eiendomsretten ligger til enkelt personer eller eiendommer, eller om den ligger kollektivt til befolkningen i Manndalen.

Intervjuobjektene mine har en samstemt kollektiv tankegang. Det vil muligens si at samtlige i Manndalen har eiendomsrett eller sagt på en annen måte så har trolig alle som bor i Manndalen eiendomsrett. Siden intervjuobjektene sier at alle i dalen er berettiget vil dette sannsynligvis si at det er de personene som bor i dalen som er berettiget, (jfr. kap. 4.4.2).

Under intervjuene kom det også frem at personer som flytter ut av bygda mister sine rettigheter og de som flytter inn fikk rettigheter, (jfr. kap. 4.4.2). Etter den oppfatning jeg har fått av intervjuobjektene, kan man etter all sannsynlighet si at Svartskogen ligger til dem som bor i Manndalen i øyeblikket. Det er enklest å forklare dette nærmere ved hjelp av en figur.

Figur 1 Eiendomsrett til Svartskogen

Det er altså personer bosatt i bygda som har rettigheter i Svartskogen. Personer som flytter inn i bygda, vil få rettigheter i Svartskogen i kraft av at de får eiendomsrett. Flytter noen ut fra Manndalen, vil de derimot miste sin eiendomsrett og dermed de rettighetene de har hatt. Det er dette som er spesielt, og som trolig viser en kollektiv eiendomsrett. Den lokale sedvaneretten om hvem som er berettiget, går trolig tilbake i tid der bruken var forbeholdt bygdefolket, for nærmere gjennomgåelse av bruken se kap.4.3. Etter all sannsynlighet ønsker fortsatt bygdefolket at denne lokale sedvanerett skal gjelde og dermed må trolig dette innarbeides i organisasjonsformen. En vet at ved individuelle eiendomsretten har fortsatt personen eiendomsretten i behold selv om han eller hun flytter på seg.

Et viktig spørsmål i drøftelsen om individuell eller kollektiv eiendomsrett er avhending av eiendom. Hvis Svartskogen skal være til bygdas beste kan trolig ikke område avhendes. Det vil si at område ikke kan splittes opp, pantsettes eller selges. Er eiendomsretten kollektiv er det vanskeligere å selge område enn hvis det er en individuell eiendomsrett. Staten har likevel sin rett til å ekspropriere arealer selv om område er å anse som kollektivt eid. Spørsmålet er trolig heller hvem erstatningen skal tilkomme. Er det en individuell eiendomsrett, skal denne tilkomme alle eiere, men er den kollektiv er det noe vanskeligere. Skal erstatningen utbetales til alle innbyggerne i dalen? Hvis så er tilfelle vil trolig ressurser forsvinne ut av bygda i form av at erstatningen blir splittet opp på personer. Med et innbyggertall på over 800 kan det bli et svært lite beløp per person. Dette stemmer dårlig overens med den kollektive tankegangen. Derimot vil det være naturlig at organisasjonen Svartskogen mottar erstatningsbeløpet slik at den kan forvalte disse til områdets beste. På denne måten vil erstatning komme bedre til nytte enn hvis den hadde blitt fordelt på samtlige innbyggere. 100 kroner per person er ikke mye, men 80 000 kroner til organisasjonen utgjør en del. Dette taler også for en kollektive tankemåte, (jfr. kap. 4.4).

Som en oppsummering for det videre arbeidet, vil jeg si at ut fra mine intervjuer synes oppfatningen å være at rettighetene til Svartskogen ligger kollektivt til samtlige innbyggere i bygda. Det er etter all sannsynlighet ikke en enkelt person eller en avgrenset krets av hjemmelshavere, men at innbyggerne samlet er berettiget. Det som er viktig å merke seg i så måte er at dette ikke bør gå på tvers av storsamfunnets regelverk for hvordan eiendom oppfattes.

5.1.2 Er det behov for at hjemmelen står på Manddalens befolkning?

Hjemmel er ”privatrettslig en lovlig adkomst til en ting eller en rettighet, særlig fast eiendom”, (Gulbransen, 1994). Hvis en forutsetter at det er en kollektiv eiendomsrett til Svartskogen slik intervjuobjektene har påpekt, er det da behov for at hjemmelen til område ligger til befolkning? Dette er et organisatorisk spørsmål, men det er behov for en redegjørelse rundt behovet for dette.

Dagens situasjon er at staten ikke er eier av Svartskogen. En kjenner også til at befolkningen kun har behov for å tinglyse dommen for å gå foran staten i hjemmelsspørsmålet, (jfr. kap.2.1). Det er likevel etter all sannsynlighet hensiktsmessig å danne en organisasjonsform som blir stående som hjemmelshaver. Begrunnelsen for dette ligger i eiendomsretten slik vi kjenner den i dag. Eier har all rådighet som ikke strider mot lov eller servitutter. Det er denne rådigheten som ikke blir ivaretatt etter min mening med kun en tinglysning av dommen, (Rt. 2001 s. 1229).

Det er klart at staten ikke vil være hjemmelshaver, men hvem er det da? Hvis hjemmelen ligger til befolkningen i kraft av dommen er ovennevnte spørsmål ikke løst. Dette kan være greit i dag, men hva som kan skje i fremtiden er usikkert. Det kan tenkes at enkeltpersoner ønsker å få splittet opp Svartskogen og dermed få utlagt deler av eiendommen til seg. Det kan også hende at noen vil prøve for domstolene hvem som egentlig er eier av Svartskogen. Et mulig utfall av en slik sak kan være at enkelte aktører i bygda vil miste sin eiendomsrett, og dermed stå igjen med bruksretter. Jeg skal ikke fabulere i hvem som kan enden opp som eiere i et slikt tilfelle, men nevne at det er muligheter for at eiendomsretten vil tilfalle landbrukseiendommene på bakgrunn av den bruken som har vært utøvd opp gjennom tiden (jfr. kap. 4.3). I fremtiden kan det også oppstå andre utfordringer som enklest hadde vært løst ved en klar hjemmelshaver. Et eksempel på slike utfordringer er ekspropriasjon fra det offentlige sin side. Det er klart at det må utbetales erstatning for inngrepet, men hvem skal så denne erstatningen tilfalle? Flertallet av intervjuobjektene sier at en slik erstatning må tilfalle bygda, (jfr. kap. 4.4.2), men i hvilken form? Dette er spørsmål som i dag ikke trenger være noen problemer, men som kan dukke opp i fremtiden.

Jeg er ikke i tvil om at det enkleste for alle og det som krever minst arbeid fra Tillitmannsutvalget er å få dommen tinglyst. Folk vil dermed kunne bruke område som de

alltid har gjort uten videre. Som skissert ovenfor kan dette skap problemer i fremtiden. Problemer som en trolig ikke ser i dag, men som en muligens kan forhindre for fremtiden.

Etter Høyesterettsavgjørelsen er det trolig folket som skal oppføres som hjemmelshavere og eiere. Når dette temaet dukket opp på folkemøte mente enkelte at problemet med hjemmelen skulle overlates til Sorenskriverkontoret å løse. Sorenskriveren i Lyngen, som Kåfjord sogner under, sier at det er partene som må sende inn og at de ikke blander seg opp i hvem som har hjemmelen eller skal ha den (pers. med.). Enkelt personer på folkemøte mente altså at det offentlige skulle finne en egnet løsning på deres ”problem”. Andre mente at det ikke var behov for å gjøre noe da Høyesterett hadde slått fast at staten ikke var eier. Flertallet og Tillitsmannsutvalget for Svartskogen hadde derimot en annen forståelse av problematikken og så helt klart behovet for en fastsettelse av hjemmelen.

Et annet aspekt ved hjemmelsspørsmålet er eksempelvis forsikring. I dag står det en del seterfjøs med hytter i tilknytning. Hvis disse skal forsikres vil det ikke være noen problemer med hjemmelen i tegningsøyeblikket. Forsikringsselskapene sjekker ikke hvem som er eier av grunnen bygningen står på, (pers. med. Granberg²⁵). Dermed er det ikke behov for at dommen tinglyses eller at hjemmelen til Svartskogen er oppført på befolkningen. Problemet kan derimot oppstå hvis bygget skades og forsikringen skal dekke det økonomiske tapet. Hvis det er en annen eier av grunnen er det muligheter for at selskapet ikke bygger nytt da det ikke er gitt tillatelse for oppføring av bygg på eiendommen (pers. med.²⁶) En økonomisk kompensasjon vil likevel bli utbetalt. Står hjemmelen på den riktige eieren vil en i fremtiden unngå slike problemer.

5.1.3 Oppsummering av eiendomsretten

Som jeg har påvist ovenfor ligger det trolig en kollektiv tankegang rundt eiendomsretten. Eiendomsretten skal i følge mine informanter, ikke ligge til personer eller eiendom, men være til bygda. Som sagt følger dette av de uttalelsene intervjuobjektene har kommet med. Altså er den kollektiv tankegangen fremtredende og vil muligens legge premisser for organiseringen av området. Om det er behov for en klarere fastsettelse av hjemmelen for Svartskogen har jeg nevnt ovenfor, og slik jeg ser det er det trolig et slikt behov.

²⁵ Kjetil Granberg, kunderådgiver i Gjensidige forsikring.

²⁶ Kunderådgiver ved skadeavdelingen til Gjensidige forsikring

Jeg setter opp noen krav for det videre arbeidet som er i overensstemmelse med den oppfatningen jeg fikk av intervjuobjektene samt under folkemøte i Manddalen. Det er muligheter for at disse kravene ikke er representativ for alle 800 innbyggerne i dalen, men det er dette synet jeg fikk forståelsen for hos mine intervjuobjekter og deltagere på folkemøte.

Kravene er:

- Løsningen må være praktisk.
- Løsningen må være enkel, slik at alle kan enes om den.
- Innflyttere bør få rettigheter.
- Personer som flytter ut av bygda bør miste rettigheter.
- Hjemmelen bør ikke bare ligge til landbrukseiendommer.
- Svartskogen skal være til bygda Manddalen sitt beste for all fremtid.

5.2 Organisasjonsmåtene opp mot bygdas forståelse

5.2.1 Innledning

Dersom bruken av Svartskogen skal organiseres, er det noen punkter som det er viktig å ta hensyn til. For det første bør løsningen være av en slik art at den kan fungere i den moderne verden. Dagens unge har muligens en annen oppfatning av det kollektive. Deres forståelse for dugnad og kollektiv utnyttelse av ressurser er på et annet plan en tidligere, etter min mening. Det er i enkelte tilfeller ikke like lett å få folk til å gjøre noe sammen som før. Denne individualiseringen blant personene bør gjenspeile den måten Svartskogen organiseres. Det hjelper ikke å prøve å lage en organisasjonsmodell som henger igjen i en forbigått tid. En utopi om at fortiden var så mye bedre og at da fungerte alt, vil trolig ikke fungere i dagens verden. Altså bør løsningen være en organisasjonsmodell som også kan være gjeldene i et lengre tidsperspektiv, og som ikke skaper unødvendige problemer for fremtiden. Løsningen anbefales å være praktisk orientert, den må være juridisk holdbar, men likevel vise respekt for tradisjoner og andre kulturelle fenomener. Løsningen bør allerhelst være fremtidsrett, ikke fortidsrettet.

Med tanke på at det bør være en praktisk løsning, kommer vi til andre punkter som også kan være retningsgivende. Spørsmålet er hvordan danne en juridisk enhet som kan inneha hjemmelen? Dette spørsmålene vil styre det videre arbeidet mye med tanke på å finne en

hensiktsmessig organisasjonsmodell. Spørsmålet om hvordan enheten kan få hjemmelen, vil bli diskutert i gjennomgangen av de aktuelle organisasjonsformene.

En vet at eiendomsretten trolig ligger til befolkningen i Manndalen med de krav til organisasjonsformen som er lagt, (jfr. kap. 5.1.3). Videre er en klar over at løsningen må være praktisk rettet og at enheten bør inneha hjemmelen. For å finne en best mulig løsning på organisasjonsspørsmålet, er jeg nødt til å se på flere alternative løsninger for å avdekke hvilke som kan føre frem. Den lokale organisasjonsformen som også ble nevnt på folkemøte, ble kalt Siida. De organisasjonsmåtene som er i overensstemmelse med samfunnets lover og regler er eksempelvis sameie, allmenning, selskap/forening/stiftelse eventuelt kombinert med utfyllende regler. Jeg vil se på de mest aktuelle organisasjonsformene, i mine øyne, hver for seg. Det eksisterer flere mulige løsninger som jeg ikke kommer inn på, men de som gjennomgås anser jeg som mest anvendelig.

Under sameie kommer jeg også til å se på sameie som er i kombinasjon med utfyllende regler.

5.2.2 Forutsetninger for mulige organisasjonsløsninger

Med tanke på mulige organisasjonsløsninger for Svartskogen er det noen forutsetninger som jeg anser som viktige å sette, før jeg kan gå i gang med en nærmere utredning. Den første forutsetningen er at Svartskogen bør ha et styre. Når jeg setter en slik forutsetning, grunner dette seg i størrelsen både på antall bruk og antall personer. I Manndalen er det nå ca. 800 innbyggere med stort og smått. Eksakt hvor mange myndige personer det er i dalen pr. dags dato vet jeg ikke, men pr. 1/1-1998 var det 625 myndige personer over 20 år (pers. med. Kåfjord ligningskontor og folkeregister²⁷). Når det gjelder eiendommer er det pr. 1990 registret 489 bruksnummer fordelt på Manndalens 8 gnr., (Bjerkli & Thuen, 1997). Det er altså 12 år siden, men i mitt tilfelle er det for å belyse antallet. Trolig har ikke dette tallet endret seg nevneverdig. På bakgrunn i det store antall parter som er aktuelle å være med i organisasjonen, vil det være hensiktsmessig å ha et styre som kan ta seg av problemer som måtte dukke opp. Det kan være snakk om hyttebygging i område, oppføring av nye seterinstallasjoner og spørsmål av en forvaltningsmessige karakter. Videre er det fornuftig å ha et styre som til en viss grad kan binde sin ”medlemmer” slik at organisasjonen blir fastere.

²⁷ Personlig meddelt pr. telefon 12.april 02. Tallene er fra 1.1.1998, men i denne sammenheng finner jeg disse god nok. Poenget med antallet er å vise kompleksiteten ved et så stor antall parter.

Det kom frem på folkemøtet og under mine samtaler med informantene at en kultivering av fiskevann var ønsket. Enkelte nevnte at det ville vært en fordel med en kontaktmann utad mot det offentlige. Tillitsmannsutvalget, som arbeidet for at eiendomsretten skulle tilfalle befolkningen, fikk et lån hos Kåfjord kommune som de nå ønsker å omgjøre til startkapital for å få organisere seg. Alt dette taler til for at et styre sannsynligvis vil være nødvendig i fremtiden også. Området som staten er fradømt eiendomsretten til er på ca. 116 km² og størrelsen vil gjøre at muligheten for oppdukkende saker er større enn for et mindre areal. Det er selvfølgelig en mulighet for dannelse av bruksstyrer også. Med bruksstyre mener jeg et styre som tar seg av den enkelte bruken for eksempel beite, seter, hogst etc. Hvis det kun dannes ett styre vil det gjøre at det blir enklere for brukerne på grunn av færre personer å forholde seg til.

Jeg setter av den grunn som en forutsetning for organiseringen, at det bør være et styre for Svartskogen. Hvem som skal sitte i dette styre kommer jeg ikke inn på, men det må representere det brede samfunnslag i Manndalen.

5.2.3 Sameie

Sameie uten utfyllende regler

Realsameie

Som en kjenner til er et realsameie sameie mellom bruk. Sevatdal (1996, s. 103), sier dette om realsameie:

”Tilsaman omfattar desse sameigene store område, sameige er den typiske eigeforma i fjellområda over barskoggrensa. Men nett kor mykje veit en ikkje, ettersom ei sameige av dette slaget ikkje er registrert som særskilt eining i matrikulær samanheng, og såleis ikkje framstår som ein ”eigedom”.”

Det kan opplyses om at Svartskogen er en egen matrikkelenhet på lik linje med annen eiendom i følge GAB²⁸. Svartskogen er et område som den enkelte utnytter alene. Han gjør det han vil, kvantitativt, innenfor den normen som måtte være. Det er ikke slik at alle medeierne opererer sammen, kollektivt, i utnyttelsen. Vi kan på et vis definere Svartskogen som et ”realsameie” på bakgrunn av at samtlige innbyggere i Manndalen skal være medeiere i kraft av å være boende i bygda, men ikke som eiere av eiendom. På den annen side reiser en slik kategorisering problemer i forhold til registrert bruk og holdning. Hvis man skal være

²⁸ Grunneiendom-, adresse- og bygningsregister. Drives av Norsk Eiendomsinformasjon as.

medeier i Svartskogen uten å være eiendomsbesitter, kan vi ikke se dette som et realsameie da eiendomsretten ligger til eiendom. Personer som flytter ut av bygda vil da fortsatt være medeiere i Svartskogen, noe som er uttalt som mindre ønskelig. Figur 1, (s. 41), viser at det sannsynligvis er personer som er bosatt i Manndalen, som er ansett som berettiget til bruk av Svartskogen. Personer som flytter inn får dette, mens personer som flytter ut mister sine rettigheter. Problemet er hvis eiendommene er oppført som hjemmelshaver til Svartskogen på et gitt tidspunkt vil disse eiendommene ha hjemmelen til område fremover også. Personer som kjøper eiendom i Manndalen, vil også bli berettiget på grunn av at hjemmelen til Svartskogen fortsatt ligger til eiendommene. Det største problemet er likevel når personer flytter fra bygda. Som en vet bør man da miste sin eiendomsrett til Svartskogen. Er eiendommen man eier oppført på grunnboksbladet til Svartskogen, vil man fortsatt sitte som medeier selv om personen har flyttet ut. De personer som da har flyttet vil ha like store rettigheter i område som de som bor i bygda i kraft av at hjemmelen til Svartskogen er oppført på deres eiendom. Skal rettigheten fjernes fra eiendommen når folk flytter, vil dette skape ekstra arbeid og økte kostnader kun for å holde et register oppdatert. En kan si det slik at realsameier låser rettighetene til eiendommene i bygda. Den ønskelige fleksibiliteten er av den grunn vanskeligere å oppfylle.

Personlig sameie

Personlig sameie vil si et sameie liggende mellom personer. Det er mulig at dette er nærmere en egnet løsning enn realsameie, men problemet her er antallet og informasjonen innad i gruppa. Hvis samtlige innbyggerer i Manndalen skal oppføres som hjemmelshavere til Svartskogen vil det bli svært mange. Det vil være uhensiktsmessig å ha flere hundre personer oppført som hjemmelshavere til område. Videre vil oppføringen skje på et gitt tidspunkt, og kun personer bosatt i Manndalen i tidspunkt X vil bli medeiere. Disse vil stå som medeier selv om de flytter ut. Personer som flytter inn vil ikke på en enkel måte kunne bli medeier, men må gå veien om en ny tinglysning. Av den grunn er trolig ikke dette en enkel løsning som vil oppfylle kravet til innbyggerne. Blir hjemmelen lagt til personene på tidspunkt X vil disse få rettigheter til Svartskogen, men problemet med inn – og utflyttere vil altså ikke være borte. Personer som flytter inn må bli oppført på grunnboksbladet at de har rettigheter i Svartskogen, samt at personer som flytter ut må fjerne sine rettigheter. På nytt er dette kostnader som folk må bære. De som flytter ut er kanskje ikke interessert i å få fjernet sine rettigheter og dermed er det ikke bare å stryke dem. Fortsatt vil utflytterne ha muligheter til å utnytte Svartskogen

hvis de står som hjemmelshavere. Et annet aspekt er hva som skjer med hjemmelen i senere generasjoner. Skal rettigheten ligge tidsbegrenset til personer eller skal den følge slekta? Er den tidsbegrenset har vi fortsatt problemet med inn – og utflyttere. Slekta vil gi et enda større problemer da noen alltid vil flytte ut.

Et annet problem med en slik organisering er kjøp, salg og pantssetting av rettigheter som sameiepartene har mulighet til å gjøre. Dette kan gjøre at rettene til Svartskogen forsvinner ut av bygda, noe som ikke er ønskelige i følge mine informanter.

Andre problemer knyttet til sameie uten utfyllende regler

Ser vi på sameielovens §1, hva loven gjelder, gjelder den når to eller flere eier noe sammen og når retten deres er angitt i deler etter forhåndstall. I vår tilfelle er det ikke gitt noe forhåndstall mellom partene. Videre sier paragrafen at dette gjelder så lenge ikke annet er bestemt gjennom avtale. Lovens §2 løser problemet med forhåndstall da den sier at ”når det ikkje er grunnlag for anna, skal sameigarane reknast for å ha like stor part kvar”. Det største problemet ved bruk av sameie uten noen utfyllende regler, slik jeg ser det, er oppløsning og flertallsvedtak. Hvis område er organisert som et sameie i lovens forstand, kan hver enkelt sameier kreve sameie oppløst etter sameielovens §15. Det vil si at en enkelt av Manndalens ca. 600 myndige innbyggere kan kreve å få ”sameie Svartskogen” oppløst og sin part lagt til sin eiendommen. Sameie vil altså fungere fint helt til en enkelt person ser seg lei på bruken eller ikke får sin sak igjennom, slik at han eller hun ser seg best tjent med oppløsning. Man kan nok si at indrejustisen vil hindre dette, men hvordan forholdene i bygda vil bli om 50 år vet ingen. Det kan dermed være en risiko for at noe slikt kan finne sted. Den oppvoksnede generasjon og deres barn har kanskje ikke samme oppfatning og forhold til Svartskogen som dagens brukere.

Det andre problemet ligger i vedtaksformen for sameie. Hvis det ikke er opprettet regler som omhandler hvordan vedtaksform og flertall osv. skal fungere, vil sameieloven tre inn. I følge lovens §4 kan et flertall av sameierene gjøre vedtak om utnyttelse og styring av område i samsvar med formålet med eiendommen. Igjen ser vi problemet med antall deltagende parter på over 600 personer. Skal det være et gyldig vedtak må altså over 300 personer si seg enig. Skal det derimot gjøres vedtak som går utenom det eiendommen er skikket til, vil det kreve et langt større flertall. Til opplysning kreves det enstemmighet hvis endringen av bruken er så

drastisk at den vil fortrenge en sameier som trenger å utnytte område. Eksempler på dette kan være salg, pantsetting etc., (Falkanger, 2000). Det kan nevnes at det var ca. 35 personer på folkemøte som ble avholdt. Her ble spørsmålet rundt flertall og vedtak tatt opp av to personer. Resten av forsamlingen så ikke på dette som noe problem. Det er en kjensgjerning at folk ikke tar hensyn til sameieloven når de har andre organisasjonsmåter som fungerer bedre. I Manndalen er det ikke etablert noe system og dermed vil nok en organisering kunne bringe spørsmålet rundt flertallsvedtak på banen. Svartskogen skal være til bygdas beste og dermed bør alle være med å bestemme hva som er det beste for området. Det kan selvfølgelig sies at de som tier samtykker, men juridisk er denne tynn. Det er klart at noen må gjøre krav på at et evt. vedtaket ikke ble tatt med flertall, men den oppfatningen jeg har fått av indrejustisen er det et fåtall som sier noe mot resten.

Sameie i kombinasjon med utfyllende regler

Innledning

Som vist kan det være vanskelige å organisere Svartskogen uten noen form for utfyllende regler. Er det da enkelt å få til slike regler og hva må eventuelt slike regler inneholde?

Sameielovens §1 sier at "føresegnene gjeld så langt ikkje anna fylgjer av avtale eller serlege rettshøve". Sameieloven er dermed deklarasjon på samtlige punkter. Partene kan eksempelvis inngå en avtale om hva de måtte ønske. Jeg har fått forståelsen for at det viktigste for befolkningen i Manndalen er å få klarlagt eller fastslått gjennom regler hvordan problemer som kan oppstå skal håndteres og retningslinjer rundt dette. "Problemområdene" kan være inn- og utflytting, oppløsning, flertallsvedtak, vedtak i generell form etc. Søknader om oppføring av hytte etc. bør det tas stilling til i vedtaksform. Andre punkter som jeg anser som viktige, og som bør reguleres gjennom regler, er hvordan en erstatning eller annen inntekt skal benyttes. Jeg tenker nå på mulig erstatning for kraftlinjen som går gjennom området, ved kultivering av elva eller fjellvann slik at fiskekort kan selges. Jeg ønsker ikke å si noe om mulighetene for erstatning av kraftlinjen på bakgrunn av at staten var ansett som eier i tidsrommet linja ble oppført. Hvordan skal erstatningsbeløpet eller inntekter brukes eller fordeles? Andre utfordringer ved bruk av utfyllende regler kommer jeg også til å ta opp i det følgende.

Inn og utflyttere

Som en kjenner til fra tidligere er det spesielle ved Manndalen og Svartskogen at folk bosatt i bygda oppfattes som de eneste med rettigheter i Svartskogen, (jfr. Figur 1, (s. 41)). Man får dermed et problem med personer som flytter inn og ut. Hvis man fortsatt har tanken om at rettighetene blir lagt til personer som et slags personlig sameie, kan regler stake ut enkelte retningslinjer. En avtale kan skrives under av alle i Manndalen. Det er neppe nødvendig at alle innflyttere undertegner en mulig avtale da de nåværende eierne kan fastlegge en ramme som gjør at innflytteren dekkes av en slik avtale. Likevel kan innflytter føye sitt navnetrekk under denne avtalen som da gir dem rett til å utnytte de ressursene som finnes i område, delta på folkemøter der de får stemmerett osv. Siden Manndalen er et åpent lokalsamfunn der alle kjenner alle, er det ingen problemer med registrering av nyankomne til bygda. Er det da oppnevnt et styre som tar kontakt med de nye og legger frem avtalen, får man en enkel tilslutning. Er det noen som ikke ønsker å godta avtalen mister de for eksempel sin rett i sameie.

Hva med dem som da flytter ut av Manndalen? Lages det eksempelvis et avtalepunkt som omhandler utflytting der folk samtykker ved underskrift, kan dette løses. Hvis punktet sier noe slikt som "endrer rettighetshaver sin folkeregistrerte adresse eller på annen måte ikke kan sies å være bosatt i Manndalen, bortfaller alle rettigheter rettighetshaver måtte ha i Svartskogen sameie med øyeblikkelig virkning". Dette er som nevnt kun et eksempel på hvordan et slikt punkt kunne vært formulert. Personer som da flytter ut av bygda vil miste sine rettigheter. Flytter personen tilbake til bygda vil avtalen på ny være gjeldene uten noen annen form for tilbakeføring av rettigheter.

Vedtak og oppløsning

For at dette sameie som er bygget på utfyllende regler skal fungere, bør det være en form for organ der saker kan tas opp. Jeg har ovenfor forutsatt at det må være et styre som kan løse enkle spørsmål. For at dette styret skal kunne oppnevnes og fungere på en fornuftig måte er det trolig enklest med et årsmøte som det øverste organ.

På årsmøte kan det tas opp viktige spørsmål som berører Svartskogen. For å få et årsmøte som kan ta avgjørelser uten at halve bygda er tilstede, kan man lage regler som omhandler vedtaksform og flertallsvedtak. Det kan for eksempel sies at viktige saker skal avgjøres av

årsmøte med simpelt flertall fra de fremmøtte. Det kan dermed være fastslått i de utfyllende reglene hvilke saker som skal avgjøres på årsmøte mens mindre viktige saker avgjøres av styret. Det bør presiseres nærmere hva som legges i begrepene ”viktige saker” da det kan skape uklarheter. Når det gjelder flertall, er dette enkelt løst ved at de som møter frem utgjør det maksimale antall medlemmer som er tellende slik at flertallet blir blant disse. Dette flertallsvedtaket bør ikke, som tidligere nevnt, stride mot det ”sameietingen er etla eller skikka til”, (jfr. saml. §4, 1.ledd).

Når det gjelder oppløsning blir det på samme måte. Et eget punkt i regelverket kan si at Svartskogen sameie ikke kan oppløses, men forvaltes og utnyttes av de personer som til enhver tid er boende i Manndalen. Skulle Manndalen avfolkes vil vi kanskje tilslutt stå igjen med en eier av Svartskogen i lys av sitt bosted. De utfyllende reglene om sameie vil fortsatt gjelde når han dør eller flytter. Et alternativ vil være å oppbevare en kopi av reglene hos kommunen slik at det for ettertid kan ses på hvordan område ble organisert. Hvis det engang skulle komme noen til Manndalen igjen ville de trolig organisere seg på nytt, men det kan være en pekepinne på hva som er formålet med eiendommen. Dette er kun tanker da Manndalen trolig ikke kommer til å bli avfolket. En annen mulighet er å tinglyse en mulig avtale på Svartskogen. Det blir dermed lagt servitutter på eiendommen som senere personer etter all sannsynlighet må forholde seg til. Til opplysning har spørsmålet om regulering går foran negative servitutter, vært oppe for domstolene, (Rt.1995 s. 904).

Andre utfyllende regler

Det er klart at det er mange punkter som kan tas med i et slikt regelverk, men det er et ønske i befolkningen at det skal være færrest mulig regler. En står da igjen med de store sakene som eksempelvis bør være med i en avtale. Utenom de som er nevnt ovenfor bør det være med punkter om ressursutnytingen. Jeg tenker da på seter og skog. Beitebelastningen kan bli for stor i nordenden av Svartskogen. Det samme gjelder for skog. Allerede i dag er det skogløst på grunn av at det har vært for stort uttak av skog, samt at geitene på setrene hindrer ny skog å komme opp. Det kan dermed være en del av reglene at årsmøte tar stilling til hvilke område som eventuelt skal vernes for beite en periode, slik at ungsog kan komme opp.

Et annet punkt som kan være med, er spørsmål rundt hyttebygging. Det kan sies at skal det godtas slik bygging, må det godkjennes av årsmøte eller at det står direkte i en avtalen at

hyttebygging ikke er tillatt utenom i forbindelse med næringsutnytting. Da åpnes det for en videre utbygging av seter samt hytte i forbindelse med turisme. Den kjente Baalsrud - marsjen går gjennom Svartskogen og inn til grotta som Jan Baalsrud oppholdt seg i under flukten fra tyskerne.

Er eksempelvis en avtale egnet som utfyllende regler?

Ved bruk av en avtale vil noen av problemene som kan dukke opp ved påberopelse av sameieloven, være ikke-eksisterende. Et mulig problem med en avtale er antall parter. Man står altså med ca. 600 personer over 18 år som for det første skal bli enige om en avtale, men også skrive under samme avtalen. I seg selv er dette en stor utfordring. Problemet er hvis ikke alle skriver under, hva skjer da? Høyesterett har indirekte sagt at befolkningen i Mandalen er eiere og da må man tolke det dit at dette gjelder alle, uavhengig av en avtale eller ikke.

Som jeg har drøftet under kap. 5.1.1, (jfr. kap. 4.4.2), kan eiendomsretten trolig ses på som kollektiv, ikke individuell. De personene som ikke har skrevet under på grunn av at det er uenig eller rett og slett ikke ønsker å feste navnetrekket på papir, kan muligens ikke bli nektet bruksrett eller eiendomsrett til Svartskogen. Dermed vil ikke en avtale ha gyldighet da ikke samtlige parter er enige. Personer som ikke er enige i avtalen, kommer etter all sannsynlighet til å benytte område slik de har gjort i alle år. Alle "problemområdene" man har kommet til enighet om i avtalen vil trolig bli undergravet. Derfor kan en si at antallet personer og punkter som det må enes om, skaper så stor kompleksitet at dette trolig ikke vil kunne fungere.

Det bringer oss inn på andre momenter som taler mot en omfattende avtale. Hvilke sanksjoner skal det være for dem som bryter avtalen? Personen kan stevnes inn for de ordinære domstolene for avtalebrudd, men kommer man noe lengre med det, trolig ikke. Personen kan få en fastsettelsesdom på avtalebruddet, men trolig vil indrejustisen fungere bedre i et slikt tilfelle. Man skal ikke dra det like langt som en informant uttalte; "sanksjoner vil være å jage folk fra bygda. Vi har jagd både landmåleren fra jordskifteretten og lensmannen før". En kan si at personen mister retten sin til Svartskogen i en gitt tidsperiode. Som tidligere nevnt kan man tolke Høyesterett indirekte dit at det er en kollektiv eiendomsrett for hele bygda. Altså kan ikke en eier miste sin eiendomsrett til et Svartskogen, men denne kan trolig innskrenkes i en kortere tidsperiode for brudd på de forvaltningsregler bygda er blitt enige om.

Det skal sies at det har vært prøvd fra staten sin side å inngå avtaler med enkeltpersoner i Manndalen for utnyttelse av Svartskogen uten at dette har fungert. De personene som inngikk en slik avtale, ble av enkelte sett på som personer som ønsket å skape seg et fortrinn foran den resterende delen av befolkningen. Bygdefolket har da ikke respektert disse avtalene og utnyttet område på samme måte som tidligere, (jfr. kap.4.3.2).

Uansett problemer med avtale, løser ikke den direkte problemet rundt hjemmelen. Hvis grunnboksbladet til Svartskogen inneholder samtlige hjemmelshavere på et gitt tidspunkt vil ikke den automatisk oppdatere seg med tanke på ny hjemmelshavere eller få strøket de som flytter ut. Noe som for øvrig ikke helt er i overensstemmelse med den kollektive tankegangen som trolig eksisterer i bygda, (jfr. kap. 5.1.1, jfr. kap. 4.4.2).

5.2.4 Allmenning

Innledning

Jeg vil i det følgende se på om Svartskogen kan organiseres eller fanges opp i en av begrepene bygdeallmenning, statsallmenning eller privat allmenning, (jfr. kap. 2.2).

Bygdeallmenning

Bygdeallmenning er den av lovene som omfatter allmenning, som ligger nærmest det man kan definere Svartskogen som. En definisjon av begrepet finner vi i bygdeallmenningsloven §1-1; "(...) allmenning hvor eiendomsretten tilligger minst halvparten av de jordbrukseiendommer som fra gammel tid har bruksrett i allmenningen". Det vil være naturlig å se Svartskogen som en bygdeallmenning og det er noe som deler av befolkningen benytter i dagligtalen. En informant uttalte at "jeg vet det er feil, men jeg bruker det likevel". Det han trolig mener er at eiendomsretten tilligger samtlige i Manndalen, (jfr. kap. 5.1.1), og dermed kan ikke begrepet bygdeallmenning benyttes da det er forbeholdt jordbrukseiendommer som har bruksrett i allmenningen.

Det er selvfølgelig bygdeallmenninger i Norge som ikke er i henhold til lovverket, men nå er Svartskogen ett "nytt" område som har tilfalt bygda etter avgjørelsen i Høyesterett. Område er nytt i den forstand at befolkningen ikke har vært ansett som eier tidligere. Staten kjøpte arealet i 1885 og har siden den gang vært sett på som eier. Befolkningen har trolig ikke sett på staten som eier, men seg selv. En kan dermed påstå at siden befolkningen har sett på seg selv som eiere har rettsforholde oppstått før lovverket rundt bygdeallmenning trådte i kraft. Og

siden rettsforholdet har oppstått før lovverket, er det muligheter for at en kan se på område som en bygdeallmenningen som ikke trenger ta hensyn til dagens lovverk, da lover ikke har tilbakevirkende kraft. På den annen side har staten stått som den offisielle eier og hjemmelshaver siden område ble kjøpt i 1885. Det er dermed først etter Høyesterettsavgjørelsen at bygdefolket kan anses som eiere. Da er rettsforholdet oppstått etter at lovverket er trått i kraft og befolkningen må forholde seg til det når organisasjonsmåten skal utformes. Hvis så er tilfelle, sier lovverket at eiendomsretten ligger til landbrukseiendommer og dette stemmer mindre bra med den lokale oppfatningen om kollektiv eiendomsrett.

Av den grunn bør organiseringen være i samsvare med de underliggende rettsforhold, altså med tanke på en mulig kollektive eiendomsretten og om Svartskogen kan ses på som en bygdeallmenning som er opprettet før lovverket. Allmenninger i Norge som er organisert forskjellig fra det loven gjengir, er som regel av en eldre karakter og dermed dannet før dagens lovverket trådte i kraft. Høyesterett har i avgjørelsen om Svartskogen først gjengitt bygdeallmenningsloven §1-1, før de så sier, (Rt. 2001 s. 1229);

”bygdeallmenninger tilegger således jordbrukseiendommer, mens bruken av Svartskogen avspeiler en dominerende lokal oppfatning om at alle oppsittere i dalen er berettiget.”

Høyesterett ser etter all sannsynlighet ikke på Svartskogen som en bygdeallmenning selv om begrepet har vært benyttet av befolkning opp gjennom tiden. En mulig grunn til dette er den utbredte bruken som har vært opp gjennom tiden, (jfr. kap. 4.3). Denne bruken har ikke vært forbeholdt landbrukseiendommer, men har vært av en slik karakter at samtlige innbyggere i bygda har benyttet område. I tidligere tider benyttet husmenn og inderster²⁹ også Svartskogen, bruken var altså ikke forbeholdt noen, men sett på som en slags sosial utjevning mellom dem som hadde ressurser og dem som ikke hadde det.

Svartskogen kan organiseres som en bygdeallmenning uten diskusjoner, hvis hjemmelen føres til jordbrukseiendommene i Manddalen. Den resterende del av befolkningen kan likevel utnytte område slik de har gjort. Dette er en mulig løsning i dag, men en kan stille spørsmål om ikke dette kan skape strid senere hvis noen som ikke er besittere av landbrukseiendommer

²⁹ Personer som oppholder seg i samme husvære som jordeieren/leilendingen, kunne også ha egne dyr.

krever eiendomsrett på lik linje med jordbrukseiendommene på bakgrunn av det Høyesterett indirekte har sagt.

Problemet med utflyttere løses likevel ikke ved en slik organisasjonsmåte. Eiere av landbrukseiendommer vil fortsatt sitte som medeiere til Svartskogen hvis eiendommen drives som landbrukseiendom selv om de ikke bor i bygda. Dette kan skje i kraft av at eiendommen deres er ført opp som hjemmelshaver på grunnboksbladet til Svartskogen. Problemet med utøvelse av rettigheter i Svartskogen vil falle bort når eier av eiendom ikke lengre har behov ved jordbruksmessig drift, (jfr. lovens §2-2). Det blir et skjønsspørsmål når jordbrukseiendommen drives av andre, men ikke er forpaktet bort. Innflyttere vil kunne få bruksretter til Svartskogen uten problemer. De vil imidlertid trolig ikke få eiendomsrett til område da de ikke er i besittelse av en landbrukseiendom.

Hvis Svartskogen anses i bygdas eie før lovverket, blir spørsmålet hvem kan stå som hjemmelshavere? Dette er det ikke noe klart svar på. Hvis eiendomsretten er ansett som kollektiv vil det bli problemer med hjemmelsspørsmålet. En mulighet er kun å tinglyse dommen, så kan en si at område er en bygdeallmenning. Denne bygdeallmenningen har ikke noen konkrete hjemmelshavere, men bygda i sin helhet er ansett som bruksberettigede til Svartskogen. En kan ut fra dette lage noen forvaltningsmessige regler. Spørsmålene og problemene som kan dukke opp i fremtiden, er det likevel ikke tatt høyde for ved en slik løsning. Man kan skape seg fremtidige problemer som kunne vært forhindre ved dannelse av en organisasjon i perioden da alle var enige, og glade for å ha vunnet eiendomsretten.

Statsallmenning

Som tidligere nevnt er det to lover som regulerer statsallmenninger, dette er fjellova og statsallmenningsloven. Egentlig er det ikke noe poeng å dra fram forslaget om en statsallmenning som organisasjonsform da staten ikke er eier av område. Enkelte personer på folkemøte mente at det ikke var behov for en overføring av hjemmelen fra staten til Manndalens befolkning. En av mine informanter sa: ” det er ikke vits å overføre noe som vi allerede eier”. Det er flere i Manndalen som deler nevnte syn.

Dette er og blir en uaktuell organisasjonsformen. Bakgrunn for dette er at hjemmelshaveren, staten, fortsatt blir stående. Utmarkskommisjonen kom frem til at staten stod som eier av

område, mens befolkningen fikk bruksretter. Jeg ser ikke på statsallmenning som noe befolkningen ønsker. Hvis det var slik ville de trolig hatt Utmarkskommisjonens dom stående prinsipalt, men heller anket på bruksrettene de var tildelt i dommen. Når det blir anket på eiendomsretten prinsipalt og bruksrett subsidiært sier det klart at det er eiendomsretten befolkningen ønsker.

Privatallmenning

Som tidligere nevnt er de fleste privatallmenninger oppløst. Likevel er det en mulig organisasjonsform som kan benyttes. Privatallmenning var opprinnelig områder som kongen solgte til privatpersoner. Det finnes ingen egen lov for privatallmenning, men vi finner en definisjon av en slik allmenning i Lov om opphevelse av og endringer i gjeldende lovgivning om allmenninger m.v. av 19. juni 1992 nr. 61. Her er allmenningen definert slik; ”Med privatallmenning menes allmenning hvor eiendomsretten tilligger færre enn halvparten av de jordbrukseiendommer som fra gammel tid har bruksrett i allmenningen.” Loven gir departementet fullmakt til å gi forskrifter om valg av styringsorgan for bruksrett i privatallmenninger.

Hvordan kan så befolkning i Manndalen organisere seg slik at Svartskogen kan anses som privatallmenning? Det som forenkler mye i den forbindelse er at det ikke eksisterer noe lovverk som setter begrensinger på organisasjonsmåten, forvaltningen og styringen av allmenningen. Oppføringen av hjemmelshaver er et lite problem. Det befolkningen kan gjøre, er å overføre hjemmelen til en av eiendommene i Manndalen, for eksempel den eiendommen som Svartskogen opprinnelig ble skilt fra i 1885.

På en liknende måte som med statsallmenning vil da en eiendom være hjemmelshaver mens befolkningen har bruksrett til Svartskogen. Den store forskjellen er likevel at de kan gjøre det de måtte ønske når det gjelder organisering og forvaltning på grunn av at det ikke eksisterer noe lovverk som styrer dette, slik en finner i lovgivningen for bygdeallmenning og statsallmenning. Eier av eiendommen som får hjemmelen vil fortsatt være eier selv om han eller hun flytter ut av bygda. Personen vil også sitte med retten til alt som ikke er nevnt som bruksretter til Svartskogen. Det vil si at dagens bruk vil fortsatt være forbeholdt bygdefolket, men blir det f. eks. funnet en plante som kurerer kreft på fjellet, utenfor de områdene som i dag brukes og som er nevnt i grunnboka som bruksretter til Svartskogen, vil dette tilfalle eier,

altså hjemmelshaver. Dette er noe som strider mot den oppfatning som bygdefolket har av bruksrettene i Svartskogen, alle er medeiere til område så lenge de bor i bygda.

5.2.5 Siida

Siida er en gammel samisk ordning for deling av store områder mellom grupper. En siida er betegnelsen både på et område og brukerne av område, (jfr. kap. 2.2.4). Jeg skal på ingen måte si at det har eksisterte ett siida - styre i Manndalen eller ikke, da det ikke foreligger slike opplysninger. Ett av mine spørsmål til informantene var om det hadde vært noen form for "landsbyhøvdinger". Altså personer som løste tvister, styrte eller forvaltet områder om nødvendig, (jfr. kap. 4.5). Noen mente dette mens andre ikke. Jeg kan av den grunn ikke trekke noen konklusjon om det har eksistert en form for siida i Manndalen.

Hva ligger i siidabegrepet i dag? Dette er et svært vanskelig spørsmål og begrepet er heller ikke utbredt eller særlig kjent i samfunnet. Jeg skal prøve å gi et forslag til hva som kan legges i begrepet med tanke på Svartskogen og folks oppfatning. For det første ligger det noe kollektivt i begrepet, (jfr. kap. 2.2.4). Det var flere familier som benyttet samme område på lik måte som bygda Manndalen benytter og har benyttet Svartskogen. Videre er trolig en kollektive tankegangen fremtredende blant innbyggerne, (jfr. 4.4.3). Altså en mulig kollektiv utnyttelse av ressursene i Svartskogen. Dette stemmer godt overens med det eldre siida begrepet og det som benyttes blant reindriftssamene i dag. Det som derimot ikke stemmer helt overens er enkeltpersoners tankegang om at siidaene ikke hadde regler eller styre.

Ser en på det man kjenner til fra øst - samenes siida eksisterte slike regler samt at det var ledere for siidaen. I følge mine informanter eksisterer det ikke, og har heller ikke eksistert noen regler for bruken, (jfr. kap. 4.3.1). Trolig har det vært noen normer og regler tidligere uten at befolkningen gir uttrykk for dette. Det som de fleste av informantene benekter, er at det har vært noen ledere.

Siidabegrepet kan utdypes grundigere, men det finner jeg mindre hensiktsmessig å gjøre i denne oppgaven. Jeg kan ikke gi noe konkret svar på hva som ligger i begrepet i dag, men jeg vil likevel si at den mulige kollektive tankegangen i Manndalen stemmer godt overens med den eldre siida. Videre stemmer det overens at ingen andre enn befolkningen i dalen har benyttet område, men dette har trolig like mye å gjøre med tilgjengeligheten til Svartskogen,

(jfr. kap. 4.3.1). Det som stemmer mindre overens er deler av befolknings oppfatning av at det verken har vært regler eller ledere.

Er siida en mulig organisasjonsmåte i dagens samfunn? Som en kjenner til må hjemmelen til Svartskogen oppføres på de rette eierne. For å få en hjemmel må den knyttes opp mot en juridisk enhet, altså en person eller en juridisk person. Problemet med en siida er i så måte at dette ikke er noe juridisk enhet i dagens samfunn, men navnet kan benyttes. Resultatet er dermed at hjemmelen ikke kan registreres på noe siida som en egen enhet. Som man også kjenner til faller både området og brukerne av området under begrepet siida, dermed er det ikke noe skille mellom hva som er hva. Selv om enkelte påberoper siida for Svartskogen er man like langt når det gjelder alt som skal relateres mot storsamfunnet. Dette er som sagt et eldre samisk begrep og få kjenner til det. Holdningen endres gjennom tiden og det kollektive står svakere i dag, enn det gjorde for hundre år siden. En informant sa det slik: ”nå til dags kan folk kjøre over bestemora for å få tak i det de vil ha”, men det gir dessverre ingen rettigheter. Det er selvfølgelig meninger både for og i mot den påstått svake kollektive tanken, men poenget mitt er at slik samfunnet er organisert og fungerer i dag med de juridiske reglene vi har, så står ikke siidaen sterkt fordi siidaen er nærmest ukjent.

Med tanke på en mulig organisering kan ordet siida benyttes isteden for forening eller lag. En kan kalle område for siida, men organiseringen kan trolig være lik hvilken som helst forening.

5.2.6 Sammenslutning

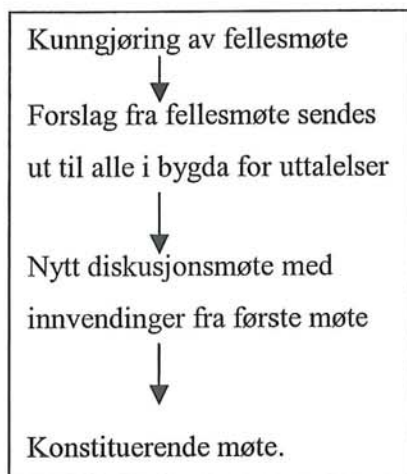
Innledning

Det er svært mye som ligger i begrepet sammenslutning, men jeg har valgt å se nærmere på ikke-økonomisk forening, (jfr. kap. 2.2.5), og stiftelse. Typiske foreninger som faller inn under denne kategorien er idrettslag, fagforeninger og grunneierlag. Stiftelse er en selveiende enhet som dermed ikke har eiere eller medlemmer. Begge organisasjonene er juridiske enheter som kan være hjemmelshaver.

Ikke-økonomisk forening

Det eksisterer ikke noe lovverk som regulerer foreninger så lenge de ikke beveger seg over mot selskaper. Stiftelsen av en forening skjer ved at en eller flere tar initiativet og får alle med seg. Siden Høyesterett indirekte sier at alle i bygda er eiere av området, må altså alle være enige om at det skal dannes en forening. Siden det ikke er gitt en nærmere avgrensning rundt

kretsen av berettigede og en kjenner til den mulige kollektive tankegangen, (jfr. kap. 5.1.1), er det trolig ikke nødvendig at samtlige i Mandalen skriver under på en fullmakt eller lignende.

Figur 2 Fremgangsmåte for dannelse av en forening

Det som kan gjøres er å kunngjøre et fellesmøte i lokalavisene og med mulige oppslag på trafikkerte steder der det innkalles til diskusjon rundt opprettelsen av en mulig forening. Det neste steget kan være at forslaget til forening med eventuelle vedtekter sendes ut til samtlige i dalen for uttalelse. En kan så arrangere et nytt møte der mulige innvendinger diskuteres. Dette kan også være et konstituerende møte. De som ikke møter her, avfinner seg med det som blir besluttet. Hvis de ikke gjør det, må saken trolig bringes inn for de ordinære domstolene. I en prosess med dannelse er det viktig å ha god tid, samt en åpen dialog mellom partene angående eventuelle motforutsetninger. Det må i forbindelse med opprettelsen av foreningen fastsettes noen hovedelementer som foreningens formål og strukturen på organisasjon. Det bør også lages vedtekter for foreningen.

Når det gjelder organisasjonsmessig bør foreningen i det minste ha et årsmøte som vil være foreningens øverste organ samt et styre som tar seg av forvaltningen og står ansvarlig for den daglige driften. Foreningen vil da stå som hjemmelshaver, men foreningen eies av Mandalens befolkning. Det er ikke noen plikt til å ha en viss egenkapital, og ingen plikt til selvfinansiering senere. Finansieringen kan i hovedtrekk skje ved kontingent fra medlemmene. Foreningen kan også ta opp lån eller få tildelt tilskudd på annen måte. Medlemskapet i "foreningen Svartskogen" kan være et vilkår for å utnytte område, dermed bør alle i Mandalen stå som medlemmer i foreningen. Dette løser det gjennomgående

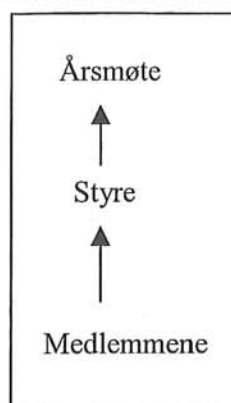
problemet med inn – og utflyttere da de som flytter ut ikke lengre kan stå som medlemmer og de som flytter inn kan automatisk betraktes som medlemmer. Det vil si at medlemstallet vil være vekslende uten at selve foreningsforholdet endres.

Foreninger er også selvdømmende. Det vil si at den på egehånd bestemmer hvordan konflikter og tvister mellom medlemmer, og mellom seg og medlemmene skal løses. Det kan både være positivt og negativt. For det første vil dette holde interne stridigheter innad i bygda og bygdas befolkning løser sine egne problemer, noe som mange trolig vil se på som positivt. Det vil derimot også være negativt da enkelt medlemmer kan bli utstøtt fra foreningen mot sin vilje. Foreningen kan utelukke et medlem som ikke lengre oppfyller kravet til medlemskap eller på annet vis har handlet på tvers av foreningens regler for forvaltning. Det vil si personer som flytter ut, samt at dette kan fungere som en reaksjonsmåte overfor personer som ikke forholder seg til gjeldene vedtekter. Denne reaksjonsmåten kan være av en tidsbegrenset art. Når foreningen er dannet og folk ikke har hatt motforestillinger mot dannelsen kan de utelukkes fra foreningen i en kortere periode som en reaksjonsmåte.

Motforestillingen mot en dannelse av forening vil være en oppløsning. Hvis medlemmene i fremtiden ønsker at foreningen skal oppløses, må dette treffes av årsmøte. En oppløsning av foreningen vil stride mot den kollektive tankegangen om at Svartskogen skal være til beste for Manndalens innbyggere. Foreningen kan også gå inn for avhending av deler av område til enkeltpersoner eller andre institusjoner. Dette kan selvfølgelig hindres ved å lage strenge vedtekter for område, men disse bør det likevel være muligheter for å endre. Som jeg har anført i kap. 5.1.1, taler det for en kollektiv tankegang at område ikke kan avhendes, men område kan likevel eksproprieres. En eventuell erstatning vil da tilfalle foreningen.

Hvordan kan en forening organiseres og hvilke punkter bør være med i vedtektene?

Jeg ser for meg at en kan hente deler av organisasjonsformen fra bygdeallmenningsloven. Videre er det viktig at det lages vedtekter som alle kan enes om og respektere.

Figur 3 Mulig organisering av forening

Det bør være et årsmøte som tar de viktige avgjørelsene og legger frem budsjett, økonomi, årsberetning etc. I vedtektene bør det gå frem hva som anses som viktige spørsmål. Styret står for den daglige driften, enkle avgjørelser og som en representasjon utad mot den offentlige sfæren. Hva årsmøte kan ta stilling til og skal gjøre, må stedfestes i vedtektene til foreningen. Det samme gjelder for styrets arbeid. Man får da en delegering av ansvar fra årsmøte til styret. Samtlige beboere i Mandalen er medlemmer av foreningen og skal innkalles til årsmøte som er foreningens øverste organ. Medlemmene vil trolig ikke ha noen direkte arbeidsoppgaver i forbindelse med Svartskogen, men vil være beslutningstakere i saker som tas opp på årsmøte. Jeg fikk på folkemøte forståelsen av et ønske om minst mulig regler for bruk av Svartskogen. Dermed bør vedtektene ikke være for altomfattende, men likevel ha med seg vesentlige punkter. Etter min mening kan slike punkter være:

- § 1: navn og nummer på eiendom
- § 2: Formål med eiendommen
- § 3: Årsmøte, styre, fullmakter
- § 4: Vedtektsendringer og oppløsning

For Svartskogen bør formålet med eiendommen komme klart frem i vedtektene. Videre er det muligheter for at formålsparagrafen ikke kan endres slik at eiendommen består som en enhet for bygdas beste. Det er selvfølgelig klart at flere paragrafer kan tas med og det er mange punkter som ikke er dekket med det ovenstående, men jeg ser det likevel som viktigst at befolkningen kan enes om noe felles og dermed forhindre tvister mellom medlemmene. Paragrafene bør være så sterk og klart formulert, at de ikke er til å ta feil av. Dette er svært vanskelig, men noe som bør etterstrebes. Det hjelper lite med en organisasjonsform og

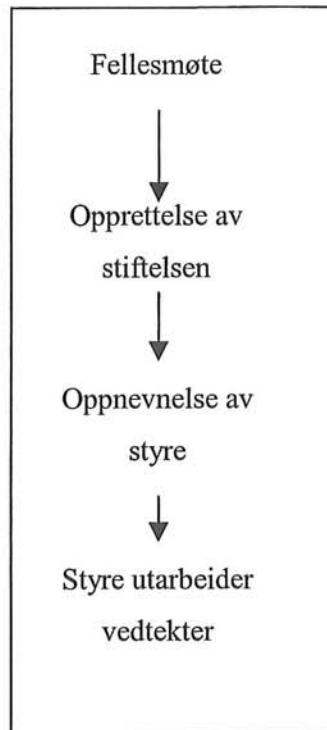
vedtekter som folk ikke respekterer eller føyer seg etter. Det kan som nevnt, lett skape interne stridigheter.

Stiftelse

En stiftelse er en formuesmasse som er gjort selvstendig. I tilfelle Svartskogen vil det si at området gjøres om til en selvstendig enhet, en enhet som står som hjemmelshaver og har et bestemt formål. Stiftelse er altså en egen juridisk person, som et selskap eller forening, og den kan være organisert meget enkelt gjennom kun et styre som er stiftelsens øverste organ.

Siden stiftelsen er selveiende kan den være utsatt for uheldigere disposisjoner fra styrets side enn hva en forening er. Grunnen til dette er at det er styret som tar avgjørelsene og er det øverste organet, mens det for foreningen er årsmøte som er det øverste organet. Likevel blir denne uheldigheten dempet ved at enhver stiftelse er revisjonspliktig, og er undergitt et visst tilsyn fra fylkesmannen, (jfr. kap.2.2.5).

Som en vet skal enhver stiftelse ha et sett med vedtekter og grunnkapitalen skal oppgis i vedtektene. Det vil si at grunnkapitalen for Svartskogen kan være eiendommen i seg selv. Myndigheten har mulighet til å endre vedtektene, men dette vil ikke være noen problem for Svartskogen, slik jeg ser det. Begrunnelsen for dette er at så lenge stiftelsen drives etter det formål som er satt har ikke det offentlige noen intensjon med en slik inngripen. Lovverket har tatt hensyn til stiftelser som har mistet sin aktualitet eller har et formål som ikke eksisterer i samfunnet lenger.

Figur 4 Mulig fremgangsmåte for opprettelse av stiftelse

En dannelse av stiftelse kan også skje på en lignende måte som for en forening, (jfr. Figur 2, s. 60). Det naturlige og som også samtlige informanter har uttalt, er at Svartskogen skal være til bygdas beste. Dermed vil dette være formålet ved stiftelsen. Personlig tror jeg befolkningen ikke ser på dette med eiendomsrett som det viktigste, men at de kan utnytte Svartskogen slik de har gjort i flere hundre år. Dette vil trolig bli ivaretatt ved en opprettelse av en stiftelse. Samtidig vil Svartskogen ligge til befolkningen i Manddalen i all fremtid ved at formålet med Stiftelsen er vanskelig å endre. Blir bygda avfolket, vil fortsatt eiendommen ligge til Manddalen. Hvis styret går i oppløsning eller at det ikke er noen igjen som kan sitte i et slikt styre, kan fylkesmannen oppnevne et styre som fortsatt skal forvalte område til bygdas beste.

Det må opprettes et styre for stiftelsen, (jfr. stiftl. §5). Hvem som skal sitte i dette styre er opp til oppretterne å avgjøre. Styre kan f. eks bestå av 5 personer der en representant kommer fra landbrukskontoret i kommunen. De resterende 4 bør representere den gjennomsnittlige befolkningen i Manddalen både i alder og kjønn. Styrets leder bør være en av bygdas innbyggere. Grunnen til at jeg ser det som hensiktsmessig å ha en utenforstående med i styre, ligger i en økning av styrets spennvidde med tanke på forvaltning av område. Er det kun

personer fra bygda kan det skje at interne konflikter blir lagt for stor vekt på av styret samtidig som det kan være fordelaktig å ha personer som ikke har en direkte tilknytning til område.

I Figur 4 har jeg vist at styret utarbeider vedtekter. Det trenger ikke foregå slik, men for å forenkle opprettelsen av stiftelsen kan dette være mest hensiktsmessig. For å øke den lokale deltagelsen vil nok en utarbeidelse av vedtekter i begynnelsen av opprettelsesfasen være å foretrekke. Hovedpunktene som kan være med i vedtektene, er etter min mening:

- § 1: eiendommens navn og grunnkapital
- § 2: formålet med stiftelsen
- § 3: dannelsen av styre og dets begrensninger
- § 4: forvaltning
- § 5: vedtektsendringer og oppløsning

Oppløsning er trolig ikke aktuelt, men det er derfor dette punktet er tatt med, for å hindre en oppløsning. Jeg har tidligere nevnt at befolkningen ikke ønsker for mange regler for bruken, men ovennevnte punkter mener jeg bør være med i vedtektene. Vedtektene bør også nevne hvor lenge styremedlemmene sitter. Hvis ikke dette gjøres vil styrets medlemmer tjenestegjøre i 4 år, (jfr. stiftl. §7). Når det gjelder befolkningens ønske om et mindre antall regler, vil det være opptil stiftelsens styre å avgjøre hvordan område bør forvaltes. Det vi si at det ikke trenger være regler hvis styret mener det er fornuftig.

Fordeler og ulemper ved stiftelse versus forening

Det er en selvfølge at en forening er mye mindre lovregulert enn en stiftelse, men det er etter min mening også en styrke ved bruk av organisasjonsformen stiftelse. Grunnen til dette ligger bla. i vanskeligheten ved endring av formålet. Skal det gjøres en omdanning av formålet ved stiftelsen, bør det innhentes uttalelser fra oppretterne, (jfr. stiftl. §33), det vil si samtlige i Manndalen. Omdanningen kan ikke gjøre at formålet med stiftelsen endres i sin grunnleggende intensjon. I en forening kan slike omdannelser gjøres ved flertallsvedtak uten at det innhentes uttalelse fra oppretterne. Stiftelsen vil også stå som eier i all fremtid uavhengig av antallet innbyggere i dalen. Det gjennomgående problemet med inn – og utflyttere vil ikke eksistere da formålet er at samtlige innbyggere i bygda Manndalen skal kunne utnytte Svartskogen. I en forening bør personer som flytter inn få medlemskap i foreningen og personer som flytter ut bør miste medlemskapet i Svartskogen. Stiftelse vil

trolig hindre at intensjonen med Svartskogen endres hvis det kommer et stort antall innflytter som aldri har hatt noe forhold til bygda eller område i sin helhet.

Begge organisasjonene kan oppta lån. I en i en stiftelse vil stiftelsen stå som konkursobjekt, altså stiftelsens eiendom. En forening vil også stå som konkursobjekt og dette vil ikke påvirke medlemmene på noen måter. Hvis foreningen eller stiftelsen opptar lån vil eiendommen trolig bli pantsatt. Denne pantsattelsen kan gjøre at eiendommen skifter karakter fra å være til bygdas beste til å bli eid av lånegiver hvis organisasjonen ikke klarer å håndtere lånet. Dette vil trolig stride mot oppfatningen om at område ikke skal avhendes, og at område skal være et kollektivt gode for innbyggerne.

Med tanke på deltagelse er det ikke behov for årsmøte i en stiftelse, slik det bør være i en forening. Når en kjenner til at det har møtt rundt 35 personer på de ulike møtene som har vært, (pers. med. av deltagere på folkemøte 26. januar d.å.) trenger ikke et årsmøte i foreningen gjenspeile bygdas holdning. En stiftelse trenger ikke arrangere årsmøte, men det kan gjennomføre møter for innbyggerne etter behov. Derimot kan det være fordelaktig med et årsmøte for å øke den lokale deltagelsen i driften og forvaltningen av Svartskogen. Årsmøte i foreningen gir innbyggerne et fora for diskusjoner som er å anse som positivt med tanke på den kollektive tankegangen om at alle eier Svartskogen, og at alle skal være deltagere i avgjørelser i forbindelse med område.

Det som taler mot opprettelse av en stiftelse, er at stiftelser er regulert i lovs form. Flere av mine informanter mente at det ikke skulle være noen form for regler med tanke på forvaltning og bruk av Svartskogen. En stiftelse vil til en viss grad innføre slike regler. En stiftelse er regnskapspliktig. Det vil si at stiftelsens styre må føre et enkelt regnskap hvert år. Er forvaltningskapitalen lavere enn kr. 50 000, er det ikke nødvendig å sende årsregnskap, årsberetning og revisjonsberetning til fylkesmannen, (jfr. stiftl. §18). For Svartskogens vedkommende kan forvaltningskapitalen komme over kr. 50 000 og dermed må styre sende inn nevnte regnskap og beretninger. Videre kan opprettelsen av en stiftelse fjerne innbyggernes kollektive eiendomsrett til Svartskogen. Eiendomsretten vil ligge til stiftelsen, men bruksretten til befolkningen. Dette kan til en viss grad sammenlignes med dommen fra Utmarkskommisjonen der staten hadde eiendomsrett til område, mens befolkningen hadde

bruksretter. En stiftelse vil likevel gjøre at område styres fra bygda, ved at styret for stiftelsen bør komme fra Manndalen.

5.2.7 Bruksordning ved jordskifte

Med tanke på mulige organisasjonsmåter kan Tillitsmannsutvalget henvende seg til jordskifteretten for å søke hjelp til utforming av en hensiktsmessig organisasjon.

Jordskifteretten kan fremme en sak hvis vilkårene i jordskiftelovens §1 og §3a) er oppfylt, henholdsvis at eiendommen må være lite hensiktsmessig og at partene ikke taper, (jfr. kap. 2.2.6). Jordskifteretten kan gi regler for bruksordninger i Svartskogen. Det er klart at retten har muligheter til å gjøre dette, men spørsmålet er om vilkårene er oppfylt.

Etter §1 skal eiendommen være vanskelig å utnytte. Spørsmålet blir om Svartskogen er vanskelig å utnytte. Dette er et vurderingsspørsmål som retten må ta stilling til. Det hjelper ikke at eiendommen er vanskelig å utnytte hvis ikke jordskifte kan gjøre den mer hensiktsmessig (Austenå & Øvstedal, 2000). Det er flere momenter som kommer inn i dette tilfellet. For det første er det trolig et ønske blant befolkningen at skogen bør forvaltes på en bedre måte. Slik situasjonen er i dag eksisterer ikke buskvegetasjon i område rundt setrene. Slike forvaltningsspørsmål vil kunne gjøre at retten ser det som hensiktsmessig med et jordskifte. Det som taler mot ei bruksordningssak i Svartskogen, er at befolkningen ikke trenger å se det som uhensiktsmessig. Retten kan ikke fremme saker på eget initiativ, men kan gjøre dette etter krav fra en eller flere parter.

Paragraf 3a) sier at ingen skal lide tap ved jordskifte. Altså må nytten være større enn kostnadene og ulempene (Austenå & Øvstedal, 2000). Nyttens av ei bruksordningssak er at det blir laget regler for bruken i Svartskogen, altså hvem kan gjøre hva og hvor mye. Dette kan være hensiktsmessig med tanke på utnyttelse av område til seter og hogst. Kostnadene ved ei bruksordningssak i Svartskogen trenger heller ikke bli store med tanke på antall parter. Kostnadene vil bli fordelt ut på samtlige og dermed vil de trolig ikke beløpe seg på store summer.

Det stor problemet med ei bruksordningssak i regi av jordskifteretten i Svartskogen er antallet parter. For å si det på en mer presis måte er det ikke gitt noe svar på hvem som er berettigede til Svartskogen. Spørsmålet om hvem som er berettiget har ikke Høyesterett tatt stilling til, (Rt. 2001 s. 1229). Det vil si at retten først må ta stilling til hvem som er berettiget. Dette er et

underordnet spørsmål eller en subsumsjon. En annen mulighet er å kreve en rettsutgreiing for å finne de berettigede etter §88a). Utfallet av en rettsutgreiing eller subsumsjonen i bruksordningssaken, angående hvem som er bruksberettigede, kan fjerne en kollektiv eiendomsrett, og istedenfor fremme en individuell eiendomsrett der ikke alle blir berettiget. Dette vil stride mot den antatte kollektive retten som eksisterer i Manddalen for Svartskogen, (jfr. kap. 5.1.1). Det som derimot taler for en sak for jordskifteretten, er at det blir fastslått engang for alle hvem som er berettiget. Men dette kan skape interne stridigheter, og det kan gjøre at saken blir verserende i rettssystemet i årevis. Å skape interne stridigheter er etter all sannsynlighet ikke noe folk ønsker. I den forbindelsen viser jeg til Håland i Kvinesdal der grunneierne har kjempet mot et jordskifte som staten³⁰ har krevd, (Bondebladet, 8. mai 2001). Denne saken har versert i rettssystemet i årevis.

³⁰ Staten krevde jordskifte i kraft av å være grunneier til en landbrukseiendom i bygda.

6 Avsluttende betraktninger

6.1 Eiendomsrett

Som jeg har drøftet under kap. 5.1.1, anser jeg eiendomsretten til Svartskogen for å være kollektiv. Denne kollektive eiendomsretten har trolig også i seg det at kun personer bosatt i Manndalen har rettigheter til Svartskogen. Det vil si at personer som kommer fra Oslo og bosetter seg i Manndalen, vil få rettigheter i Svartskogen. Personer som har bodd hele livet i dalen, men som flytter til byen på sine eldre dager vil miste sine rettigheter til svartskogen, (jfr. Figur 1).

6.1.1 Hjemmelen

Hvis en sier at eiendomsretten er kollektiv, blir spørsmålet om det er nødvendig å registrere dette på grunnboksbladet til eiendommen. I første omgang, noe jeg også har påpekt i kap.2.1, er det hensiktsmessig å tinglyse dommen fra Høyesterett, (Rt. 2001 s. 1229). Grunn til dette er å markere at staten ikke er eier av område. Et praktisk eksempel på at dommen bør tinglyses er forsikring. Hvis staten fortsatt står som hjemmelshaver kan det oppstå komplikasjoner ved en eventuell forsikringsutbetaling, (jfr. kap. 5.1.2).

I andre omgang bør det opprettes et organ som kan stå som hjemmelshaver. Dette både for å hindre at fremtidige konflikter eller problemer oppstår, men også for å skape en stabil enhet. Innbyggerne kan være enige i dag, men uenige i morgen. Eksempelvis kan en si at staten utbetaler en erstatning for et eller annet. I den forbindelse kan spørsmålet om hvem erstatningen skal tilfalle, skape problemer. Er det en organisasjon som står som hjemmelshaver, er det naturlig at beløpet tilfaller organisasjonen. Er det derimot ikke en organisasjon som er hjemmelshaver, men kun dommen som stadfester at staten ikke er eier, kan det bli diskusjoner innad i bygda. Dette kan igjen gjøre at det oppstår interne konflikter og uenigheter. Blant annet derfor anser jeg det som hensiktsmessig at det i andre omgang opprettes en organisasjon som kan stå som eier av Svartskogen, men at folk har bruksrett og rett til å delta på møter i forbindelse med organisasjon.

6.2 Hvilke organisasjonsform passer trolig best?

6.2.1 Status quo

Det er en mulighet at befolkningen ikke gjør noe som helst. De lar dagens situasjon der staten fortsatt er hjemmelshaver og dommen ikke er tinglyst, være det gjeldende fremover. Dette er ikke en form for organisering, men en uendret tilstand fra det som har vært tidligere. Poenget med en tinglysning av dommen er å fremheve at staten ikke er eier. Jeg vil derfor ikke anse dette som en egnet måte for den videre forvaltningen av Svartskogen.

6.2.2 Sameie

Problemet med sameie er knyttet til hjemmelsoppføringen og antall personer eller bruk som vil være deltagende i sameie. Kravet befolkningen trolig setter til hvem som har rettigheter i Svartskogen, (jfr. kap. 4.4.3 og kap. 5.1.1), vil gjøre at hjemmelshavere oppført på grunnboksbladet til Svartskogen ikke vil tilfredsstillе innbyggernes fleksibilitet med tanke på inn- og utflyttere. Tar man i tillegg betraktning til vedtaksform, flertallsvedtak og oppløsning som vil bli styrt av sameieloven, hvis det ikke ligger noen utfyllende regler i bunnen, skaper det enda flere problemer. En oppløsning er trolig ikke ønskelig, i følge mine informanter. Svartskogen skal være til bygdas beste og det er trolig ikke en oppsplitting av område. Slike problemer kan løses ved inngåelse av en avtale eller andre utfyllende regler, men her dukker problemet med antall personer som må inngå avtalen eller enes om reglene. Antallet personer i bygda gjør kompleksiteten stor. Bare det å få over 600 personer til å enes om en avtale er i seg selv en stor utfordring. På samme måte som ved dannelse av en forening eller en stiftelse kan de utfyllende reglene utformes ved flere fellesmøter, (jfr. kap. 5.2.6 og Figur 2). En hjemmelsoppføring låser seg likevel på person eller eiendom. Dermed blir den ønskelige fleksibiliteten og den kollektive tankegangen ikke forenelig med hjemmelsoppføringen i sameie, spesielt med tanke på inn- og utflyttere.

Konklusjonen er at jeg ikke anser sameie verken med eller uten utfyllende regler som en egnet organisasjonsløsning, med bakgrunn i den kollektive tankegangen som eksisterer i bygda.

6.2.3 Allmenning

Jeg anser statsallmenning som en uaktuell organisasjonsform med bakgrunn i at dommen fra Utmarkskommisjonen ble anket til Høyesterett.

Privatallmenning kan benyttes som en organisering, men jeg ser problemer med hjemmelshaver. Hjemmelen til Svartskogen blir da liggende på en eiendom på lik linje med statsallmenning og dette strider mot den kollektive tankegangen. Jeg kan derfor ikke se at privatallmenning er å anbefale som organisasjonsmåte.

Som jeg har drøftet tidligere i oppgaven, (kap. 5.2.4) anser Høyesterett ikke Svartskogen som en bygdeallmenning. Spørsmålet er om Svartskogen kan anses å ha vært i bygdas eie før lovverket rundt bygdeallmenning trådte i kraft, hvis så er tilfelle, vil de kunne organisere seg på andre måter enn det lovverket tilsier. Slik jeg ser det, har staten i storsamfunnet vært ansett som eier av Svartskogen helt frem til avgjørelsen til Høyesterett, (Rt. 2001 s. 1229). Av den grunn mener jeg at organiseringen bør være i overensstemmelse med lovverket.

Hvis Svartskogen skal være organisert som en bygdeallmenning, vil ikke problemene med innflyttere være løst på en enkel måte. Personer som flytter til bygda vil måtte kjøpe seg eiendom for å få rettigheter til Svartskogen. De må kjøpe landbrukseiendommer som da vil være hjemmelshavere til område. Gjør de ikke dette, vil de trolig ikke bli ansett som medeiere.

Organisering som bygdeallmenning vil trolig være i strid med den kollektive tankegangen som eksisterer i bygda. Av den grunn anser jeg bygdeallmenning ikke til å være en egnet organisasjonsløsning. Dette er også i samsvar med Høyesterettsavgjørelsen der Svartskogen ikke er ansett som bygdeallmenning, (Rt. 2001 s. 1229).

6.2.4 Siida

Med tanke på om siida kan være en mulig organisasjonsmåte, anser jeg dette som liten. Grunnen til dette er at begrepet er lite kjent og at det ikke inneholder noen "fasthet" i hva som ligger i det. Dagens siida kjenner en fra reindriftssamene, men at det dermed er en egen juridisk enhet som kan stå som hjemmelshaver finner jeg mindre sannsynlig. Likevel ligger det trolig en kollektiv tanke i siidabegrepet som kan stemme overens med den tanken en finner i Manndalen. De eldre siidaene hadde trolig både regler og ledere slik at det ikke helt er i overensstemmelse med det enkelt uttalte på folkemøte.

Min konklusjonen er at siidaen ikke vil fungere med tanke på en hjemmelsoppføring, men ellers er dette noe som trolig ligger opp til de krav befolkningen i Manddalen stiller med tanke på enkelhet og fleksibilitet, (jfr. 5.1).

Det er ingen problemer med at befolkningen organiserer seg annerledes, men kaller organisasjonen for en siida.

6.2.5 Sammenslutninger

Jeg har valgt å se nærmere på ikke-økonomiske foreninger og stiftelser. Andre sammenslutninger kan være aktuelle, men ikke slik jeg ser det. Dette har med økonomi å gjøre. Svartskogen bør ikke, slik jeg har forstått, være til økonomisk gevinst for enkelte, men være til bygdas beste.

Jeg har drøftet forskjellene mellom stiftelse og forening i kap. 5.2.6, og jeg anser dannelsen av en forening som en meget aktuell organisasjonsform. Den største motforestillingen jeg ser vil være fastheten i organisasjonen. Med fasthet mener jeg at foreningen kan opphøre og dermed vil den ikke lenger være til bygdas beste, som er en forutsetning. En dannelse av forening vil derimot være svært fleksibel som gjør at medlemstallet kan variere uten at strukturen endres. Personer kan flytte inn og ut av bygda uten at det skaper problemer for foreningen eller dens styre. En stiftelse har den samme fleksibiliteten som en forening med tanke på inn – og utflyttere. Derimot har ikke stiftelsen den åpenheten i styreformens som en forening har. Styre til stiftelsen vil bestå av et mindre antall personer og styret trenger ikke arrangere årsmøte, men kan ta avgjørelser på eget initiativ. Dette er fordelen med en forening, spesielt i begynnelsen før ”ting har satt seg”. Ved en åpen dialog og et aktivt lokalt engasjement kan en forening fungere bedre. Folk kan føle en nærhet til Svartskogen når de har muligheten til å være delaktig i avgjørelsene som gjøres om Svartskogen. Det er dette fora som jeg ser som den klart største fordelen med en forening. Med denne lokale styringen mener jeg at foreningen dannes, styres og driftes av samtlige innbyggere gjennom årsmøte og styret.

Derimot kan en stiftelse være en fordel etter en del år når normer og regler har fått anerkjennelse i bygda. Da kan eiendommen løftes ut av omsetningsverden og bestå som en selveiende enhet. Rett og slett fordi en stiftelse gir en varig utnyttelse til bygdas beste. Det er ikke behov for årlige møter, den er enkel, befolkningen kan benytte område som de alltid har gjort uten noen innblanding fra andre. En stiftelse er ”stivere” i sin form noe jeg mener kan bli

viktig for Svartskogen. Hovedformålet med stiftelsen er ikke enkel å endre, og alle i dalen kan utnytte område uten noe form for medlemskap.

Jeg vil av den grunn anse forening som en meget god organisasjonsmodell i starten for å få et lokaldemokratiet i Mandalen for Svartskogen. Senere når brikkene har falt på plass og innbyggerne er enige om forvaltningen og bruken, kan en gå over til en fastere organisasjon som en stiftelse er.

6.2.6 Jordskifte

Jordskifteretten kan gjøre en god jobb med å ordne bruk i Svartskogen. Retten kan danne et lag eller lignende, samt lage regler for bruken. Vilkårene for å fremme en sak for retten vil trolig være oppfylt, men dette er en vurdering retten må gjøre. Som en vet kan ikke retten starte saker på egenhånd, dermed er det store spørsmålet om innbyggerne i Mandalen ser det som hensiktsmessig å kreve jordskiftesak for Svartskogen. Det første retten må ta stilling til er hvem som er de berettigede til Svartskogen. Høyesterett, (Rt. 2001 s. 1229), har ikke tatt stilling til dette spørsmålet, men som jeg tidligere har påpekt er det trolig en kollektiv rett en står overfor. Om jordskifteretten kommer til samme synspunkt, er mer usikkert. Det er muligheter for at retten kommer frem til at det kun er landbrukseiendommer som er berettiget og da vil det kunne oppstå interne konflikter i bygda. Denne usikkerheten kan være avgjørende til at jordskifteretten ikke vil bli kontaktet.

Det inntrykk jeg fikk under mine intervjuer samt under folkemøte, er at folk ikke ønsker en utenforstående offentlig innblanding i deres anliggende. Av den grunn ser jeg det som mindre sannsynlig at jordskifteretten er noe som vil bli benyttet i Mandalen. Fra historien kjenner en til at landmåleren fra jordskifteretten ble "jaget" fra bygda, men dette er flere generasjoner siden.

Jeg ser muligheter for at jordskifteretten kan føre en bruksordningssak for Svartskogen, men jeg anser det som mindre sannsynlig at retten bli kontaktet av befolkningen.

6.2.7 Oppsummering av organisasjonsform

En organisering av Svartskogen er å lage et formalia av et utydelig, men mulig eksisterende rettsforhold. Det kan til en vis grad sammenlignes med dannelsen av Norges grunnlov. Det eksisterte et land som alle viste om, men det manglet det formelle. Svartskogen eksisterer som

egen matrikkelenhet som trolig alle i Manndalen er berettiget til, men det er sannsynlig behov for å formalisere den mulige kollektive retten til område.

Det er flere organisasjonsformer som kan benyttes for Svartskogen, men jeg har konsentrert meg om de jeg mener er vanligst. Et sameie er sammen med allmenning av mange sett på som den naturlig organisasjonsformen. Problemet med nevnte to er at disse låser seg til eiendommer eller personer. Dette stemmer ikke overens med de lokale kravene som jeg har stilt opp i kap. 5.1.3. Lovverket rundt sameie og allmenning kan istedenfor benyttes for å skape andre, bedre løsninger. Siida er noe som ikke er en juridisk enhet og faller dermed utenom som en løsning. Grunntanken med siida og ordet er noe som kan benyttes ved opprettelsen av andre løsninger.

De organisasjonsformene som jeg anser som de beste er forening eller stiftelse. Jeg har prøvd å sammenligne begge formene under kap.5.2.6. I første omgang anser jeg forening som den beste måten for befolkningen i Manndalen å organisere Svartskogen på. Området vil da ligge til Manndalen og bygdas beste fremover. Formålet med foreningen vil naturlig være at område skal være til disposisjon for bygdas innbyggere og ingen andre. Vedtektene bør være slik laget at den gir grunnlag for naturlige endringer i bruksmåter og utnyttelse. Likevel bør vedtektene være klare på at det kun er bygdas innbyggere som kan benytte område, noe som bør fastholdes gjennom medlemskap og årsmøte. Problemet med inn og utflyttere eksisterer ikke da innbyggerne i dalen er de eneste som er ansett som berettiget til å bruke område.

Med tanke på problemstillingen hvordan Svartskogen kan organiseres, anser jeg det som enklest, mest praktisk og hensiktsmessig å danne en forening som en begynnelse. Senere kan man gå over til en stiftelse for å danne en fastere organisasjonsform.

6.3 Kan en slik organisasjonsform benyttes andre steder?

Fra romerretten kjenner man til at eiendomsretten tilligger eier av eiendom med alle rettigheter. Eier har full råderett, med tanke på bruk, utnyttelse, salg etc. Den germanske eiendomsretten ligger til en enkelt bruksform. Det vil altså si at et bruk eller en person har rettigheter knyttet til bruken, en har rett til hogst, en annen har rett til beite, mens den tredje har rett til jakt, en fjerde kan eie arealet. Område er dermed delt mellom flere parter og ingen eier alle rettighetene. Svartskogen ligner mye på den germanske tankegangen når det gjelder

eiendomsretten, mens lovverket i dag er knyttet til romerretten. Man får dermed en kollisjon i tenkemåte.

Stiftelser er i enkelte anledninger benyttet ved drift av økologisk landbruk. Fokhol gård som ligger i Stange kommune i Hedemark fylke, er organisert som en stiftelse. Eiendommen er på ca. 950 daa dyrket mark og har til formål å drive med forskning og rådgiving innenfor økologisk jordbruk i tilknytning til forvaltning og drift av eiendommen, (Ingvaldsen, 1993). Bakgrunn for valg av stiftelse er å løfte eiendommen ut av omsetningslivet samt hindre at eiendommen går i arv. Dette for å få engasjerte og kvalifiserte personer til å driver gården. Dermed hindrer en at personer kan drive gården for vinnings skyld, men ut fra en tanke om å fremme en felles sak på vegne av fellesskapet. Dette er trolig av samme karakter som jeg fant i Manddalen.

Som tidligere nevnt ligger trolig eiendomsretten til alle i Manddalen, noe også Høyesterett indirekte sier i sin dom. Noe slikt eksisterer trolig ikke mange andre steder, men det kan tenkes at noe tilsvarende kan opprettes av statens grunn i Finnmark. Dette er statens utmatrikulerte grunn der Statskog SF er oppført som hjemmelshaver³¹, men folk som sogner til områdene ønsker å kontrollere sitt eget nærmiljø. Regjeringen foreslo et nytt forvaltningsorgan for Finnmark i begynnelsen av mai 2002. I deres forslag skal Fylkeskommunen og Sametinget oppnevne 3 representanter hver, mens den sjuende skal tilfalle staten. Det nye organet blir foreløpig kalt "Finnmarksallmenningen (Fa)". Det er fremmet to modeller for forvaltningsorgan eller organisasjonsløsninger. I den første skal Fa opprettes som et selvstendig rettssubjekt og hjemmelen overføres fra Statskog SF. Etter denne modellen vil Fa utgjøre eierfunksjonene. Den andre modellen er Fa opprettet som et rettssubjekt eid av Staten. Hjemmel vil også i denne modellen oppføres på det nye organet. Fa vil få full rådighet i den daglige forvaltningen, men departementet kan gi overordnede retningslinjer i kraft av sin eierposisjon. I begge tilfeller vil staten beholde sin ekspropriasjonsadgang, (Nordlys, 2002). Som en ser er den første modellen av en lignende art som jeg har foreslått for Svartskogen. Hjemmelen oppføres på organisasjonen og den vil utgjøre eierfunksjonene.

³¹ Dette er i følge Norsk Eiendomsinformasjon as sin CD datert 18. januar 2002.

Det spesielle ved en forening eller stiftelse er at den sitter med hjemmelen mens folk har bruksrettene. Noe som egentlig også eksisterer i dag gjennom statens eierskap. Men det er klart at det er en stor fordel å få overført eiendomsrett til brukerne slik at de har kontroll med alt som ligger i område. Eiendomsretten er som man vet, negativt avgrenset. Det vil si at eier har alle rettigheter så lenge det ikke er satt noe forbud mot slik bruk gjennom lovverket. En person kan utnytte område slik han eller hun ønsker så lenge det ikke strider mot lov. Av den grunn er det viktig, både symbolsk og juridisk, å få oppført hjemmelen på brukerne. Det som i fremtiden blir ansett som ressurser vil dermed tilfalle eier. Dette kan være ressurser samfunnet ikke anser som verdifulle i dag, men som vil tilfalle staten hvis det er den som er hjemmelshaver.

Grunneierorganet, i dette tilfellet foreningen, vil få en direkte styring med bruken av grunn og ressurser i område. Lokaldemokratiet kan styrkes og de som vet hvorfor "skoen trykker" kan handle i forhold til dette. Slik det er mange steder i dag er det overordnede organer som styrer forvaltningen av områder. Organer som ikke har noen tilknytning til områdene, men som forvalter i kraft av sin eiendomsrett. Hvis denne eiendomsrett overføres til nærmiljøet i form av opprettelsen av en forening eller stiftelser, styres områdene lokalt. Holdningen til naturen og nærmiljøet vil kanskje endre seg mot det bedre der folk har respekt for sitt område og ikke utnytter arealene for sterkt. Lokalbefolkningen vil føle en nærhet til noe som de har bruksrett til så lenge det styres og forvaltes lokalt gjennom lokaldemokratiet. Jeg ser helt klart problemet med allmenningens tragedie, som til en hvis grad kan motvirkes ved en utenforstående styring. Likevel tror jeg at styres forvaltningen lokalt og innbyggerne kan si sin mening, vil folk føle seg nærmere knyttet til område. Aristoteles skal ha uttalt;

"what is common to the greatest number gets the least amount of care. Men pay most attention to what is their own; they care less for what is in common." (Baden og Noonan, 1998).

Det kan vises at selv i tidligere tider hadde mennesket mindre følelse for det som var felles. Jeg skal ikke føre den diskusjonen videre, men det er flere eksempler på at mennesker har handlet og forvaltet områder i fellesskap. Det er enkelt å finne eksempler på dette, det er bare å se på alle allmenninger og realsameier som finnes i Norge. Av den grunn tror jeg en styrking av den lokale forvaltningen gjennom opprettelser av foreninger eller stiftelser for eiendommer kan være positivt for lokalbefolkningen og lokalmiljøet.

Svartskogen er opp gjennom tiden kun benyttet av innbyggerne i Manddalen på grunn av den vanskelige tilgjengeligheten. Hadde tilgjengeligheten vært enklere for nabobygdene, ville det være vanskeligere å finne en organisasjonsform som alle kunne enes om. Det er visse normer og holdninger som kan være forskjellig fra bygd til bygd og vanskeliggjøre en enighet.

Forening eller stiftelser kan brukes andre steder uten problemer, men å dra en direkte konklusjon ut fra det som kan bli gjort i Svartskogen og Manddalen er mer usikkert. Grunnen er som nevnt den lokal oppfatningen av eiendomsrett, samt den vanskelige tilgjengeligheten som har vært inn til område opp gjennom tiden. Tilfellet med Svartskogen og Manddalen er svært spesielt, noe som etter min mening gjør sammenligninger vanskelige. Likevel til jeg påpekte aktualiteten ved en klar og tydelig organisasjon. Bondebladet (23. mai 02) har en artikkel der Svein Knutsen i Norges skogeierforbund uttaler at mange grunneierlag, er for dårlig organisert med tanke på å påta seg forvalteransvaret for fisk - og viltressursene. En godt organisert forening eller stiftelse, kan hindre problemer når myndighetene legger opp til en overføring av forvaltningen av nevnte ressurser, til de lokale rettighetshaverne fra 2006.

7 Kilder

7.1 Litteratur

Jeg har satt navnet på artikkelen eller boka i kursiv. Dette for å skille annen informasjon med tittelen på bok eller artikkel.

Austenå, T. &

Øvstedal, S. 2000: *Jordskifteloven med kommentarer*. 3.utg. Universitetsforlaget as, Oslo.

Dalland, O. 2000: *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 3. utg. Gyldendal, Oslo.

Baden, J. &

Noonan, D. 1998: *Managing the commons*. 2. utg. Indiana University Press, Indiana

Bjerkli, B. 2001: *Maktaspekter ved ressursforvaltning*. Innlegg ved Nordisk samisk institutts seminar "samiske landskap og agenda 21: kultur, næring og demokrati" i Karasjok 6. og 7. november 2001.

Bjerkli, B. 1999: *Hva er tradisjon? Begrepsbruk, forståelse og rettighetsdebatt*. I Ivar Bjørklund (red.) Norsk ressursforvaltning og samiske rettighetsforhold. Ad Notam Gyldendal, Oslo.

Bjerkli, B &

Thuen, T., 1997: *Bruken av Svartskogen i Mandalen. Rapport utarbeidet for Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms*. Institutt for Sosialantropologi, det samfunnsvitenskapelige fakultet ved UiTø.

Bondebladet,

23. 5. 2002: *Mange grunneierlag uegnet for økt forvalteransvar*.

Bondebladet,

8. 5. 2002: *Seig kamp mot utskifte*.

-
- Falkanger, T. 2000: *Tingsrett*. 5. utgave, Universitetsforlaget, Oslo
- Friis, G., 1965: *Skjærvø Sparebank 1865 – 1965*. 2.utg.
- Gisle, J. 1999: *Jusleksikon*. Kunnskapsforlaget, Oslo
- Gulbrandsen, E., 1994: *Juridisk leksikon*. 8. utg. Kunnskapsforlaget, Oslo
- Halvorsen, K. 1993: *Å forske på samfunnet en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3. utg. Bedriftsøkonomenes Forlag A/S, Oslo
- Haugen, H. 1989: *Organisering av bruk i sameige*. Hovedoppgave ved Institutt for jordskifte- og arealplanlegging. Norges Landbrukshøgskole, Ås.
- Ingvaldsen, M. 1993: *Stiftelsen "Fokhol Gård". - Et forsøk på utvikling av nye rettslige former i landbruket -*.
- Knoph
- v/ Lilleholt, K. 1998: *Knophs oversikt over Norges rett*. 11. utg. Universitetsforlaget, Oslo
- Låg, T., 1993: *Kåffjord/ Manddalenfeltet. Utredning for Utmarkskommisjon en for Nordland og Troms*. Riksarkivet
- Mykland, S. 1998: *Organisering av sameie*. Hovedoppgave ved Institutt for Landskapsplanlegging. Norges Landbrukshøgskole, Ås.
- Nordlys, 2.5.2002: *Regjeringen foreslår nytt forvaltningsorgan for Finnmark*.
- NOU 1997: 4: *Naturgrunnlag for samisk kultur*.
- NOU 1977:16: *Stormheimfeltet*. Utredning nr. 3 fra Utvalget for statseiendom i Nordland og Troms. Utvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon av 11. juni 1971. Universitetsforlaget, Oslo- Bergen- Tromsø
-

Sivillovbokutvalget,

1959: *Om sameige*. Rådsegn 4. Justis- og politidepartementet, Oslo.

Schøtt, T. B., 1958: *Bosetning og erverv i Manddalen*. Samiske samlinger, bind IV-2. Norsk folkemuseum, Oslo.

Sevatdal, H. 1996: Rapport fra agrarhistorisk symposium, Trondheim 1996. Nr. 16 i skriftserie fra Historisk Institutt. Bønder, Jord og Rettigheter. *Lokale institusjonar for allmenningar og sameiger*.

Skjelin, W. A. 2001: *Selskapsrett og jordskifterettens forhold til den*. Litteraturstudium i kurset EIE 330 ved Norges Landbrukshøgskole, Ås. ISBN 82-575-6068-5.

7.2 Dommer

Høyesterett, publisert i Rt. 2001 s. 1229. *Svartskog dommen*.

Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms. *Kåffjord/ Manddalen-feltet. sak nr. 2/1999*.
Avsagt 5. mars 1999

Høyesterett, publisert i Rt. 1995 s. 904. *Gjensidigebygget- dommen*.

Høyesterett, publisert i Rt. 1986 s. 1122.

7.3 Personlige meddelelser

Ansatt ved Kåfjord Ligningskontor og folkeregister, 12. april 2002.

Bruvold, J. Februar 2002. Jordbrukssjef i Kåfjord kommune

Granberg, K. Mai 2002. Kunderådgiver i Gjensidige forsikring

Hågvar, G. Mai 2002. Førsteamanuensis ved Institutt for Landskapsplanlegging, NLH.

Kunderådgiver ved skadeavdelingen til Gjensidige forsikring. Mai 2002.

Personer på folkemøte i Manndalen, 26.januar 2002

Prestbakmo, H. Våren 2002. Konsulent i reindriftsspørsmål. Tidligere lappefogd i Troms.

Steinsholt, H. April 2002. Førsteamanuensis ved Institutt for Landskapsplanlegging.

Sorenskriveren i Lyngen, Nord – Troms Tingrett. 2002.

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1: Intervjuguiden

Personalialia :

Navn:

Yrke:

Alder:

Opprinnelse:

Tema I: Generelt

- Hvordan ser du på avgjørelsen til HR?
- Synspunkter på profileringa med tanke på ILO – konvensjonen?
- Hvordan har tiden, fra saka først kom opp i Utmarkskommisjonen, til HR- avgjørelsen vært?
- Var det diskusjon rundt anken av dommen fra Utmarkskommisjonen?
- Hvorfor vant befolkningen i Manndalen frem med anke i HR, etter din mening?

Tema II: Bruk

- Hvordan har bruken vært opp gjennom tiden?
- Hvilke endringer har det vært?
- Hvem har stått for bruken?
- Er det forskjell på utøvelsen mellom brukene i Manndalen med tanke på boligfeltet v.s gårdbrukere?
- Har det vært restriksjoner på bruken og på hvilken måte har dette blitt håndhevet?
- Har du satt noen restriksjoner på din egen bruk?
- Hvilke rettigheter til bruk har utflyttere og utenforstående?
- Hvordan er fordelingen innad i dalen med tanke på alder og bruk?
- Har det vært overforbruk av enkelte ”ting” i Svartskogen? ”Allmenningens tragedie”.

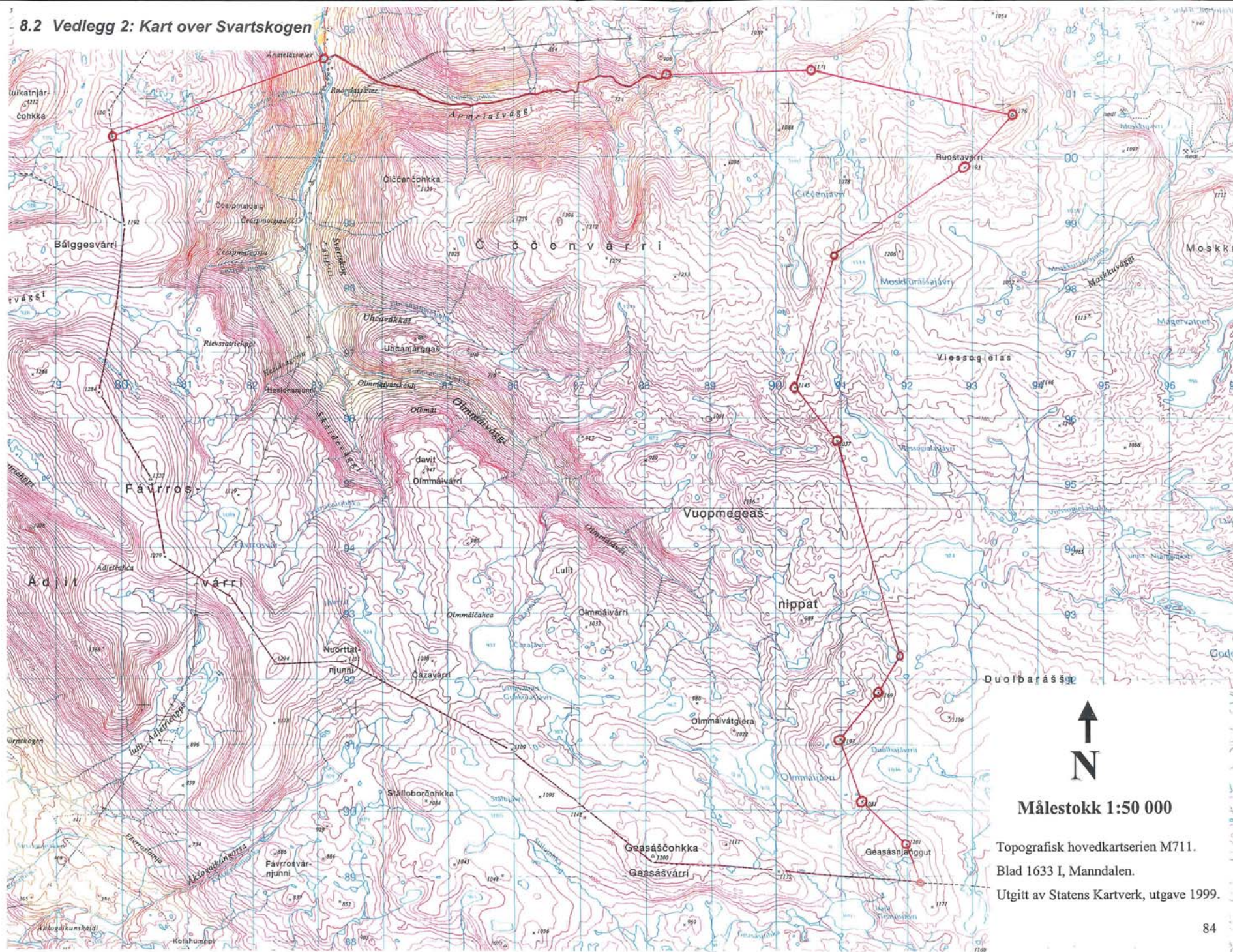
Tema III: Eiendomsrett

- Hvem har hatt eiendomsrett i Svartskogen tidligere?
- Hvem i Mandalen har eiendomsrett til Svartskogen i dag?
- Hva ligger eiendomsretten til, person, eiendom eller annet?
- Hvordan ser du på område, som Bygdeallmenning, sameie eller noe annet?

Tema IV: Forvaltning

- Hvordan har forvaltningen foregått tidligere og nå?
- Har det vært noen form for "høvdinger" i Mandalen tidligere som til en viss grad har styrt forvaltningen?
- Hvilken forvaltningsløsning ser du for deg som den beste?
- Hvilke begrensninger ser du for deg i fremtiden når det gjelder forvaltning?
- Hvilke begrensninger er det med tanke på evt. innløsning og forholdstall mellom innbyggerne?

8.2 Vedlegg 2: Kart over Svartskogen

Målestokk 1:50 000

Topografisk hovedkartserien M711.

Blad 1633 I, Manndalen.

Utgitt av Statens Kartverk, utgave 1999.